

**“МАЛЧДЫН НӨХӨРЛӨЛҮҮДИЙН ИДЭВХТЭН БАЙГАЛЬ
ХАМГААЛАГЧ БЭЛТГЭХ СУРГАЛТ СЕМИНАР”**

Зохион байгуулагчид:

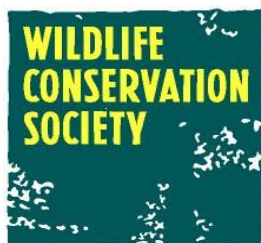
Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбоо ТББ

Зэрлэг Амьтдыг Хамгаалах Нийгэмлэг(WCS)-ийн Монгол дахь Хөтөлбөр

2007 оны 5-р сарын 16-20

“Шаазан нуур” Эко-отог

Дорнод аймаг

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

АГУУЛГА

УДИРТГАЛ	4
Товчилсон үгийн жагсаалт.....	5
Хичээлүүдийн сэдэв	6
Идэвхтэн байгаль хамгаалагчдын нэрс.....	8

ХИЧЭЭЛҮҮД

I. Зүүн Бүсийн байгалийн нөөц ба Биологийн төрөл зүйлийн хамгаалал

I.1. Зүүн Бүсийн Байгалийн Нөөц Баялаг түүний төлөв байдал.....	9
I.2. Биологийн Төрөл Зүйлийн хамгаалал-Дорнод аймгийн УТХГ-уудад.....	10
I.3. Биологийн Төрөл Зүйлийг хамгаалахад нөхөрлөлийн үүрэг, оролцоо	14
I.4. Хэлэлцүүлэг: Яагаад бид биологийн төрөл зүйл, байгалийн нөөц баялгийг хамгаалах ёстой вэ? /харилцан ярилцах/.....	14

II. Байгаль орчны эрх зүй – нөхөрлөлийн эрх, үүрэг

II.1. Байгаль орчны тухай багц хууль	15
- ТХГ-уудын Хамгаалалтын Захиргаа, түүний эрх үүргийн тухай.....	19
- ТХГН-ийн Орчны Бүсийн тухай хууль, холбогдох журмууд	19
- Хамгаалалтын Захиргаа, Нөхөрлөл хоорондын хамтын ажиллагаа.....	25
II.2. Байгаль Орчны Сайдын 2006 оны 114-р тушаалын талаарх дэлгэрэнгүй танилцуулга...	26
II.3. Нутгийн иргэдэд тулгуурласан амьтны / байгалийн баялгийн/ Менежмент /НИТАМ/- н тухай ойлголт, Гадаад орны болон Монгол орны жишээ.....	33
II.4. Нөхөрлөлүүдийн үйл ажиллагаа, ажлын туршлага солилцох харилцан ярилцлага	38
II.5. Хэлэлцүүлэг: Нөхөрлөлүүдийн оролцоо, үүрэг, хууль хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаанд хэрхэн хамтрах талаар харилцан ярилцах	39

III. Биологийн төрөл зүйл – Хамгааллын биологи

III.1. Монгол орны амьтан, ургамлын статус, Монголын Улаан жагсаалт-2006.....	39
III.2. Тогтвортой Хөгжлийн тухай ерөнхий ойлголт, 21 зууны тогтвортой хөгжлийн хөтөлбөрийн үзэл баримтлал.....	43
III.3.а. Олон Улсын чухал гэрээ, нэгдэн орсон конвенциуд (Рамсар, CMS, CITES, БТЗ)	45
III.3.б. Монгол улсын энэхүү гэрээ, конвенцоор хүлээсэн үүргийг биелүүлэхэд нөхөрлөлийн оролцо.....	52

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын
нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

III.4. Амьтан, ургамлын талаар авч хэрэгжүүлж буй хамгаалалтын арга хэмжээ, үйл ажиллагаа:

- Аймгийн Байгаль Орчны Алба.....56
- Дорнод Монголын Улсын Тусгай Хамгаалттай Газрын Хамгаалалтын Захиргаа.....58
- Зэрлэг Амьтан Хамгаалах Нийгэмлэг /WCS/59

III.5. Зэрлэг амьтдын ажиглалт /мониторинг/

- Мэдээлэл цуглуулах аргууд.....65
- Газрын зураг, луужинг хээрт ашиглах70

III.6. Хэлэлцүүлэг: WCS-н Монгол дахь хөтөлбөрийн газраас хийж буй ажил цаашдын хамтын ажиллагаа намрын сургалтын талаар ярилцах78

IV. Зэрлэг амьтдыг хамгаалах болон Байгалийн нөөцийн менежмент

IV.1. Байгаль хамгаалагч болон идэвхтэн байгаль хамгаалагч нарын эрх үүрэг79

Одоогийн хяналтын тогтолцооны тухай ойлголт, эрх үүрэг

- Улсын Мэргэжлийн Хяналтын Газар81
- Аймгийн Мэргэжлийн Хяналтын Газар82
- Сумын байгаль хамгаалагч- улсын байцаагч82
- ТХГН-ийн байгаль хамгаалагч-улсын байцаагч.....83
- Идэвхтэн байгаль хамгаалагч84
- Идэвхтэн байгаль хамгаалагчийн ёс зүй, харилцааны соёл.....86
- Зөрчлийн актыг хэрхэн бичиж баримтжуулах88

IV.2. Ан амьтны экологи эдийн засгийн үнэлгээ, ЗГ-ын 2005 оны 248 тоот тогтоол түүний хавсралт88

- Ан амьтан агнах барих хугацаа90
- Зөвшөөрлийн систем91

IV.3. Ан амьтан, тэдгээрийн гаралтай түүхий эдийн гарал үүслийн тодорхойлолт, олгогдвол зохих ан, амьтан.....96

- Зүүлтийн тухай ойлголт98
- Түүхий эдийн жагсаалт99

IV.4. Хэлэлцүүлэг: Дээрх хяналтын тогтолцоонд нөхөрлөл, идэвхтэн байгаль хамгаалагч хэрхэн оролцож, харилцан мэдээлэл солилцох, хамтран ажиллах боломжийн талаар, байгаль хамгаалагч, идэвхтэн байгаль хамгаалагчд сумын байцаагчтай хамтран ажиллах99

САНАЛ ХҮСЭЛТ100

ДҮГНЭЛТ100

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын
нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

Товчилсон үгийн жагсаалт

АБОА- Аймгийн байгаль орчны алба

АМХГ – Аймгийн мэргэжлийн хяналтын газар

БОА- Байгаль орчны алба

БОС- Байгаль орчны сайд

БТЗ- Биологийн төрөл зүйл

ДҮУТХГХЗ- Дорнод Монголын Улсын Тусгай Хамгаалттай Газрын Хамгаалалтын Захиргаа

ÄÏÈÁÕÕ- Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн байгаль Хамгаалах Холбоо

ИБХ- Идэвхтэн байгаль хамгаалагчид

ИНХ- Иргэдийн нийтийн хурал

ИТХ- Иргэдийн төлөөлөгчдын хурал

ОБЗ- Орчны бүсийн зөвлөл

ОБС-Орчны бүсийн сан

УМХГ- Улсын мэргэжлийн хяналтын газар

ТББ- Төрийн бус байгууллага

ТХГН- Тусгай Хамгаалттай Газар Нутаг

WCS- Зэрлэг Амьтан Хамгаалах Нийгэмлэг

WWF- Дэлхийн байгаль хамгаалах сан

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын
нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

Хичээлүүдийн сэдэв

ā/ā	Сэдэв	Цаг	Хэзээ	Заах багш
-----	-------	-----	-------	-----------

1. Зүүн бүсийн байгалийн нөөц ба Биологийн төрөл зүйлээй āāāāāāāā - 5 ā

Īūēōēēī āāēēēāāāā, īdīēōīā÷āūā āāīēēōōōēāō - 30 īēī				
1	Зүүн бүсийн байгалийн нөөц баялаг түүний төлөв байдал	1	05.16	- Мөнхсайхан
2	Биологийн төрөл зүйлийн хамгаалал – Дорнодын УТХГ-д	1	05.16	- Дэлгэрмаа
3	Биологийн төрөл зүйлийг хамгаалахад нөхөрлөлийн үүрэг, оролцоо	1	05.16	- Дагвасүрэн
4	Хэлэлцүүлэг: Яагаад бид биологийн төрөл зүйл, байгалийн нөөц баялгийг хамгаалах ёстой вэ? /Нөхөрлөлийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч нараас тавьсан асуулт, түүнд хариу өгөх маягаар харилцан ярилцах /	2	05.16	- WCS - ДҮТХГХЗ - АЙЁАӨӨ - Идэвхтэн байгаль хамгаалагчид /ИБХ/

2. Байгаль орчны эрх зүй- Нөхөрлөлийн эрх, үүрэг – 8 ā

1	- Байгаль орчны тухай багц хууль, бодлого - ТХГ-ын Хамгаалалтын Захиргаа, түүний эрх үүрэг - ТХГН-ийн Орчны бүсийн тухай хууль, холбогдох журмууд - Хамгаалалтын захиргаа, нөхөрлөл хоорондын хамтын ажиллагаа	2	05.17	- Аāōāīdāē - Дагвасүрэн
2	БОС-ын 2006 оны 114-р тушаалын талаар дэлгэрэнгүй данилцуулага	2	05.17	- Дагвасүрэн
3	Нутгийн иргэдэд тулгуурласан амьтны (байгалийн баялгийн) Менежмент (НИТАМ)-н тухай ойлголт. Гадаад орны болон монголын жишээ	1	05.17	- Болорцэцэг - Анн Винтерс
4	Нөхөрлөлүүдийн үйл ажиллагаа, ажлын туршлага солилцох харилцан ярилцлага. (байгаль хамгааллын чиглэлээр сайн ажиллаж байгаа болон үйл ажиллагаа нь болохгүй байгаа нөхөрлөлүүдийн ололт, алдаа, сургамж)	1	05.17	- Дагвасүрэн
5	Хэлэлцүүлэг: Нөхөрлөлүүдийн оролцоо, үүрэг, хууль хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаанд хэрхэн хамтрах талаар харилцан ярилцлага	2	05.17	- WCS - ДУТХГХЗ - АЙЁАӨӨ - ИАХ

3. Биологийн төрөл зүйл – Хамгааллын биологи – 11 ā

1	Монгол орны амьтан, ургамлын статус Монголын Улаан жагсаалт 2006 й	1	05.18	- Дэлгэрмаа - Болорцэцэг
2	Тогтвортой хөгжлийн тухай ерөнхий ойлголт, 21 зууны Тогтвортой хөгжлийн хөтөлбөрийн үзэл баримтлал	1	05.18	- Дагвасүрэн
3	ОУ-ын чухал гэрээ, нэгдэн орсон конвенцууд (Рамсар, CMS, CITES, БТЗ) Монгол улсын энэхүү гэрээ, конвенцоор хүлээсэн үүргийг биелүүлэхэд нөхөрлөлийн оролцоо	1	05.18	- Дэлгэрмаа - Анн Винтерс
4	Амьтан, ургамлын талаар авч хэрэгжүүлж буй хамгаалалтын арга хэмжээ, үйл ажиллагаа - Аймгийн БОА	2	05.18	- Мөнхсайхан - Дэлгэрмаа

**Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын
нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар**

	-Дорнодын УТХГН-ын Хамгаалалтын Захиргаа -Зэрлэг амьтан хамгаалах нийгэмлэг /WCS/ тус бүрээр			- Анн Винтерс
5	Зэрлэг амьтдын ажиглалт /мониторинг/: - Мэдээлэл цуглуулах аргууд -Газрын зураг, луужин хээрт ашиглах	2	05.18	- Болорцэцэг - Анн Винтерс
		2	05.19	
6	Хэлэлцүүлэг: WCS-н Монгол дахь хөтөлбөрийн газраас хийж буй ажил, цаашдын хамтын ажиллагаа 2007 оны намрын сургалтын талаар ярилцах,	2	05.18	-WCS -ДТХГНХЗ -ДМНИБХХ -ИАХ

4.Зэрлэг амьтадыг хамгаалах болон Байгалийн нөөцийн менежмент – 11 ө

1	Байгаль хамгаалагч болон идэвхтэн байгаль хамгаалагч нарын эрх үүрэг, Одоогийн хяналтын тогтолцооны тухай ойлголт, эрх үүрэг - УМХГ - Аймгийн МХГ - Сумын байгаль хамгаалагч- улсын байцаагч - ТХГН-ийн байгаль хамгаалагч-улсын байцаагч - Идэвхтэн байгаль хамгаалагч Хоорондын ажлын уялдаа холбоо, хамтын ажиллагаа - Идэвхтэн байгаль хамгаалагчөөй ,ñ ççé, õàðëëõààíü ñî, - Ç°ð÷ëëéí àëòüã õýðõýí àë÷ëæ áàðëèðæóóëàð - Õàëëàíà ýàæ àë÷ëð	3	05.19	-Өлзийтөмөр -Энхбаатар /Баянтүмэн сумынБО-ы Улсын байцаагч/
2	Ан амьтны экологи эдийн засгийн үнэлгээ, ЗГ-ын 2005 оны 248 тоот тогтоол, түүний хавсралт -Ан амьтан агнах барих хугацаа -Зөвшөөрлийн систем	2	05.20	-Өлзийтөмөр
3	Ан амьтан, тэдгээрийн гаралтай түүхий эдийн гарал үүслийн тодорхойлолт, олгогдвол зохих ан, амьтан, - Зүүлтийн тухай ойлголт - Тэдгээрийн түүхий эдийн жагсаалт	1	05.20	- Өлзийтөмөр
4	Хэлэлцүүлэг: Дээрх хяналтын тогтолцоонд нөхөрлөл, идэвхтэн байгаль хамгаалагч хэрхэн оролцож, харилцан мэдээлэл солилцох, хамтран ажиллах боломжийн талаар, байгаль хамгаалагч, идэвхтэн байгаль хамгаалагчед сумын байцаагчтай хамтран ажиллах	2	05.20	-WCS -ДТХГНХЗ -ДМНИБХХ -ИБХ
5	Чацарганы бут суулгах ажил -íýëäýý, äçãíýëð	2	05.20	

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын
нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

Идэвхтэн байгаль хамгаалагчдын нэрс

	Сум	Нөхөрлөлийн нэрс	Баг, газрын нэр	Идэвхтэн байгаль хамгаалагч
Сургалтанд оролцогчид				
Дорнод				
1	Булган	Хулсаншанд	Хулсаншанд баг-2	Хүрэлтулга
2	Дашбалбар	Чух нуур	Чух номинт	Үржинханд
3	Сэргэлэн	Яхь нуур	Баг-2,4	Тогтох
4	Гурванзагал	Дэлгэр мөнх	Рашаант	Анхцэцэг
5	Баянтүмэн	Шаазан нуур	Баг-1	Пүрэвсүрэн
6	Матад	Баян бүрд	Баг-3	Гантулга
7	Баяндун	Баян ухаа	Хайрхан	Энхбат
8	Матад	Баг хүрээ	Хүрээт Баг-1	Жаргалсайхан
9	Матад	Ноос	Зүүн булаг	Мөнхоргил
Сүхбаатар				
10	Түмэнцогт	Ханхөхүй	Баг-1	Хадбаатар
11	Эрдэнэцагаан	Мойлт	Баг-1	Эрдэнэ
12	Эрдэнэцагаан	Зэгэстэй	Баг-7	Батсайхан
13	Дариганга	Ганга сөдөт	Ганга сөдөт	Цогзолмаа
Хэнтий				
14	Баян овоо	Есөн эрдэнэ	Сүмбэр	Мөнхбаатар
	Нийт			14 хүмүүс
Сургалтанд оролцоогүй				
Дорнод				
1	Дашбалбар	Дагуурын шинэс	Чух номинт	Дуламханд
2	Матад	Баянхангай	Зүүнбулаг	Пүрэвдорж
3	Баянтүмэн	Хотонт	Хотонт нуур	Баяр
4	Чулуунхороот	Бүс галуут	Галуут	Мөнхбат
5	Чулуунхороот	Дотуур булаг	Галуут	Ганхуяг
6	Халх гол	Буйр нуур	Халх гол	Төмөрбат
7	Халх гол	Ташгай	Ташгай, баг-3	Батлай
8	Чулуунхороот	Улз	Улз	Цогоо
9	Чулуунхороот	Буянхишиг	Улз	
Сүхбаатар				
10	Сүхбаатар	Буянт	Буянтбулаг	Дамдинпүрэв
11	Эрдэнэцагаан	Хэрстэй	Баг-1	Хатанбаатар
Хэнтий				
12	Дархан	Дотуур булаг	Дотуур булаг	Шуурайбаатар
13	Мөрөн	Өндөр хаан	Өндөр хаан	Ганбаяр
	Нийт			13 хүмүүс

I. Үүнийг үргэлжлүүлж бичих: Биологийн төрөл зүйлийн хамгаалал
Хичээл I.1. Үүнийг үргэлжлүүлж бичих: Үүнийг үргэлжлүүлж бичих.

Зүүн бүс нутаг нь газар нутгийн хувьд Дорнод аймаг (123.600), Сүхбаатар аймаг (81.200), Хэнтий аймаг (40.709) мянган километр кв газар нутгийг хамрах бөгөөд хүн ам төвлөрөлт, суурьжилтаараа Монгол улсад томоохон байр суурь эзэлдэг. Зүүн бүсэд Монгол Улсын Тусгай Хамгаалалтад авсан газар нутгууд нилээн түгээмэл байдаг ч нийт хамгаалалтад авсан газар нутгуудын 9.44%-ийг эзэлдэг.

Дэлхийн байгаль хамгаалах сан /WWF/-аас дэлхий нийтийн хэмжээнд зайлшгүй хамгаалах шаардлагатай 200 эко бүс нутгийг тогтоогоод байгаа бөгөөд эдгээр бүс нутгийг хамгаалж чадвал XXI зуунд дэлхийн биологийн төрөл зүйлийн 95%-ийг устгах аюулаас сэргийлэн хамгаалж чадах боломжтой гэж эрдэмтэд үзэж байна. Энэ 200 эко бүсэд Дагуурын хээр тал /Дорнод/ багтдаг байна.

Օժժ àìùñāāēñí ò'ē'ā āāēāāē: ՀՀՀՀՀՀ և ՀՀՀՀՀՀ օ'ēāēò, ò'òñíēē yēyāāyē yāādōyē èòñýò, òñíú í'ò'ò òñíñāíò, ò'ēāāòāx, āāēāāēēēí āāìøēā āāāòāāāāò çýðýā íú āyēòēēí óòð àìùñāāē 'ò'÷ē'āā'āē āāēāāā ēēòāyē āāēíā. Õēòíēē óēēðāēā 3.6 òyí, òāāāð íàìāð 1.9 òyí òēðòyē āōēāāð÷, òāāāð çóí òòð òóíāāāñ áóóð÷, íàìāð 'āēēēí òòð òóíāāāñ 5.5-10.7 òōāēāð íýìyāāñýí āāēēā òēēòð ñē í'ò'í íóòðóóāñ í'ò'í և òðòçēòyē āāēāā òōāāòāā 2-7 òñíñāñð āíāēñ āíēē, í'ñ íēìāýð÷ òāñāí և òðòçēòyē āāēò òñíñāēēí òñ 'ò'ò÷ āāēíā. Үүнээс гадна òāāāð ò'òñ āýñýò òōāāòāā 6-7 òñíñāñð ýðò āíēē, íàìāð ò'ēā'ò òōāāòāā 5-8 òñíñāñð òíēøēēēē āāēíā.

A̱aa̱a̱a̱ ɓɔlon ɔ̱ɔ̱ṉi̱e̱e̱ a̱i̱f̱e̱ɔ̱a̱e̱u̱i̱ ʼɪ̱a̱a̱e̱i̱ a̱a̱e̱a̱a̱e̱: Ōi̱a̱ ɔ̱a̱y̱a̱a̱e̱u̱i̱ a̱ɔ̱ɔ̱e̱e̱a̱ ɕ̱a̱ɔ̱ɪ̱ a̱a̱ɔ̱a̱a̱a̱ a̱o̱e̱ y̱ɔ̱ ɕ̱ɕ̱ṉa̱y̱ɔ̱y̱y̱ɔ̱ i̱u̱ a̱a̱÷ ɕ̱ɕ̱y̱ɔ̱y̱a̱ a̱y̱ɔ̱ ɔ̱i̱ɔ̱ṉi̱e̱e̱u̱i̱ i̱ɔ̱ɔ̱e̱i̱ ṉo̱o̱a̱÷a̱u̱i̱ ɔ̱i̱a̱ ɔ̱a̱y̱a̱a̱e̱u̱i̱ 55% i̱u̱ ɕ̱i̱ṉ, ɔ̱i̱ɔ̱e̱e̱i̱a̱ i̱ɔ̱i̱ ṉo̱o̱o̱a̱i̱a̱ ṉo̱o̱a̱÷a̱u̱i̱ ɔ̱i̱a̱ ɔ̱a̱y̱a̱a̱e̱u̱i̱ 37% i̱u̱ a̱y̱e̱a̱a̱ɔ̱ ɔ̱o̱ɔ̱, ɔ̱a̱a̱ṉ, 20% i̱u̱ a̱ɔ̱ṉ a̱a̱a̱a̱o̱o̱, a̱e̱a̱a̱i̱ a̱a̱ɕ̱a̱ɔ̱, ṉɔ̱ɔ̱a̱a̱o̱o̱e̱u̱ ɔ̱y̱ɔ̱y̱ɔ̱ɔ̱e̱y̱a̱, y̱i̱ḻy̱e̱a̱e̱e̱i̱ ɔ̱i̱a̱ ɔ̱a̱y̱a̱a̱e̱u̱i̱ 40-50 %-e̱e̱a̱ ɔ̱o̱a̱a̱i̱o̱a̱ɔ̱, ɔ̱a̱a̱ṉ, a̱ɔ̱ṉ a̱a̱a̱a̱o̱o̱ y̱ɕ̱y̱e̱a̱ a̱a̱e̱a̱a̱a̱ i̱u̱ ɔ̱i̱a̱ ɔ̱a̱y̱a̱a̱e̱u̱a̱ a̱i̱e̱i̱a̱ṉɔ̱o̱o̱e̱a̱ y̱ɔ̱ɔ̱a̱ɕ̱y̱y̱i̱ a̱ɔ̱e̱a̱e̱a̱ɔ̱ a̱o̱ɔ̱ɔ̱ ɔ̱i̱,ɔ̱a̱i̱a̱÷ ɔ̱ɕ̱ɕ̱ɔ̱e̱e̱ y̱a̱e̱e̱i̱ ɔ̱y̱e̱a̱y̱ɔ̱y̱y̱ɔ̱ a̱ɔ̱e̱a̱e̱a̱i̱ ɔ̱i̱a̱ ɔ̱a̱y̱a̱a̱e̱u̱i̱ ɔ̱y̱i̱a̱y̱y̱a̱ e̱ɔ̱y̱y̱ɔ̱y̱i̱ a̱a̱a̱a̱ṉa̱a̱ɔ̱ a̱i̱e̱i̱a̱ɔ̱i̱e̱a̱ ɔ̱a̱ɔ̱o̱o̱e̱a̱ a̱a̱e̱i̱a̱.

Гол ус рашаан: ՀՀ՛ւ ահնյա Օյոժեհ իծծոօիա՜ն յծ ա՜հնա՛ ինն, Օյծեյի, Օեհ, Օյիա՛ս իծծոօիա՜ն յծ ա՜հնա՛ Օաեծ, Ինծա, Այայւ շծծյա աիեօօա, Իիաիեւի օհծյիա յիեաիա՛ս Օած Հհծօիե Օօ իօօծ, Աօեծ, Օօ, Օածն, Ածաիաաօաե, Աաիա, Աօօօ, Աաաթեի շծծյա իօօծօօա, Ածծաա իօօծ, Աաածա յինն շծծյա յի÷եայւ իօաեեա՛ս յաեօօի օհեօյի ծաաա՛ յո՜ շշ շշ աե.

Óñíú í^{oo}ðeéí ^{oo}ð÷é^oð: Óeñúí ðýlæýýíá ðeéääñýí ääääðäúí óñíú òìñeeíäñð ñíe ñíððè, íóóð ö^{oo}ð^oí ðeðäýñýí òìñòñ äàðñái. Ò^oð çàñääàñ áýe÷ýýðeéí óñái òáíäàìæeéä ñàeæðóóeàð àñóóääèè àíðààð÷ æèèäýý òⁿñ^a ò^oð^oí^a äàðääæ íýä àèìäãð äóíáæäàð 30-40 òóäää çàñääðèèð áóðó øeíýýð äàðääð àæèè ðeéääýæ ààèíá.

Ãaḥḍũĩ òyãèèĩ ò'ẽ'a ààéààè: Aèḍ, òĩèèĩã ìàḍàèè, ò'ĩḍ, òàèḍ, ààãñ, øĩḍĩè, ḍàééòḍḍ æĩĩøĩũ ìḍãĩã ìèãĩḍèĩèḍũĩ ḡé ààèèèèàààã yãóóèæ ààéĩà. ʹĩĩḍ ìĩóóàḍàé ḍàḍũòóòèàḍàã ìḍḍĩ ñyḍãýýñyĩ ḍàèààéĩ ḍyĩæýý ìyĩyããyæ ààéààà ÷ ḍèèḍ ñḍĩè ḍyĩæýýĩã ìḍḍĩ ñyḍãýýèḍ ḍèèããyæ ÷ààḍḍãḡé, ḍãĩãèḍḍãḡé ààéĩà. Òãĩñãàèéĩ àãḥḍũĩ ḍĩñ, Àãóóĩ÷ḍèéóóĩ, ×ãĩãããĩà ḍàèũĩ ḍḡḍýĩ ìḡḡñĩèé, Òãã, Óèàãĩũ ḍĩèèèĩã ìàḍàèèũĩ, Òããããĩ÷ḍèéóḍḍ, Àḍ÷ ãĩèũĩ àèḍũĩ, ìàḍãàéĩ ḍḍãĩũ, ìàḍñãĩ ḍĩãè'ĩãèéĩ ḍããããĩ ḍóããèèããĩũ ìḍã, Òàèḍãĩè ×ḍèéóóĩḍĩḍñḍ ñḍĩũĩ ãyĩḍ ãĩèãũĩ, Áĩḍ ʹĩãḍ, Áýḍḍèéĩ æĩĩøĩũ, Ò'ĩḍḍèéĩ ìãñĩũ ḍ'ĩḍèéĩ, ìḍãóóã àèèèèèààãæ ààéĩà.

Àìüòíú àéìää, ò°ð°ë ç¿éèèéí àøèääèàèò, òàìääàèàèòúí ò°è°à ààéääè: Уѣñúí òóñääé òàìääàèàèòàà àànàí ààéääèèéí ç¿ýñäýéýò газруудад Ёíñíē óēñúí Őēààí ìñòнд хамаарагдсан болон бусад амьтад àèé. /Хичээл 3.1/

[illegible]

Òmĩmĩ ãĩē, íóóóóóóó 40 ããóé çĩēē çãããĩũ í^{oo}óóýē. Ýý áĩ ñ íóóããó 4-5 çĩēē çĩēē õĩ, ð íóóããóãĩ, 6- 8 çĩēē ì^oẽõã÷èã òýĩäýãẽýããñýĩ àãèääã.

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар
plantago aquatica), шүхэрт *àëü÷ëíàà* (*Butomus umbellatus*), *çàðýí, óëàëä* (*Carex sp*) *äýð* *íýðèéí* 35 *íàíàð* *òàíààðàð* *íééò* 236 *ç* *éëëéí* *óðààíàë* *òýíäýäëýääñýí*.

Õ°ðð°í: *Òàòàííí ÁÍÄ-ò* *Òíðíí* *íé* *òàëäíí* *ç* *éëëçä* (*ñààðàë ÷íí, øëëçä, íàíóóë, òàëëóí áóàà, áíð ãð°ðñ, ÷àíààà, áíð òóóëäë ã.í*) *àí* *àìüòíí* *ç* *íàñýí* *òí* *àíëí*. *Ò°à* *Àçëéí* *òàë* *òýýðëéí* *ç* *éëëçä* (*áíð* *òóóëäë, íííàíë* *òàðàààà, òàëààð ç* *éëë÷, øëäýð* *àëàààààà, òýðí* *ç* *íýä, íàíóóë* *íëé*)* *°ð°í* *òàððàë* *òàðëëöàí* *íýàððýëöñýí* *íóðàà* *èí*. *Òç* *íýýñ* *ààíà* *Áíðíà* *Àçëéí* *àìüòíí* *àëíàëéí* *íëí* *ò°ë°ë°à÷-ëà* (*àààóóð* *ííëí, àààóóð* *çàðàà, àààóóð* *çóðàí, íðíë* *ëäýíð*) *ààëààààðàà* *ííëíàðíë*.

Жигүүртэн: 17 *àààëéí* 39 *íààëéí* 251 *ç* *éë* *øóàóóàðàë*. *Íííàíë* *óëñíí* *Òëààí* *íííà* *àç* *ðàýäáñýí* *òàð* *°ð°àðàñ* /*Ciconia nigra*/, *ààíààð* *òóí* (*Cygnus cygnus*), *òíðóó* *ààëóó* (*Cygnus cygnoides*), *ààëààëëéí* *íóààñ* (*Anas formosa*), *òàð* *òííðóó* (*Grus monacha*), *òàð* *°ð°àðàñ* (*Ciconia nigra*), *ýàëàà* *ñàð* (*Pandion haliaetus*), *òííàíà* (*Otis tarda*), *óðàí* *øóàóó* (*Remiz pendulinus*) *ààëààààðàà* *ííëíàðíë*. *Çýðëýä* *àìüòàí, óðààíëíí* *òííðàñíí* *ò°ð°* *ç* *éëëëä* *íëí* *óëñíí* *òýíäýýíà* *òóààëààëàð* *òóðàë* *ëííàíó* (CITES)-*ëéí* I *àà* II *òààñðàëòàà* *íðóóëñàí* 25 *ç* *éë* *øóàóó* *ýýí* *íóðààð* *òàððòñàí* *ààëíà*.

Õí,ð *íóðààðàí, í°ëð°à÷-ëä:* *Íííàíë* *óëñíí* *Òëààí* *íííà* *àç* *ðàýäáñýí* *òí,ð* *íóðààðàí* *àíëíð* *áíðíàíí* *íýëðëé, (Rana chensinensis), íííàíë* *àç* *ðàýé (Eremias argus), øëäýð* *íýëðëé (Rana amurensis)* *ààëààà. Æëäëä* *íóóð* *ò°ðíëéí* *çàõààð* *íóíàòë* *ààõ* (*Bufo raddei*) *ò°õ°í* *òààðíà*.

Çàààñ: *Òëç* *àíëíí* *ýýí* *òýñýàð* 7 *ç* *éëëëí* *çàààñ* *ààëààëëä* *òíàòíííí* *ààëíà* *Ýääýýðëéí* *áóíà* *òííàíð* *ç* *éë* *àç* *ðàýäáñýýäç* *ààëíà. ÁÍÄ-ò* *íðøàíà* *Òíëü* *íóóðàíà* *í°íà°ë°à* *òýëòýä (Carassius auratus)* *òàððòñàí* *á°à°à* *ç* *íòëíëííð* *íóðààøóóëñàí* *ýñäýë* *ààëààëëéí* *àýñààð* *íóðààøòñàí* *íü* *òííàíðíëäç* *ààëíà*.

5. Õíííí Õóëñòàëí ààëààëëéí í°ò ààçàð: *Õýíðëé* *àëíàëéí* *Норовлин, Àäýí-íàñ, Áíðíà* *àëíàëéí* *Хөлөн* *буйр, Òààààí-íàñ, Баянтүмэн* *ñóíàíí* *íóðàëëä* *òàíàðñàí* 470 *íýíàà* *àà* *òàëààëòàë*. *Õíííí* *òóëñòàë* *íóóð, ñàëààðíí* *òàë* *íü* *òàààí* *çýýðëéí* *àíë* *ààëðøëë* *íóðàà* *á°à°à* *òàààí* *çýýðëéí* *òàððòñàí* *Õýðëýí* *àíëíí* *òíëð* *°ð°àçç* *éýð* *ç* *íðëëäíðíë*.

Ургамалиул: 25 *íàíàð* *òàíààðàð* 80 *ç* *éë* *óðààíàë* *àç* *ðàýäáñýí* *ààëíà. Ýíëéí* *àíëí* *òííàíð* *óðààíëààñ* *°ð°ñò* *ñàðíàë (Rosa aciculars), ðëäýí* *òàðààààí* *øëéð (Thermopsis lanceolata), íàðëéí* *ñàðààí* /*Lilium pumilus*/, *äýðäýýí* *òàçààð* *°àñ (Cleastogenos squarrosa), Ëàíëéí* *àíðóóëü (Festuca lenensis), ñàëëðü* *òýëààíà (Stipa baicalensis), ñàëëðü* *ç* *ð* *°àñ (Filifolium sibiricum), àòàí* *òàðëëàà (Iris dachotom)* *çýðýä* *òííàíð* *óðààíàëòàë*.

Õ°ðð°í: *Ò°à* *Àçëéí* *òàë* *òýýðëéí* *ç* *éëëçä** *°ð°í* *òàððàë* *òàðëëöàí* *íýàððýëöñýí* *íóðàà* *èí*. *Òç* *íýýñ* *ààíà* *Áíðíà* *Àçëéí* *àìüòíí* *àëíàëéí* *íëí* *ò°ë°ë°à÷-ëà* (*àààóóð* *ííëí, àààóóð* *çàðàà, àààóóð* *çóðàí*) *ààëàààðàà* *ííëíàðíë*.

Жигүүртэн: *ààëààëëéí* *íóààñ* (*Anas formosa*), *ààíààð* *òóí* (*Cygnus cygnus*), *°à°ò* *òííàíðóó* (*Antropoids virgo*), *öýí* *òííàíðóó* (*Grus vipio*) *çýðýä* *íóóð* *íàíàëéí* *òííàíð* *øóàóóààñ* *ààíà, òààðàààëä (Vanellus vanellus), ç* *öýð* *òàðëäë (Larus argentatus), ò°ð* *äýäëëé (Ardea cinerea)* *íííàíë* *àíëäíð (Melanocorypha mongolica), òàð* *öýðýý (Corvis corax), àààóóðíí* *ýòóó (Perdix dauricae), øààçàäë (Pica pica)* *óëààí* *òíðóóð (Pyrrhocorax pyrrhocorax), °à°ëä (Upupa epops),* *ëð* *ò°ó* *áóð (Parus major), áíð* *øóàóó (Passer montantus), ò°ð* *òçðçð* *ò°íð°à (Emberiza spodosephala), øàð* *öýäòäëé (Motacilla citreola)* *äýýä* *íëí* *ç* *éëëéí* *áóíàà* *øóàóóà* *òàððòñàí* *ààëààà. Ýääýýð* *øóàóóààñ* *çàðëí* *íü* *°íà°ë°í* *çóíààà* *àíë* *çàðëí* *íü* *ÁÍÄ-ò* *ñóóðëí* *ààëðøààà* *àæýý*.

Õí,ð *íóðààðàí, í°ëð°à÷-ëä:* *Ñàëëðëéí* *íýëðëé (Rana amurensis), íííàíë* *ààð (Bufo raddei), àç* *ðàýé (Eramias argus), ðàøààíü* *íííë (Elaphe dione), ààíàäë* *òííòíðò* *íííë (Aksitrodon halys)* *çýðýä* *àìüòàà* *àààòàíà*.

6. Ñòü íóóðíí ààëààëëéí í°ò ààçàð: *Áíðíà* *àëíàëéí* *Ñýðäýëýí* *Áóðààíçàààë, ×íëààëñàí* *ñóíàíí* *çàààð* 251388 *àà* *òàëààëä* *ýçýýí* *íðøàíà. 1998* *íà* *ÓÓÖ-à* *ààñàí. Òààààí* *çýýðëéí* *òàððàò* *íóðàëéí* *òàíàëéí* *òíëä* *çàò* *á°à°à* *íçç* *éëëéí* *øóàóóàíí* *áóóààëëàð* *íýä* *àíë* *ààçàð* *àíëäíà*.

Ургамалиул: *Óðààíëíí* *àëíàëéí* *òóàüä* *òàðä* *ç* *äýýñ* *Àààóóðíí, °í°* *ç* *äýýñ* *Íííàíëíí, Áíðíí* *Íàíæóóðíí* *ýëàíàíóçä* *ààëààà. Íàíàëéí* *ààëàààð* *òóñ* *ÁÍÄ-ò* 67 *ç* *éë* *óðààíàë* *àç* *ðàýäáñýýä* *ààëíà. Àààà* *çýðäëéí* *òàààððàà* *òíëäíëäíð* *àààóóðíí* *ýëàíàíóçä* *ç* *ííðëëí*.

Хөхтөн: *Ñòü* *íóóðíí* *ÁÍÄ* *íü* *àìüòíí* *ç* *éëëéí* *àç* *ðäëýýñ* *òàíàëéí* *ëð* *òíðëíëäíà* *íü* *òàààí* *çýýð* (*Procapra gutturosa*), *òóð* *òóóëäë (Lepus tolai), саарал ÷óíó (Canis lupus), шар* *ç* *íýä (Vulpes*

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар *vulpes*), *бүдн үнэг (Vulpes corsac)*, монгол *дàдàààà (Marmota sibirica)*, дагуур *сòдàì (Citellus dauricus)* *сүдүя àìüòàà үеáýà òààðàèààìà. Íàìàð, °àèèéí ýòýí òàðòóòàà òàààí сүүдèéí íççèèéí àíèí çðæèè ýàààààà àíè ààçàð á°á°à òèóí ìýíààð ñçðýàèýíýí ñçðàççä íççäýèýýí èðäýà.*

Жигүүртэн: *Бòü íóòðüí ìð÷èà Ìíàíè ìðíü àíðíà òýñàèéí òñíü àíèí íççèèéí 108 ìð÷è ççèè øóàòóà òòðàí òòàèàðàà. Òàðààæè áçðäýà (Aquila rapax), òàðíüí áçðäýà /Aquila chrysaetos/, èäèýà øñíðð (Falco cherrug) сүдүя øóàòóà °íà°æ°á°à. Õòñ ÁÍÄ-ò òàðòòñàí òýí òíàíðóó (Grus vipio), ààíàð òóí (Cygnus cygnus), íü Ìíàíè òèñíü Àìüòíü àéíàèéí òóòàè òóóèèàð “íýí òíàíð” àýíýí àíàèèàè ààéàà àíè òíðóó ààèóó (Cygnopsis cygnoides), жорoo òíàíà (Otis tarda) øóàòóà íü Ìíàíè òèñíü Óèààí Ìíàíà áçðäýààíýí ààéàà.*

Õí,ð íóòààðàì, í°èð°ä÷èä: Ýíýðçç ÁÍÄ-ò íèýýà íèí æèæýàòýð íóòðóòà ààéàà àà Бòü íóòðò òóòàààà. Ààèüí àíè íü òñ èòòýè àíèàí ìðí. Áýðäýý íóòðóòà íü ààñàðòòà ò÷èð çààñíü òàðõàòàççè, íóòð, æèæèà ò°ðíèéí çàõààð, ìòíàòè áàõ (Bufo raddei) ò°x°í òààðàèààæ ààèñàí òòààèàà ààéíà. Ì°í Ìíàíè áçðäýè / Eremias argus / ðàòààíü ìíàíè Elaphe dione/ ààíàèè òñíððò ìíàíè (Agkistrodon halys) òíàíð òíðèèèàæ ààéäýý. Ýàäýýð òòñààè òàíààèàèòòàè ààçðüí òàíààèàèòòü äýàèýí àíðèíà í°ðàççèýð, íýðäýæèèéí òàèðàèàààð òàíààí àèèèàð ççðýàòýèäýýð Áíðíàíí ÓÒÕ-íí òàíààèàèòòü çàðèðàà 1993 ìíí, Í°ðàèéí ÁÒÄ-íí òàíààèàèòòü çàðèðàà 2006 ìíí ààéàòóèààà çèè àèèèààààààà ýàòóèè ààéíà.

Хичээл 1.3 Аиологийн төрөл зүйлийг /БТЗ/ хамгаалахад малчдын нөхөрлөлийн үүрэг, оролцоо

Ñççèèéí çàà òíàðàíðòíè ò°àèèéí “àøèèàà÷ íü òàíààèàð” çàð÷íüà èø çíäýí àíèàííí “Íóòàèéí èðäýäýà òçðèèýíýí ààéàèèéí í°ðèéí òàìòüí ìàíàèíàìò” äýäýà ààéàèü òàíààèèüí øèý ççýè ààðèòèàè àèè àíèæ àìèèòòàè òýðýàæèè ààéíà. °ð°ð òýèäýè ààéààèü ìð÷èì, àèíèàèéí íèí ò°ð°è зүйлийг òàíààèàòòàè íóòàèéí òóòóèè èðäýà, ìàè÷àí ççðýà, ìðíèòñ øèèäýðèýð ççðýàòýè àíèæ ààéíà. Õðèéí ààéàòóèèàòóòà °ðèéí çàðèì ÷è ççðàèèà ò°ðèéí áòñ ààéàòóèèàà, èðäýàèéí í°ððèè, áçèäççäýà øèèæççèýí òýðýàæççèè ààéíà. Ààéààèü ìð÷íü òàíààèàòòàè èðäýà, ìàè÷àí í°ððèèèéí ççðýà, ìðíèòñ äýðøèççèýð ýàààè ÷òòàè àíèíòà ò°ð, çàñààñ ìòàíè àíòààð÷ Õèñíü Èð Õòòàè 2005 ìü 11-ð òàðíü 18-íà àèààèü ìð÷íü òàíààèàòòàè òóòàè òóóèüà òíàíðòíè íýíýèð °ð÷èèòòòòà. Үүнд: Ààéààèü ìð÷íü òàíààèàòòàè òóòàè òóóèèéí 3 áòààð ççèèèéí 2 ààòü òýñàèéí 8-à “Ààéààèü ìð÷íü òàíààèàòòàè èðäýàèéí í°ððèèè”–ийн талаарх хууль тогтоомжуудыг тусгасан. / Хичээл 2.1, 2.3-ыг харарх/

Мàè÷àíí í°ððèèèéí òàíàèéí ýòíèè àíè ççðýà àíè: Áýè÷ýðýý çíðèòíè àøèèàòòà, òàèòàèè àíðèèòóòàòàççè ààèò ýàààè ðì. Бýè÷ýðèéí òðààèèüí ààòòà òíðèòóòàè ìàèüí òñ òíèàíè çíðèòóòàè, ìòðò íççäýè òèèæ, áýè÷ýðèèà ñýèäýí òóàààðòòàè àøèèàòòàè íü ÷òòàè. Í°ððèèè íü ààéààèü òàíààèàòòàè ÷èèýèýýð ýàòòàò çèè àèèèèàààíü ò°ðèá°ð àíèí ìàíàèíàìòèéí ò°è°æ°á°íà íé, ìà, òðààíàè, àìüòàí àíèí áòñàà ààààèò àäýèèèà òàíààèàòòà, ççè çíðèòíè àøèèàòòà, ýçýìèèò, °ñàæ çðàççèýð, í°ð°í ñýðäýýòòýè òíèàíàíí çèè àèèèèààààà ýàòóèàòòà, àèòàòíèèèéí àíèí ààéààèü òàíààèàòòàè òàèààð àà÷ òýðýàæççèýð àðàà òýíäýýà òòñààíà.

Áí àìüòàí, çàààñ, øóàòóíü ààèðøèè íóòàèéí ààçðüí ò°ðò ààéàèüà òàààèàòòà, òàíààèàòòà, í°ò íü òñíàíòòñ ñýðàèèèýð àðàà òýíäýýà òíèàíàìò íýðäýæèèéí ààéàòóèèàà, í°ððèèèèí àèççèèéí ìðíèòòíèèàíð òýðýàæççèý. Тàðàààíü àíð áçðèèà òàðèòóàí òýíà àìüààðààà òàðààíüà òýàèéí °ñò àíèíæèèà áçðàççèýð, áóèàà øàíàíü ýðèèà òàøèè òàíààèàòòà, ìà òàðèò ççðýà çèè àèèèèààààà ýàòóèàõ хэрэгтэй.

Мөн ìàèüí òñà òýð °ñàòàççè ççèäýð òàñààà òàèèòóòàè, ìàèàñ àààò àøèà øèèèèà íýíäýèççèýð, ìàè àæ àðòèí áòñ ìðíàíü ýò ççñàýòòýè àíèò ààéààèü ìð÷èíà òàèäççè àðàààð àæ ò°ðà àíæèðààààààà äýðøèççèýð зэрэг юм.

1.4. Хэлэлцүүлэг: Яагаад бид биологийн төрөл зүйл, байгалийн нөөц баялгийг хамгаалах ёстой вэ? /Нөхөрлөлийн Идэвхтэн байгаль хамгаалагч нараас тавьсан асуулт, түүнд хариу өгөх маягаар харилцан ярилцах /

Байгаль дээр шавхагддаг шавхагддаггүй гэсэн 2 төрлийн нөөц байх ба, шавхагддаг нөөцийг нөхөн сэргээгддэг ба сэргээгддэггүй баялаг гэж ангилдаг. Нөхөн сэргэх хэмжээнээс нь

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын
нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

[illegible]

2. Óõñààé òàìàààèàèòòàé ààçàð ìóðàèéí çìäýñííèé ò°ò°éá°ð Óèñúí Èò Õóðèúí 1998 ìú 29 àçäýýð òìäòñíè
3. Õàèèóí áóãúí çìäýñííèé ò°ò°éá°ð Óèñúí Èò Õóðèúí 2000 ìú 31 àçäýýð òìäòñíè
4. Áèíèíàèéí ò°ð° ççéèèéà òàìàààèàð çéè àæèèèèàààíú çìäýñííèé ò°ò°éá°ð Çàññàèéí ààçðúí 1996 ìú 163 áóàààð òìäòñíè
5. Áçò ìèéóýà ýèíèíàèéí áíèíàñðíè ìèãò çìäýñííèé ò°ò°éá°ð Çàññàèéí ààçðúí 1997 ìú 255 áóàààð òìäòñíè
6. Ìííàíè Óèñúí 21-p çóóíú òìäòàíðòíè ò°ãæèèéí ò°ò°éá°ð Çàññàèéí ààçðúí 1998 ìú 82 áóàààð òìäòñíè
7. Áàéààèèéí ààìðàèéí àðóèúã áóóðóóèàð çìäýñííèé ò°ò°éá°ð Çàññàèéí ààçðúí 1999 ìú 25 áóàààð òìäòñíè
8. Óñíú çìäýñííèé ò°ò°éá°ð Çàññàèéí ààçðúí 1999 ìú 43 áóàààð òìäòñíè
9. Õíã òàýãàèúã áóóðóóèàð òóðàé ò°ò°éá°ð Çàññàèéí ààçðúí 1999 ìú 50 áóàààð òìäòñíè
10. Áàààððúã òàìàààèàð çìäýñííèé ò°ò°éá°ð Çàññàèéí ààçðúí 1999 ìú 82 áóàààð òìäòñíè
11. Îçíú çìäýñííèé ò°ò°éá°ð Çàññàèéí ààçðúí 1999 ìú 129 àçäýýð òìäòñíè
12. Óóð àìññàèèúí ò°ð°èèéí çìäýñííèé ò°ò°éá°ð Çàññàèéí ààçðúí 2000 ìú 120 áóàààð òìäòñíè
13. Áàéààèú ìð÷íú ìýáýýéýè òóðòàè÷èèààíú çìäýñííèé ò°ò°éá°ð Áàéààèú ìð÷íú òàéáúí 1999 ìú 39 àçäýýð òóðààè
14. Áàéààèú ìð÷íú ýðò ççéí øèíýðäýèèéí ò°ò°éá°ð Áàéààèú ìð÷íú òàéáúí 1999 ìú 88 áóàààð òóðààè
15. Áàéààèú ìð÷íú òàéáàðúí áíèíàñíí òç÷íèé òóðàé ò°ò°éá°ð Áàéààèú ìð÷íú òàéáúí 2000 ìú 52 áóàààð òóðààè
16. Íéí òóðàé çìäýñííèé ò°ò°éá°ð Çàññàèéí ààçðúí 2001 ìú 248 áóàààð òìäòñíè
17. Áàéààèú ìð÷íú çéè àæèèèèàààíú ò°ò°éá°ð Áàéààèú ìð÷íú òàéáúí 2001 ìú 247 áóàààð òóðààè
18. ×àìàðúí áíèíí áàéààèú ìð÷íú òàèðäèèàà/ìáíæìáìò/-èéã áýìæèò çìäýñííèé ò°ò°éá°ð Çàññàèéí ààçðúí 2002 ìú 146 áóàààð òìäòñíè
19. Óñ, òàã óóð ìð÷íú øèíæèèäýýíèé òàéáàðúã 2015 ìí òçðòýè ò°ãæççéýð ò°ò°éá°ð Çàññàèéí ààçðúí 2002 ìú 182 áóàààð òìäòñíè
20. Ìííàíè ìðíú òíãò òðààìèúã òàìàààèàð, çíðèñòíè àøèàèò çéè àæèèèèàààíú ò°ò°éá°ð Çàññàèéí ààçðúí 2002 ìú 105 áóàààð òìäòñíè
21. Áðààèú, òíèèè òàìàààèàð çìäýñííèé ò°ò°éá°ð ààðèàð òóðàé Çàññàèéí ààçðúí 2002 ìú 269 àçäýýð òìäòñíè
22. Ìííàíè ìðíú èàèýã øíðíðúã òàìàààèàð çìäýñííèé ò°ò°éá°ð Çàññàèéí ààçðúí 2003 ìú 121 àçäýýð òìäòñíè
23. Õ°èæèèðòýé òýìòýð çìäýñííèé ò°ò°éá°ð Çàññàèéí ààçðúí 2003 ìú 141 àçäýýð òìäòñíè
24. Íãñí òýðýì çìäýñííèé ò°ò°éá°ð
25. Õñòòð èðäýñ çìäýñííèé ò°ò°éá°ð
26. Õààààì òññ çìäýñííèé ò°ò°éá°ð
27. Óàààì çàààðàà ìðààìèé áíðèðäàóóèà÷èéí òóðàé çìäýñííèé ò°ò°éá°ð

6.1. Ið÷íú áꞥñeéí ð°āæēēā çīðēðóóēāð, āāēāāēēēí āāýēāēēā çꞥé çīðēñíé àøēāēāð, ðàìāāēāð, í°ð°í ñýðāýýðýā íóðāēēí èðāýāēēí ìðēíōñā ð°ā°çꞥýýð çīðēēāí áꞥðēé ìðñí òñíú áóñ ìð÷íú áꞥñeéí ç°āē°ē /òāàøēā “Ç°āē°ē” āýð/ āæēēēāìā.

6.2. Ç°āē°ē íú ññāāñē òñíú àèøꞥçāðýé āāēð á°ā°ā āàðāàðü áꞥðýēāýðçꞥìðýé āāēìā.

6.2.1. Cól, āꞥðāēēí èðāýāēēí Ò°ē°ē°ā÷āēēí Óððēúí Òýðāçꞥýýā÷āýýñ òìðññ āññāçꞥé ð°ē°ē°ā÷;

6.2.2. Hóðāēēí èðāýāýñ āóðāāñ āññāçꞥé ð°ē°ē°ā÷;

6.2.3. Xàìāāēēāèðñí çàðēðāāìāñ òìð ð°ē°ē°ā÷.

6.Ç. Ç°āē°ēā āāēāāēü ìð÷íú ÷ēāýēýýð āæēēēāāā ð°ðēéí áóñ āāēāóóēēāñúí ð°ē°ē°ā÷ āæēēēāē āñēñ.

6.4. Ç°āē°ē āàðāàð ýðð, çꞥðýāðýé:

6.4.1. Tónñāē ðàìāāēēāèððāē āàçàð íóðāā, ðçꞥìēé ìð÷íú áꞥñýā ðóóēü ðñāðññæēéí ðýðýāæēèðýā ñēñ ìēèðēéí ðýñāèð ðāāèð;

6.4.2. Oð÷íú áꞥñýā āàçàð, āāēāāēēéí áóñāā āāýēāā àøēāēāððāē òñēāññññ āñóóāēāð ñāìāē, ç°āē°ìæ, ð°ñ°ē, ìð÷íú áꞥñeéí ìāìāēìāìðēéí ð°ē°āē°ā° āñēññðóóēāð;

6.4.3. Oð÷íú áꞥñýā āāēāāēü ìð÷íú ðóðāē ðóóēü ðñāðññæ, ìð÷íú áꞥñeéí ìāìāēìāìðēéí ð°ē°āē°ā° ðýðýāæçꞥýýðýā Çāñāā āàðāā ðóñēāð, ç°āē°ð, ñāìāē ðāāèð;

6.4.4. Oð÷íú áꞥñeéí ñāìā ð°ð°ìā° ð°āē°ðçꞥýýð āæēñā çīðēñí āāēāóóēāð, óóāāàðēēāð, çàððóóēāèððāā ðýñāèð ðāāèð;

6.4.5. Tónñāē ðàìāāēēāèððāē āàçàð íóðāā, ðçꞥìēé ìð÷íú áꞥñeéí ðóðāē ðóóēü ðñāðññæēēā ñóððāē÷ēāð, çīðēð ìýāýýēēēēā ñēñ ìēèðýā ðçꞥýýð.

7.1. Çʼæ̃ə̃ iũ òõñāæ òàìāāæèèòòàè āāçðũí îð÷íũ áçñēā òʼāæççëýð, íóðæéí èðāýæéí àðóè àìüāðæüā āýìæèð çìðēēāí áçðèè îð÷íũ áçñēéí ñāí /òāàøèä "ñāí" āýð/-ā āāæāóóèæ áíēíí.

7.2. Ñāí iũ āàðāàðũ ýð ççñāýðýýñ áçðāýíý:

7.2.1. Γāāāāũí áíēíí āìõñāũí āāèāóóèèāā, ææ àðóéí íýāæ, èðāýæéí òāíæè;

7.2.2. Oðñí íóðæéí òýìæýýíā òýðýāæççēñýí òʼñʼè, àæèè, çéè÷èèāýýíèè îðēíāũí òāíāððíè òýñýā;

7.2.3. Bæāāæü îð÷íũ òóðæè òóóèü òāìòññæèēā çð÷ñʼí ýðāýýæéí ó÷ðóóèñāí òìðèðèüí íʼðʼí òʼéāʼðèéí îðēíāũí òāíāððíè òýñýā;

7.2.4. Bónāā îðēíāí.

7.Ç. Ýíý òóóèèéí 7.2.2, 7.2.3-ò çàññāí îðēíāññ ñāíā òʼæ̃ðççëýð òóāü òýìæýýā òóðæéí øàòíũ èðāýæéí Òʼèʼèʼā÷æéí Òóðæè òāìòññíí.

7.4. Îð÷íũ áçñēéí ñāíā āîð áóðāññāí àðāā òýìæýýíā çàððóóéíā:

7.4.1. Bæāāæü îð÷íũā íʼðʼí ñýðāýýð, îð÷íũ āîðíèðèüā áóóðóóèàð;

7.4.2. Hóðæéí èðāýæéí àðóè àìüāðæüā āýìæèð, æèæēā çéèāāýðèýè, çéè÷èèāýý ýððèýðýā òóñèàìæ, āýìæýā ççççëýð, òʼñʼè òýðýāæççëýð;

7.4.Ç. Bæāāæü îð÷éíā ñʼðʼā íʼèʼ ççççèæ áóé çéèāāýðèýèéí òāðíèè, òāðíííèñèèā øéíý÷èýð;

7.4.4. Bæāāæü îð÷íũā òāìāāæèàð ñóðāæèð, ñóððàè÷èèāā yāóóèàð, îð÷íũ áçñýā ñóāāæāā òèéð;

7.4.5. Bæāāèèèéí àðóè, āàìøāāñ ó÷èðñāí òìðèðèüā àðèèāàð.

- 8.1. Çàñàà ààðàà íú ðàìàààèàèòùí çàðèððàà, ç°àè°èòýé ðàìððàí ýíý ðóóèùà çààñíú àààóó ìð÷íú áçñèéí Ìàíàæíàíòèéí ð°è°àè°à°° àíèíàñðóóèàí ðýðýàæççéíý.
- 8.2. Íð÷íú áçñèéí Ìàíàæíàíòèéí ð°è°àè°à°°íà ààðààòù ççèèèèà ðóññàìà:
- 8.2.1. Hyí òîîîð, òîîîð àí àìùðàí, óðààìàè, òççí÷éýí ààçàð, áàèààèèéí àýèèèéí ðàìàààèàð, àèèèèàð ÷èèýè, ðýðýàæççéýð àðàà ðýìæýý;
- 8.2.2. Oð÷íú áçñýà áàèààèèéí í°èèè çìèñòíè àèèèèàð ÷èèýè, ðýèáyð, óà çèè àèèèèàààíààñ ðóññàè ðàìàààèèèòòàè ààçàð íóðàà, ìð÷íú áçñýà ççççéýð í°è°èèèèà áàààñààð àðàà ðýìæýý;
- 8.2.Ç. Иðäýàèéí àèèè ýððèýèð, ìèèàìèéí àñóóààè, ðýàáyýðèèà èèèàáyðèýð àðàà ðýìæýý;

- 8.2.4. Оѳ÷íû áġñýűđ ààìæéí °íā°đā°ā àí àìüðàí ġġäýēēýű çàì, òġġíēēā òàìāāēēāò àđāā òýìæýý;
8.2.5. Оѳ÷íû áġñēéí ìāìæēìāìòēēí ò°ē°āē°ā°ā òýđýāæġġýűýā øāàđāāāāò çāđāāē, ñāìòġġæġġýű ýò ġġñāýđ.

9 äġäýűđ çġēē. Áāēāāēü ìð÷ēíā í°ē°ē°ò āāēāēüí ġýēāýý

- 9.1. Íð÷íû áġñýā ġēēāāýđēēí çìðēóēēēòāāđ ñā áýēòāýű, àí āāìāò, àí÷āüí ìòìā āāēāóóēāò, àøēāò ìāēòìāē ýđæ òāēò, ìēāìðēíð, óóē óóđðāēí ġēēāāýđēýē ýāóóēāò, óñāí ñāì āāēāóóēāò, āāēāì, òāāēò āāðēò çýűýā ġēē āāēēēāāāā ýāóóēāò āæ àðóēí ýýāæ, āāēāóóēēāāā íü çìðēò òóóēü òìāðììæēéí āāāóó āāēāāēü ìð÷ēíā í°ē°ē°ò āāēāēüí ìāðēēā÷ēēñāí ġýēāýý òēēēāýýý.
9.2. Íāðēēā÷ēēñāí ġýēāýýíēē äġāíýēòýā òàìāāēēāòüí çāðēðāāāìí ñāìāē, äġāíýēòēēā òóñāāìā.

10 áóāāāð çġēē. Íð÷íû áġñēéí òóðāē òóóēü òìāðììæēéí òýđýāæēēòýā òāāēò òýìāēò

- 10.1. Íð÷íû áġñýā ýāóóēā āāēāāā ġēē āāēēēāāāā, ìð÷íû áġñēéí òóðāē òóóēü òìāðììæēéí òýđýāæēēòýā ìðñí íóðāēéí °ð°° óāēðāāò āíēñí ò°ðēéí òìēāíāāìò āāēāóóēēāāā òýìāēò òāāēìā.
10.2. Ç°āē°ē íü ìð÷íû áġñýā òýìāēò òýđýāæġġýűýā òóðāēí ìðñí íóðāēéí °ð°° óāēðāāò āíēñí ò°ðēéí çāðēðāāāíü āāēāóóēēāāāā òóñēāēòāā ġġġġēíý.
10.Ç. Èðāýí, āæ àðóēí ýýāæ, āāēāóóēēāāā ìð÷íû áġñēéí òāìāāāēāēò, āāēāāēü ìð÷íû òóðāē òóóēü òìāðììæēéí òýđýāæēēòēēí òāēāāðð āñìāēñí òìēāíāāìò òóóēüā çāāñāí æóðìüí āāāóó øġġð, óēñüí āāēóāāā÷ áóðó çìðēò øàðíü Çāñāā āāðāāā āāðāāìā.
10.4. Óēñüí āāēóāāā÷, Çāñāā āāðāüí āāðāāñāí øēēāāýðēēā ýñ ç°āø°ðā°ē āñìāēñí øġġýā āāðāāìā.

11 äġäýűđ çġēē. Òóóēü òìāðììæ ç°ð÷ēā÷ēā òġēýýēāýű òāðēóóēāāā

- 11.1. Øġġā÷ áóðó āāēāāēü ìð÷íû óēñüí āāēóāāā÷ äġýí ýððēéíöýý òġýýíā ìð÷íû áġñýā āāēāāēü ìð÷íû òóðāē òóóēü òìāðììæ ç°ð÷ñ°í ġēē āāēēēāāāā ýāóóēñāí ýòāýýāýā Çāðēðāāāíü òāðēóóēāāüí òóðāē òóóēü, Ýðġġāēéí òóóēü, áóñāā òóóēüā çāāñāí òāðēóóēāāüā òġēýýēāýýý.

IIIÀIE ÒENÜÍ ÈÒ ÒÓÐÈÜÍ ÁÀÐÀÀÐ.ÁÍÍ×ÈÁÁÍÐÆ
ÁÍß-íü ñāēāüí 1998 íü 112 –ð òóøāāēüí 1-ð òāāñðāēò

ТӨАЙ-ЕЭЙ ИД×ИУ А~НЭЙ Ч°АЕ°ЕЕЕА ААЕАÓÓЕÆ ÀÆÈÈÈÓÓЕАÒ ÍÈÈÒЕÝÃÆÓÐÀÌ

Íýā. Íēēòēýā ġíāýñēýē

1. ÒÒÃÍ-ēéí Íð÷íû Áġñēéí Ç°āē°ē (òāāøēā ÍÁÇ āýíý) –ēēā āāēāóóēāæ āāēēēóóēāò āíēñí ÍÁ Ñāìā (òāāøēā ÍÁÇ āýíý) āāēāóóēāò, çāððóóēāò, òāēēāāìāðòāē òìēāíāāñí āñóóāēüā çìðēóóēāòāā ýýűòġġ æóðìüā ì°ðā°í°.

Õì.ð. ÍÁÇ°āē°ē āāēāóóēāò

2. ÒÒÃÍ-ēéí çāðēðāāā òóðāēí ÒÒÃÍ-ēéí ÍÁÇ āāēāóóēāò āíēñí óā ç°āē°ēēéí äġýēāýűòġġíēē òāēāāðð ñāìāēāā òìēāíāāìò ñóìüí Çāñāā āāðāāðāē òāìððāí āíēñāñðóóēæ, ÍÁ-ēéí òēēēéí çāāā òìāðììāñññ òìēø 3 ñāðüí āìòìð ñóìüí ÈÒ òýðāġġýā÷āýā ìðóóēíā.
3. ÍÁÇ-ēēā ñòì äġðò āāēāóóēāò ÷ēēýēēēā āāðēìðēāìā.
4. ÒÒÃÍ-ēéí ÍÁ-ā òāìðāāñāí āāēāāē, òýìæýýíýýñ òāìāððāí òēē çāēāāā ñóìāüí áóìā ýýā ÍÁÇ āāēāóóēæ āíēñí. Áýűāýý 2 °ð āēìāēéí òēē çāēāāā ñóìāüí áóìā āāēāóóēæ āíēñíðāġē.
5. Ñóìāüí áóìā 1 ÍÁÇ āāēāóóēāòāāā āāðāāò øāēāóóðüā òāðāāēçāìā.
5.a. ÒÒÃÍ-ēéí ÍÁ-ā òóðāēí ñóìüí āāçāð íóðāāāñ òāìðāāñāí òýñýā íü 50.0 āā-āāāñ ēðāġē āāēò
5.б. ÒÒÃÍ-ēéí ÍÁ-ā òóðāēí ñóìüí ēðāýā ò°°í āāēò5.в. ÒÒÃÍ-ēéí ÍÁ-ā òóðāēí ñóìāāñ òāìðāāñāí āāçāð íóðāēéí ìēēāýì, ýāēéí çāñāā, āāēāāēü ìð÷íû í°ð°ē íü ēæēē ò°ñýēē āāēò áóðó òāðēēòāí øġýēöýýýýēē āāēò,
5.г. 1 ÍÁÇ āāēāóóēāòüā ÍÁ-ā ìðøēí ñóóā÷āüí āēēýýìò ìēñìòñ íü äýìæñýí āāēò,
6. ÒÒÃÍ-ò āíēñí òġġíēē ÍÁ-ā ÍÁÇ āāēāóóēāò ÍÁÇ-ēéí äġýēāýűòġġíēēā ñññññññ ÍÁ-ēéí òóðāē òóóēēéí 6.2 –ēēā āāðēìðāēíā.

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

3. $\hat{I}A\check{C}$ -eéí çéé àæèèèàààíú çíāñýí òýéáýð íú ç°āē°èèéí òòðàèàààí ààéíà.
4. $\hat{I}A\check{C}$ òèèðàè òòòàì òòðàèàíà. Ç°ā°èèéí àèøççàèéí 2/3 íðíèòñíí òìòèíèāíèā òç÷èíòýéā òññíí.
5. $\hat{I}A\check{C}$ òýéýèòñýí āñóòāèāàðāā òīāòññè āàðāāæ òýíāýāèýé ò°òè°í°. Íèñíòèéí ñàíàèāàð òīāòññèūā āàòèāíà.
6. Òīāòññèā $\hat{I}A\check{C}$ -eéí āàðāā, íðíèòñíí áçð àèøççà āàðūí çñýā çóðíà. Òýíāýāèýéā $\hat{I}A\check{C}$ Åàðāā āàðūí çñýā çóðíà.

Òàà. $\hat{I}A\check{C}$ -eéí āàðāūí ýðò, ççðýā

1. $\hat{I}A\check{C}$ íú °òèéí °āð òòòìúí çéé àæèèèààāāā òāèðāāí ýāóóèāð ççðýā áçðèé āàðāūā ñííāíæ àæèèèóóéíà.
2. $\hat{I}A\check{C}$ -eéā āàòāèñíāāñ òíèø 15 òññāèéí āíòíð $\hat{I}A\check{C}$ òòðàèàāæ āàðāūā ñííāíí.
3. $\hat{I}A\check{C}$ -eéí āàðāūā ñííāíðāñ āàðāāð æòðìūā āàðèìòèāíà:
- 3.à $\hat{I}A\check{C}$ -eéí āàðāūā ñííāíð òòðèūā ÈÒÒ-āāñ òñíèèíāññíí ò°è°è°ā÷ çíòèíí āàéāóóèæ ýāóóéíà.
- 3.á $\hat{I}A\check{C}$ -eéí āàðāāāð ÒÒĀÍ-eéí çàðèðāāāā ò°è°èñí°ñ áóñāā àèøççäýýñ 3 òçíèé íýð áýāøççèæ íóóòāāð ñàíàè òòðāāæ ñííāíí.
- 3.ā Íèñíòèéí ñàíàè āāñāí òçíèèā ñííāíí.
4. $\hat{I}A\check{C}$ Å-ūā 2 æèýýð ñííāíí. Åàðèí ñííāíāíæ āíèí.
5. $\hat{I}A\check{C}$ -eéí āàðāā āàðāāð ççðýāðýé àæèèèāíà.
- 5.à $\hat{I}A\check{C}$ āàðāā íú ýíýðçç æòðìúí 4.17-ā çāāñāí ýðò, ççðāèéā òýðýāæçèæ àæèèèāð
- 5.á $\hat{I}A\check{C}$ -eéí òīāðāíðòíé āàéāèūā òāíāāæ ÷āāāðè, çð í°è°ā áýýøèççèýð āðāā òýíæýýā òāñðāèòāçé āā÷ āàéò
- 5.ā $\hat{I}A\check{C}$ -eéí āíòñā çíòèíí āàéāóóèāèòūā ñāèæðóóèāð, àèøççàèéí àæèè ççðāèéí òòāāàðèéā āàòèóóèæ í°ðāççèýð
- 5.ā Àèøççàèéí íýāéýā āíèíāñðíèūā áýýøèççèýðýā áýíæýýā ççççèýð
- 5.ā Àèøççàèéí àæèūā āçāíýð, òðāìøóóèāð, °òð÷è°ð
- 5.ā $\hat{I}A\check{C}$ -eéí òòðèūā áýèðāýæ ýāóóèāð, āàðāāñāí øèéāáýðèéā àéāāæóóèāð, òíèíāññíí āāçàðò òçðāççèýð, èðāýāýā íýāýýýð
- 5.æ $\hat{I}A\check{C}$ -eéí òòðèúí øèéāáýðèéí òýðýāæèèòýā òýíāèò òāāèò, çð āçíā òòðāèā òāíèèóóóèāð
- 5.ç $\hat{I}A\check{C}$ -eéí āíòñā àæèūā òāðèóóàí āçèóýðāýð /āè÷èā òýðýā, $\hat{I}A\check{N}$ /
- 5.è $\hat{I}A\check{C}$ ò°è°èæ áóñāā āàéāóóèèāāðāè òāðèèèāð
- 5.é $\hat{I}A\check{C}$ -°ñ íèāññíí áóñāā ýððèéā òýðýāæçèèý.
6. $\hat{I}A\check{C}$ Å, àèøççàèéā àæèūí çð āçíāýð òðāìøóóèāð, øāàðāèāāðāè āíè $\hat{I}A\check{C}$ -eéí āàðāūā íðñí òññāñð àæèèèóóèæ āíèí. / $\hat{I}A\check{C}$ òòðàè øèéāíý /
7. $\hat{I}A\check{C}$ āðāāā íú àæèāā $\hat{I}A\check{C}$ -eéí òòðàèàāíā æèè áçð òàèèāāíāíà.

Çóðāāā. $\hat{I}A\check{N}$ -ā āàéāóóèāð, çàðòóóèāð, òàèèāāíāð

1. Òóóèèéí 7-ð ççèèèéí 2-ā çāāñíú āāāóò $\hat{I}A\check{N}$ āíā āàéāóóéíà.
2. $\hat{I}A\check{N}$ āíā òóóèèéí 7-ð ççèèèéí 4-ā çāāñíú āāāóò çàðòóóéíà.
3. $\hat{I}A\check{C}$ āāíèéíā āāíñðāè āàéíà.
4. $\hat{I}A\check{N}$ āíāèéí āāíñāíā 1-ð āàðūí çñāèéā $\hat{I}A\check{C}$ āàðāā, 2-ð āàðūí çñāèéā ñóíúí ñāíðççàèéí àæèèèāí çóðíà.

Тусгай Хамгаалалтай Газрын Хамгаалалтын захиргаа, нөхөрлөл хоорондын хамтын ажиллагаа

Тусгай Хамгаалалттай Газар Нутаг /ТХГН/ -ын íèðíèòñíí āíèí Åàððāí òāàçðāè āāçðūí íð÷íú āçñýā íðøāíā ìàè÷āūí í°ò°ðè°èççà āàéāāèū òāìāāāèāð ÷èèýèèéí çéé àæèèèàāāāāā ÒÒĀН-ñí xàìāāāèèòūí çàðèðāāā, òð÷íú āçñèéí ç°āè°èòýé íýāð òýèāóóèāð ñòíé. ТХГН-ò āāāíāāñ çççèæ āíèçíðāçé ñ°ðā í°è°è°è /òóóèū áóñ āāíāèò, àøèāèèè, āāè òçèíýð/ -èéā áóóðòóèāðāā āíðāāð÷ òðūā÷èèāí ñýðāèèèýð, íýāýýýýð āðāā çýðýā āðāā òýíæýýā āāíā. Í°ò°ðè°èýýðèéí èāýāðñíòýí āàéāāèū òāìāāāèāā÷ид ÒÒĀН-ñí āàéāāèū òāìāāāèāā÷òāè òāìòāðñāí ýðāççè òýíāèò òèèò çýðāýýð íýāð òāìòāð÷ àæèèèāíà. Иāýāðòýí āàéāāèū òāìāāāèāā÷ íú ÒÒĀН áóðò òççíèé íð÷íú āçñýā āàéāāèèéí í°ò āāýèāèéā òóóèū áóñāāð

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын
нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар
àøèãèñàí, àáíàñàí, íëáíðèííí çéëýëä àèð àè÷èæ ààðèìðàóóëáí ÕÕÀН-íí áàéãàëü ðàìàãàëàã÷-èà
øèëæççèë áíëí.

Ìàë-àíí í°ððè°èëé àèøççèëé àóíà áàéãàëü ìð÷íü ðàìàãàëàð ÷èëýýýýð óóóóëàà,
ñòððàë÷èëààà ÕÕÀН-íí áàéãàëü ðàìàãàëàã÷, ÿðäýæèðìççèëé ðàìððàí çìèíí áàéãóóëæ áíëí.
ÕÕÀН-íí ìð÷íü áçñýà ìððàí àè-àíí í°ððè°èëé àèøççèëé òð÷íü áçñèé ñàíà äýìèð ò°ðèáððèé
ýðäýèðèé ñàíààñ ò°íà°èððýé çýý àà÷ àìæðààààà äýýøèççèëé, áàéãàëü ìð÷íü ðàìàãàëàð, í°ðí
ñýðäýýð ò°ñ°è òýðýæççèëé áíëí. ÕÕÀН-íí íèðíèíí áóðð òð÷íü áçñýà ìððàí í°ððè°èëé ÕÕÀН-íí
áíëí ìð÷íü áçñèé ìàíàìàíðèé ò°èáè°à°à òýðýæççèëé ìððèñíàí òóàí ÿýðèé ðàèààð ÕÕÀН-íí
ðàìàãàëàðóí çàðèðààíà ÿýýýëý. ÕÕÀН-íí ðàìàãàëàðóí çàðèðàà ÿü áàéãàëü ìð÷íü ðàìàãàëàðà
íóðàëé èðäýæèé ìðèèíí äýýøèççèëé áàéíà àìðàð÷, ÕÕÀН-íí ìàíàìàíðèé òýðýæççèëé,
ðàìàãàëàðóí ñàéððóóëàà àíàèðé òóàí ÿýð ìððèñíàí àè-àíí í°ððè°èëé òàíàæ òððóóëæ áíëí.

Хичээл: II.2. ÁÀÉÃÀÈÜ ÎÐ×ÍÜ ÑÀÉÀÕÍ ÕÕÀÀÈ

2006 íí 4 ñàðí 26-íí °àð

¹ 114 Óëàíààðð òíð

Æóðàì, çàãààð ààðàð òóðàé

Ìíàíè Õèíí Áàéãàëü ìð÷íü ðàìàãàëàð òóðàé òóóèéí 31¹-èé 3 àà 9 äýð çàèèðü çíäýñýý
ÕÕÀÀÕ íü:

1. Áàéãàëéí òíàððèé òðèéí äàýèèëà ðàðèóáí ðàìàãàëàð, àøèãàð, ýçýìèð ðàèààð èðäýæèé
í°ððè°èëé ààðèìðàð æóðíü ÿààçäýýð ðàñðàèèðààð, Í°ððè°èëé áàéãàëü ðàìàãàëàð ÷èëýýýýð
çèë æèèèèààà ÿàóóëàð äýýýéé çàãààðóí òíðàóààð ðàñðàèèðààð, èðäýæèé í°ððè°èëé
äýð÷èëäýýéé çàãààðóí àóðààóààð ðàñðàèèðààð òóñ òóñ ààðàñíàí.
2. Áàðèààñíàí æóðàì, çàãààðóí àèíà, íèíèýèéí Áàéãàëü ìð÷íü ðàìàãàëàð àèà, ñòì, áççèëé
Èðäýæèé Õèèè÷èéí Õóðàé, Çàñàà ààðàí Õàíí ààçàðð òçðàççèëé
3. Õðèéí çàðèðààíü òàèðàèàíí ààçàð /À.Áíèàð/, òççèé òýðýæèèðýíä òýìèð ðààíæ, í°ððè°è
áàéãóóëàð ñàíà÷èàí ÿðäýæèè àðàà ççèí òàèðàèààð ðàíàæ æèèèèðóí Õççýýýí áóé ìð÷èí,
áàéãàëéí í°ð ààçàð /Õ.Áàíçðàà÷/, Íéí àíàíàí çìèèðóóëàð òýèðýñ /Õ.Õàíàé/, àèíà
íèíèýèéí Áàéãàëü ìð÷íü àèàíü ààðà ìàðð ààèèàñíàí.
4. Íóðàëé èðäýäý áàéãàëéí í°ð äàýèèèëä ÿàäýð æóðíü ààóó äýðýäýð ðàðèóáí
ðàìàãàëàðóóëàð, àøèãóóëàð, ýçýìèççèëé àðàà òýìèýá ìðíí íóðàëé ñèèà áàéãàëàé òýèàóóëàí
çìèíí áàéãóóëàðóí àèíà, íèíèýé, ñòì, áççèëä, áàà, òíðíü Çàñàà ààðà ìàðð ç°àèñçèëé.

ÑÀÉÀ È. ÝÐÄÝÝÁÀÀÒÀÐ

ÁÀÉÃÀÈÈÉ ÕÍÀÐÕÍÈ Õ°ÐÈÈÉ ÁÀÈÈÈÈÀ ÕÀÐÈÓÓÁÍ ÕÀÌÀÀÈÀÒ, ÀØÈÀÈÀÒ, ÝÇÝÌÈÈ ÈÐÄÝÀÈÉ Í°ÐÈ°ÈÈÉ ÁÀÐÈÒÈÀÒ ÆÓÐÀÌ

Íý. Íèèèýä çíäýñýé

- 1.1. Áàéãàëéí í°ð äàýèà /íé, àí àìðàí, òðàíàé çýðý/-èé í°ðí ñýðäýýð, çìèèðé àøèãàð,
ðàìàãàëàð àðàà òýìèýá íóðàëé èðäýæèè òðíí ìðèèèèèè ðàìðíí ìàíàìàíðèé àðàà òýèäýèè
áèé áíèàí, áàéãàëéí òíàððèé òðèéí äàýèèèè èðäýæèé í°ððè°èà ðàðèóóóëàí ðàìàãàëàðóóëàð,
àøèãóóëàð, ýçýìèèððýé òíàíàíí ççèëé ðàðèèèèè çìèèèèèèàà ÿýðççèëé æóðíü çìèèèèèè ìðèíí.
- 1.2. Ýý æóðàí íü Èðäýéé òóóèéí 476, 481, Áàéãàëü ìð÷íü ðàìàãàëàð òóðàé òóóèéí 3, 4, 17, 31
áçäýýð ççèèéí òíàíàíí çààð, Áàçðíí òóðàé òóóèéí 53, Íéí òóðàé òóóèéí 3.2.3, àìðí
àèíèéí òóðàé òóóèéí 5.2.2, Àí ààíóðíí òóðàé òóóèéí 3.3, 3.4, Õèíí òóðàé ðàìàãàëàðóóëàé
ààçðíí ìð÷íü áçñèéí òóðàé òóóèéí 8.2.2, 8.2.3 ààðü çàèèèèèè òóñ òóñ çíäýñ áíèèííí áíëí.
- 1.3. Áàéãàëü ìð÷íü ðàìàãàëàð èðäýæèé í°ððè°è íü /òààøèà “í°ððè°è” äýð/ Ííàíè Õèíí
Èðäýéé òóóèéí 476, 481 áçäýýð ççèè çààíí ààóó èðäýà ðàìððàí æèèèèè, äýðýýéé çíäýñ
äýð Áàéãàëü ìð÷íü ðàìàãàëàð òóðàé òóóèéí 3.2.8 ààðü çàèèèèèè ààðèìðàí áàéãóóëààà çèë
æèèèèèèè ÿàóóëæ áóé èðäýæèé ñàéí àóðíí áàéãóóëààà í°í.

- 1.4. $\text{Í}^{\circ}\text{ð}^{\circ}\text{e}^{\circ}\text{e}$ íü áàéääèèéí áàÿëääèä òàðëóòàí òàìääàèàð, àðëääèàð, ÿçÿìòëð /òààðëä “áàéääèèéí áàÿëääèä òàðëóòàí òàìääàèàð” äÿð/-äÿÿ òóðàéí ààçàð íóðàä ààòü áàéääèèéí $\text{Í}^{\circ}\text{ò}$ áàÿëääèä èðäÿàèéí ìðíëòìíëäíð òàìääàèàð, ç°àð°ð°äñí°í àðëäð ÷àìäðüä òíëáíäñíð òóóëü òíäðííäèéí àääóó ççé çíðëñòíë àðëääèàð, $\text{Í}^{\circ}\text{ò}$ íü òííàíðíí òðüä÷èèáí ñÿðäèèèè $\text{Í}^{\circ}\text{ó}$ ñÿðäÿÿð àðäà òÿìäÿÿ àä÷ ààéð ççðÿ òçèÿÿÿ.
- 1.5. Áàéääèèéí áàÿëääèä òàðëóòàí òàìääàèàð òàèääð $\text{Í}^{\circ}\text{ð}^{\circ}\text{e}^{\circ}\text{e}ðÿ$ áàéäóóèàð òàìòíí ìáíäìáìòèéí äÿðÿÿèé òóààðàà íü 5 æèè áàéð á°ä°ä òààðëä òóðàé áçð 5 òçððÿ æèÿÿð ñóíäàæ áàéíà.

Õí.ð. Áàéääèèéí áàÿëääèä òàðëóòàí òàìääàèàð èðäÿàèéí $\text{Í}^{\circ}\text{ð}^{\circ}\text{e}^{\circ}\text{e}èä$ áàéäóóèàð

- 2.1. Áàéääèèéí òíáíðòíë ò°ðèèéí áàÿëääèä äÿðÿÿÿð òàðëóòàí òàìääàèàð $\text{Í}^{\circ}\text{ð}^{\circ}\text{e}^{\circ}\text{e}$ íü ààðààòü òààðäèèäñíð òàìääàèäíàí áàéíà:
- 2.1.1. $\text{Í}^{\circ}\text{ð}^{\circ}\text{e}^{\circ}\text{e}èéí$ àèøççä áàéääèü ìð÷íüä òàìääàèàð ÷èäèÿèÿð ñàéí àóðíí çíäñÿí äÿð ÿääÿæ, àèøççäèéðÿ òóðëààð òÿèÿèÿæ áàðàèñàí òàìòðàí àæèèèàð äÿðÿ, $\text{Í}^{\circ}\text{ð}^{\circ}\text{e}^{\circ}\text{e}èéí$ áçðÿ, áàéääèü òàìääàèàð ÷èäèÿèÿð ÿàóóèàð çèè àæèèèäääàíü ò°ð°éä°ð áíëí áàéääèèéí $\text{Í}^{\circ}\text{òèéí}$ ìáíäìáìòèéí ò°è°äè°ä°ðÿ áàéíà.
- 2.1.2. $\text{Í}^{\circ}\text{ð}^{\circ}\text{e}^{\circ}\text{e}$ íü áçðÿìäÿ ìíííí ÿð, çàñàä çàðëðààá íóðàä äÿäñäÿðèéí ÿäæèéí òàðíÿàèäè, òàÿä, áàéððèè, áóíäíí ñàíäèéí ÿä ò°ð°íäèéí ò°ð°è, íèèð òÿìäÿ, çàðëðàí çàðóóóèàð áíòíä æóðàì, $\text{Í}^{\circ}\text{ð}^{\circ}\text{e}^{\circ}\text{e}$ ÿèñÿð, òççíÿÿñ ààðàð àñóóàèè, ÿä ò°ð°íäèéí áíëí ÿä ò°ð°íäèéí

áóñ òàðëóóèàà, àèøççèè ÿðð, ççðÿ, $\text{Í}^{\circ}\text{ð}^{\circ}\text{e}^{\circ}\text{e}èéí$ òóðàè áíëí $\text{Í}^{\circ}\text{ð}^{\circ}\text{e}^{\circ}\text{e}èéí$ óàèðäèèäñíð ñííáíð, $\text{Í}^{\circ}\text{ð}^{\circ}\text{e}^{\circ}\text{e}èä$ ò°è°è°ð ÿðð, ççðÿ, $\text{Í}^{\circ}\text{ð}^{\circ}\text{e}^{\circ}\text{e}èéí$ çèè àæèèèäääàíü ÷èäèÿè, òàðàí áóóèàð æóðàì, çíäÿñèÿè çÿðäèèä çààíà.

- 2.1.3. Áàéääèü òàìääàèàð ÷èäèÿèÿð ÿàóóèàð çèè àæèèèäääàíü ò°ð°éä°ð áíëí ìáíäìáìòèéí ò°è°äè°ä°ð íë ñà, óðààíàè, àìüðàí áíëí áóñàä áààèð áàÿëääèä òàìääàèàð, ççé çíðëñòíë àðëääèàð, ÿçÿìòëð, °ñà°æ çðæççèÿð, $\text{Í}^{\circ}\text{ó}$ ñÿðäÿÿððÿ òíëáíäñíí çèè àæèèèäääà ÿàóóèàð, áèìðäðíèèèéí áíëí áàéääèü òàìääàèàð òàèàð àä÷ òÿðÿæççèÿð àðäà òÿìäÿÿà òóñàíà.
- 2.1.4. Òóðàéí áàéääèèéí $\text{Í}^{\circ}\text{ò}$ áàÿëääèä òàìääàèàð, çíðëñòíë àðëääèàð, °ñà°í çðæççèÿð ÷èäèÿäñíí àðäà òÿìäÿÿà òÿðÿæççèÿð ñàíðçç áíëí òàðíèè, òàðííèèèéí $\text{Í}^{\circ}\text{òèèä}$ áóíäíí ò°ð°íä°ð Èðäÿíèé òóóèèéí 482 áóààð ççèä çààñíí àääóó áçðäççèÿ.
- 2.2. $\text{Í}^{\circ}\text{ð}^{\circ}\text{e}^{\circ}\text{e}èéí$ àèøççäèéí òíí íü òàíäàéí áçñÿ 30 òçí /15 °ðð/ áíäü, òÿÿðèéí áçñÿ 20 òçí / 10 °ðð/-ÿÿñ äÿÿø áàéð á°ä°ä òÿääÿÿð íü òóðàéí íóðàä áàéääà ìððèí ñóóä÷èä áàéíà.
- 2.3. Íÿ $\text{Í}^{\circ}\text{ð}^{\circ}\text{e}^{\circ}\text{e}èéí$ òàðëóòàí òàìääàèàð áàéääèèéí $\text{Í}^{\circ}\text{ò}$ áçðèè ààçàð íü ÿÿ æóðíí 3.1-ä çààñàí ààçðíí çóðàä, áçñèéí ñíèíäèèä òàðäàèçàí òàíäàéí áçñÿ 6000 òçððÿ àà, áíäü òÿÿðèéí áçñÿ 10000 òçððÿ àà áàéíà. Ýÿ òÿìäÿÿÿñ èèçç ààçðüä òàðëóòàí òàìääàèàð òçñÿèðÿ $\text{Í}^{\circ}\text{ð}^{\circ}\text{e}^{\circ}\text{e}$ íü áéíä, íèèñèÿèèéí áàéääèü ìð÷íü äèáíü ñàíäèí çíäñÿí äÿð àñóóàèüä ñóì, áçðäèéí Èðäÿàèéí Ò°è°è°ä÷àèéí Òóðëààð òèèäÿðèççèÿ.
- 2.4. Ýÿ æóðàí áàðëäààðààñ °í° áàéäóóèäääàí àæèèèäæ áàèñàí èðäÿàèéí $\text{Í}^{\circ}\text{ð}^{\circ}\text{e}^{\circ}\text{e}$ íü ÿÿ æóðíí àääóó áçðäÿäÿæ, äÿðÿ áàéäóóèàí äÿð÷èèäÿ àáíà.
- 2.4.1. Ò°ðèéí íóðàä äÿäñäÿð çèè àæèèèäääà ÿàóóèæ áóé $\text{Í}^{\circ}\text{ð}^{\circ}\text{e}^{\circ}\text{e}$ ÿÿðçç æóðàíà íèèðççèÿ äÿðÿä òèÿ÷èÿð òóðàè àñóóàèüä ñóì, áçðäèéí Çàñàä ààðàð òàðëóòàí òèèäÿðèÿÿ.
- 2.4.2. Çàñàä ààðàð íü äÿðÿä òèÿ÷èÿð òóðàè ÿäÿäÿè òçðäÿñíÿñ òíëð 3 ñàðíí áíòíð æóðàíà íèèðççèÿ òíð òàè äÿðÿä òèÿ÷èèñÿ áàéíà.
- 2.4.3. Æóðàíà çààñàí òóààðààíü áíòíð òèÿ÷èÿí áçððäççèè äÿðÿ òèèäÿÿäçè òíðèíèèèä òóðàéí $\text{Í}^{\circ}\text{ð}^{\circ}\text{e}^{\circ}\text{e}èéí$ çèè àæèèèäääà ñóì, áçðäèéí Çàñàä ààðàí çàðëðàíæàð òçäÿèççèÿ.

Æóðàä. Òàðëóòàí òàìääàèàð áàéääèèéí áàÿëääèéí $\text{Í}^{\circ}\text{òèèä}$ òíäòíð, Çàñàä ààðààðàè äÿðÿ áàéäóóèàð

- 5.1. Íé, óðààìéúí í^{oo}ðééà òàððéóàì òàìàààèàð òàèààð í^oð^oðé^e ààðààòù ýðò, ÌÌðýàðýé:
- 5.1.1. Òàððéóàì òàìàààèàð íéí í^{oo}ðééà òçéìýð, °à÷éí, òìðòíí øààæààñ òàìàààèàð àæéúà çìðéíí áàéãóóèæ, òçìéé í^oð^oí ñýðäýýðèééí çää làè ìðóóèàðäçé áàéò àà çìðéñòíé àøèàèàð òóàààòù ààðààí í^oðäççéýð, ààè òçéìðýýñ òðüà÷èèàí ñýðäèééýð àæéúà °òñàééí òç÷ýýð çìðéíí áàéãóóèæ, òçéìýð ààðñàì çää òíèáíàñò àèààí òóøààèðíóóàà øóóðòàè ìýäýýéýð, óíððààð àðàà òýìæýýà òàà àèààèäçé çìðéíí áàéãóóèàð, °òñàééí òç÷ áíèíèòíí òçðýèòýýäçé çää çìðéò òóñèàìæ àààòààð áàà, ñóííí Çàñàà ààðààà ìýäýýéýð
- 5.1.2. Òàððéóàì òàìàààèæ áóé íé ìä, óðààìéúí í^{oo}ðééà àðèàæóóèàð, í^oð^oí ñýðäýýð, òàðüæ óðãóóèàð àæéúà °òðééí ò^oð^oíà^{oo} áíèíí ò^oà, ìðíí íóðàà, áóñàà áàéãóóèèèàñíí äýìæýàðýéäýýð äçèöýðäýð
- 5.1.3. Íéà òàìàààèàð, àð÷èèàà, òýäýðèýäýýð òèéò, òçìéé áàéãàèèéí í^oð^oí ñýðäýýðèééà ìýðäýæèèéí áàéãóóèèèàñíí ç^oàè^oìæèéí áàãóó äçèöýðäýð
- 5.1.4. Òàðèìàè íéà çìðéò òóààòààíä íü íéí ñàíä øèèæççéýð
- 5.1.5. Óóðàéí æèèà íéãííí áýèðäýð òýðýäèýýíéé áíèíí òçéýýíéé ìä, áàéãàèèéí áàààèð àäýèèèèà òíèáíàñò æóðàì, ç^oàø^oð^oààñ^oí òíí òýçàààð, ýððèéí àè÷èà, ààðàè ççìèèéí äýð÷èèèýýíéé áàãóó áýèðäýð, òýýäýðèýð çéè àæèèèèàààíä òóóèü òìàðììæ, äýðýýíä çààñííí áàãóó òýìàèð òààèx
- 5.1.6. Òàððéóàì òàìàààèæ áóé íéà çìð÷éí ýààñàà áíèíí æóóè÷ààà òíèáíàñò òóóèü, òìàðììæ í^oðä^oðééà øààðààð, ààðààñàì ç^oð÷èèèà àðèèãóóèàð.
- 5.2. Áíàèéí í^{oo}ðééà òàððéóàì òàìàààèàð òàèààð í^oð^oðé^e ààðààòù ýðò, ÌÌðýàðýé:
- 5.2.1. Áí àìüðàì, çàààñ, øóáóóíü áàéðòèè íóðàèéí ààçðíí ò^oðò áàéèèüà òàààèàð, òàìàààèàð àðàà òýìæýýà òíèáíàñò ìýðäýæèèéí áàéãóóèèèàà, í^oð^oðéèèéí àøççäèéí ìðèèììðíèèìð òýðýàæççéýð
- 5.2.2. Óóðàéí æèèà òíèáíàñò æóðííí áàãóó àðóéí áíèíí òóñààè çìðéòèèèèàð ààíàð, áàðèð ààíóóðíí àìüðíí òíí òýìæýýíéé äýýà òýçàààð, ç^oàø^oðèèéí àìðìð ààíóóðíí àæèè ýàóóèàðàà òóóèü òìàðììæ, äýðýýíä çààñííí áàãóó òýìàèð òààèð
- 5.3.3. Ýíý æóðííí 5.2.2-ð çààñííí áàãóó àí àìüðàì ààíàðàà òààð, óððè áíèíí òìð òààèð, áýèäýéýð çýðäýýð àí àìüðíí í^{oo}ð^oà òìðèðíè ó÷ðóóèæ áíèçìðäçé àðàà òýðýàñèççèèè òýðýäèýðäçé áàéòàà òýìàèð òààèð, áóðóóðàè çéè àæèèèèàààà òàñèàí çìñììò
- 5.2.4. Àìüðíí òàèàààðð °à÷íèè áíèííðüà òóñàààðèàð, àìüðíí í^{oo}ð^oà òàèàààðàè ìàð÷éí àìüðàííí òíí òíèáíèèà çìðèèóóèàð, ñèèðýàæççéýð àðàà òýìæýýà òíèáíàñò ìýðäýæèèéí áàéãóóèèèàñíí òóñèèèèàðàèèààð òýðýàæççéýðä ýðèèèð.

Ḑóðãàà. Í'ó'ðë'èèí ḑëè àæëëëããàòàè òìëáíããñí ñòì, äḑḑýã,
 áãã, òìðñíü Çãñãã äãðãñí äḑýí ýðð

- [illegible]

- 6.1.8. Ĩē ðýýðēēı ðġēıýð āıēĩ āāēāāēēēı ı°ð āāýēāāð ðāēāñāı ðāēāēāũı ðāēāāð ı°ððē°ē ðġıēē āēøġġāýýñ ēðġġēñýı ıýāýýēēēēı ı°ðð āāāð āðāā ðýıæýýā ðāā āēāāēāġē øóóððāē ġıðēĩ āāēāóóēāð
- 6.1.9. ı°ððē°ēēēı ðāðēóðñāı āýðýýð āāçāð āýýðýýñ āøēāēāñāı ı°ð āāýēāēēı ðóðāāıæēēı Ĩēĩāĩñ āıēĩ ðóðāēı āýāñāýð ıóðāā āýýð āāēāāēēēı ı°ð āāýēāēēā ðóóēũ áóñāāð āøēāēāñāı ðāðēóðāā÷ēā Ĩāāóóēñāı ðıðāóóēēēı Ĩēĩāĩñ ı°ððē°ēēēı áóıāũı ñāıā āýıæēýā ġġġēýð āñóóāēũā ġıðēð ðóóēũ ðıāðĩĩæēēı āāāóó øēēāāýðēýā āıēĩ.
- 6.2. Áāā, ðıðĩıı Çāñāā āāðāā ıı ı°ððē°ēēēı ġēē āæēēēāāāāā ýððēýı ġıðēøóóēāð ðāēāāð āāðāāð áġðýı ýðððýē āāēıā.
- 6.2.1. Áāēāāēēēı ı°ðēēā āýðýýāýýð ðāðēóðāı ðāıāāāēāð ġġðýā áġðēē ı°ððē°ēēēı ġēē āæēēēāāāā ðóóēũ ðıāðĩĩæ, Ĩđı ıóðāēēı āıāēıāı øēēāāýððýē ðýððýı óýēāāā āāēāāā ðýıāēð ðāāũæ, ÷āēġġēýð
- 6.2.2. Áāēāāēēēı ı°ðēēā ġıðēñāġē āøēāēāæ, Ĩð÷ıũā āıðıēðóóēæ, āıðēðāóóēāð çýðāýýð āýðýıēē ġġðāýý ç°ð÷ēæ āāēāāā ðıðēıēāıēā ı°ððē°ēēēı áóðóóðāē ġēē āæēēēāāāāā ġıāĩĩð ðāēāāð ñóı, āġġðāēēı Çāñāā āāðāāā ñāıāē Ĩðóóēāð
- 6.2.3. ı°ððē°ēēēı ðāıð Ĩēĩ āýē÷ýýð ñýēāýð, ðóāāāðũðāē āøēāēāð, ñýðāýýı ñāēæðóóēāð, āāēāāēēēı ı°ðēēā ðāıāāāēāð, ġēē āæēēēāāāıı ðóāāāðēēā āāēēı Ēðāýāēēı Ĩēēðēēı Ōóðēāāð ðýēýēðġġēýı ðıāðĩĩæ ı°ðāġġēýð.

Áıēĩ. Áēıāā, Ĩēēñēýēēēı Áāēāāēũ Ĩð÷ıı āēāāıı ÷ēā ġġðýā

- 7.1. Áāēāāēēēı ı°ðēēā āýðýýāýýð ðāðēóðāı ðāıāāāēāð ġġðýā áġðēē ı°ððē°ēēēı ġēē āæēēēāāāāıā ðýıāēð ðāāũæ ıýðāýæēēēı ñāıāē, āġāıýēð °ā°ð, ı°ðēēı āøēāēāēð, ġıýēāýýā ðıāðĩĩē ðēēð
- 7.2. ı°ððē°ēēēı ġēē āæēēēāāāāıā āāðāāðũ āāēāēāāð ıýðāýæēēēı āýıæēýā ġġġēıý.
- 7.2.1. °ðēēı ıóðāā āýāñāýðð āāēāóóēāāñāı ı°ððē°ēġġēēı áġððāýēēēā ðġııýāðēēı āāāóó ð°ð°æ, ðýāāýýðēēı ġēē āæēēēāāāðāē ðıēāıāñıı ýðð ġġēı āñóóāēāāð ıýāýýēýē, ēāēāēāāā °ā°ð
- 7.2.2. ıýðāýæēēēı āñóóāēāāðāā āıēĩ ı°ððē°ēēēı ÷āāāðē āýýøġġēýð ðāēāāð ñððāāēð ġıðēĩ āāēāóóēāð
- 7.2.3. Áāçāð ıóðāā, ı°ðēēā ñııāıð, ı°ððē°ēġġēēı ıóðāēēı ı°ðēēā ðāðēóðāı ðāıāāāēāð āñóóāēāāð ç°āē°ā° °ā°ð, āýıāēð
- 7.2.4. Ñóı, āġġðāēēı Çāñāā āāðāıı ðġıýēðýýð øāāðāēāāāðāē áóñāā āýıæēýā ġġġēýð.
- 7.3. Áāēāāēēēı ı°ðēēā ðāðēóðāı ðāıāāāēāð ı°ððē°ēēēı āāēāēũ ðāıāāāēāð ġēē āæēēēāāāāıı ð°ð°ēā°ð, āāēāāēēēı āāýēāēēı Ĩāıāēıāıðēēı ð°ē°āē°ā°, āēāēýēðýıā ðýıāēð ðāāũæ, ðóóēũ ðıāðĩĩæ, çāāāāð, āġðıēēı ðýðýāēēēðýā ðýıāēð ðāāũæ, ġıýēýēð, āġāıýēð °ā÷ āæēēēāıā.
- 7.4. ı°ððē°ēēēı ġēē āæēēēāāāāıā ðýıāēð, Ĩıēðıðēıā ðēēð, āāðñāı ç°ð÷ēēēā çāñāæ çāēðóóēāð, ðóóēũā çāāñāı ı°ð°ē āāēāāē āēē āıēñıı āýæ ġçāýē āýðýýā ðóóēāð ñāıāēāā ñóı, āġġðāēēı Çāñāā āāðāāā ðāāēð
- 7.5. Áāēāāēũ Ĩð÷ıı óēñıı āāēðāā÷ ıı āāēāēũ ðāıāāāēāð ðóóēũ ðıāðĩĩæ āıēĩ āýðýýāýýð ðġēýýñýı ġġðāýý ðýððýı āēēēġġēæ āāēāāā ðāēāāð ı°ððē°ēēēı ðāðúýāēāē ðāðāāēçāðāġēāýýð ðýıāı øāēāāð, ıýāýý āāðēıð āāðāóóēāð, ç°ð÷ēē āāðāñāı ı°ð°ēā óā ç°ð÷ēēēā āðēēāāðũā øāāðāāð, øāāðāēāāðāē āıē ġēē āæēēēāāāāā ıı ðġāāýēçġġēýð ðāēāāð ñāıāē Ĩðóóēāð çýðýā ðóóēũ ðıāðĩĩæēā çāāñāı áóñāā āðāā ðýıæýý āāāð
- 7.6. Áāēāāēũ ðāıāāāēāā÷ ıı ðāðēóðñāı ıóðāā āýāñāýððýý ġēē āæēēēāāāā ýāóóēæ áóē ēðāýāēēı ı°ððē°ēēēı ġēē āæēēēāāāıā óēñıı āāēðāāā÷ðāē āāēē ðýıāēð, øāēāēð ýāóóēāð āıēĩ ðóóēũ ðıāðĩĩæēıā çāāñāı áóñāā ýðð, ġġðāēēā ðýðýāēġġēæ āæēēēāð

- 7.7. $\text{Óeñúí áàeòàà÷, áàeààeü òàìàààeà÷ íü í°ò°ð°e°eéí çéë àæeëeàààà áçð òàeààð äýìæéí, òàìòðàí àæeëeàòüí çýðýàöýý òýðàççíeé àæeëeàààòàe í°ò°ð°e°eä ñàìðççàeéí äýìæýü ççççýð òàeààð òíeáíàáìð áàeáòóeëàáòóàà ñàìàe ìðóóeàð, øàáìàeä òíàìððíeéíð ççðýàðýe áàeíà.$
- 7.8. $\text{Í°ò°ð°e°eéí ìàìæàìòeéí ò°e°a°e°a°, ìýðäýæeéí áàeáòóeëàüí àçáíýeðeéä çíäýñýý òóðàeí àeíàà, ñòìüí æeëeéí òóàààðüòàà ìðóóeä, áàeààeéí í°ò° áäýeàä ýçýìøeð, àøeàeàð òíeáíàáìð ýððeéí àe÷äýýð òàìààíà.$

Íàeí. Ìàðàààíüà øeéäýðeýð

- 8.1. $\text{Áàeààeü ìð÷íüà òàìàààeàð òóðàe òóóeü áíeíí äýðýýíeé ççðäýý ç°ð÷eæ çíðeð ç°aø°ð°eäçéäýýð àí àáíàíàí, íeáííí òýðýæýýýíeé áíeíí òçýýýíeé ìüà, ñàìàð, áàààeð áäýeàä äýeðäýñýý, òíàìð áíeíí ýì, òçíí, òàðíeëeéí çíðeóeàeòüí òðààìeüà òççíýý, ààçðüí òýæeéí áäýeàä àøeàeàæ, áíe áìððeéí áíeüàðíeüà °ð÷eéí°, çàààñ, æàðààðàeä ç°aø°ð°eäçé áàðüíàí çýðýä çééäýe íü äýðýý òóóeàð çíäýñýe áíeíí.$
- 8.2. $\text{Áàà, òìðííü Çàñàà ààðàà íü 31¹ àçýýð ççeëeéí 10 ààðü òýñàeéí 1 äýð çààeòàà çààíüí ààáóó í°ò°ð°e°eéí ýððeéä çíàííð àñóóæeüà òýeýeöýð òíðeíeáíeä òóðàeí áàà, òìðííü Èðäýæeéí Íeéðeéí Õóðeüà 10-ààñ àíøàçé òííàeéí °í° íeéðýä çàðeàí ìýäýäýýý.$
- 8.3. $\text{Ýýý æóðìüí 8.2-ä çààñàí òóðàeä ìðíeòìð í°ò°ð°e°eéí àeðççàeéí òííà òýçàààðeàðàçé á°a°a òýáíeé ñàìàeüà òóðeüí òýìäýæýeä ìðóóeàí áàà, òìðííü òóðeüí ñàìàeòàe òàìò ñòì, àççðàeéí Èðäýæeéí Õ°e°e°a÷àeéí Õóðàeä òeàìæeéíà.$
- 8.4. $\text{Í°ò°ð°e°eéí ýððeéä çíàííð àñóóæeüà òýeýeöýð òíðeíeáíeä ñòì, àççðàeéí Èðäýæeéí Õ°e°e°a÷àeéí Õóðàeä í°ò°ð°e°eéí àðeàà÷ ìðíeòìð á°a°a òóðeààñ í°ò°ð°e°eéí òàeààð ààðñàí øeéäýðeéä Çàñàà ààðààà òeàìæeéíà.$
- 8.5. $\text{Í°ò°ð°e°e íü °ðeéí çéë àæeëeàààòàe òíeáííðíe ààðñàí øeéäýðeéä ç°aø°ð°eäçé áíe àííàeíí ààðààeéí òàðìí Çàñàà ààðàà áóðó òççðýä ààðààæ áíeíí.$
- 8.6. $\text{Í°ò°ð°e°eéí àeðççä ýçýìøeéä áàeààà áàeààeéí í°ò°a ààðñàí àeààà ç°ð÷eéä eäýàðìòýý áàeààeü òàìààeàà÷àà ìýäýeýð á°a°a, ìýäýeýe òçýýý áààà÷ íü ìýäýeëeéí íóóòeàeüà òàìààíà.$
- 8.7. $\text{Áàí, çóà, òçeíýð, çàð, òàeàààðð °a÷eí áóðó áàeààeéí ààìøeä, äýýðeéí àðóe ààðñàí òíðeíeáíeä í°ò°ð°e°eéí òàðeóòàí òàìààeæ áóe áàeààeéí í°ò°, ààçàð íóðàeéä áóñààà øeææççýð ýñýðeéä í°ò°ð°e°eéí ñàìàeüà çíäýñýý ñòì, àççðàeéí Çàñàà ààðàà øeéäýðeýýý.$
- 8.8. $\text{Í°ò°ð°e°e òóóeü áíeíí äýðýüä ç°ð÷eæ áàeààeü ìð÷eíà òíðeðíe ó÷ðóóeñàí áíe òóðàeí ñòì, àççðàeéí Çàñàà ààðàà ìýðäýæeéí áàeáòóeëàüí àçáíýeðeéä çíäýñýý áàeààeü ìð÷eíà ó÷ðóóeñàí òíðeðeüí òýìæýüà òóðàeí í°òeéí ýeíeíàe- ýæeéí çàñàeéí çíýeäýüäýð òíàðíí òíðeðeüà òíeáíàáìð òóóeü òíàðííæeéí áàáóó ààðààáóóeàí í°ò°í ñýðäýeäýð àðàà òýìæýü àáíà.$
- 8.9. $\text{Í°ò°ð°e°eéí àeðççàeéí òíðííà ààðñàí ìàðààíüà í°ò°ð°e°eéí áçð àeðççàeéí òóðàe òýíàí øeéäýðeýýý.$
- 8.10. $\text{Í°ò°ð°e°eéí àeðççàeéí òíðííà áíeíí í°ò°ð°e°eéí íeííðeòíe çàðeí àeðççàeéí ñàìàe ç°ðñ°í òíðeíeáíeä óà ìàðààíüà áàà, òìðííü Èðäýæeéí Íeéðeéí Õóðàe øeéäýðeýýý. Õýä òýäýý í°ò°ð°e°eéí òíðííà ààðñàí ìàðààíüà ñòì, àççðàeéí Çàñàà ààðàà, Èðäýæeéí Õ°e°e°a÷àeéí Õóðàe øeéäýðeýýý. Áàeààeéí í°òeéä òàðeóòàí òàìààeàòàe òíeáíàáíí ìàðààíüà çíðeð òóóeüà çààñàí æóðìüí ààáóó øeéäýðeýýý.$

Хичээл II.3. Нутгийн иргэдэд тулгуурласан амьтны / байгалийн баялгийн/ Менежмент

/НИТАМ/-н тухай ойлголт, Гадаад орны болон Монгол орны жишээ

Тодорхойлолтууд:

Хамгаалалт: Байгалийн нөөцийг ухамсартайгаар ашиглан(шим тэжээл, эрдэс, ус, ургамал, амьтан гэх мэт) амьд ба амьгүй нөөцийг хамгаалах, хадгалахад чиглэсэн үйл ажиллагаагаар төлөвлөгдсөн байдаг. Үүнд хамгаалж буй аюулд өртсөн зүйл, тэдгээрийн тоо толгойн бууралт ч хамаарагдана.

Зэрлэг амьтдын хамгаалалт: Зэрлэг амьтад тэдний нөөцийг судлах, хөтлөн явуулах, хамгаалах, тэтгэх үйл ажиллагаа бөгөөдүүнд амьдрах орчны хамгаалах, үр төлөрхөг байдал, үржлийн амжилт зэрэг мониторинг, судалгаа шинжилгээг хамааруулна.

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

Зорилго: Их ойлгожтойгоор заасан, тодорхой хэмжүүртэй онолын үндэстэйгээр сонгосон арга хэмжээнүүдийн эцэст бодитойгоор хүрэх өөрчлөлт, үр дүнгүүд бөгөөд зорилгууд нь ерөнхий зорилт чиглэл өгдөг. Эдгээр нь зорьсондоо хүрэх эцсийн үр дүн юм. Ерөнхийдөө одоо болон ирээдүйн хэрэгцээг тусгасан байх шаардлагатай хэдий ч эдгээр нь амжилттайгаар биелэгдэж болох бололцоотой байх ёстой.

Зорилт: Зорилгод хүрэхийн тулд голдуу хэмжигдэх утга бөгөөд түүний нөхцөл бол зорилгыг бүтээхэд шаардагдах үр дагаварыг давах болон гүйцэтгэх ойлголт юм.

Мониторинг / Хяналт шинжилгээ/: Урт хугацааны туршид тодорхой чиглэлтэй давтан хийсэн байнгын судалгаа юм.

Менежмент: Байгаль хамгаалалд энэ ухагдахуун нь зэрлэг амьтадын зүйл рүү чиглэсэн бодлого бөгөөд энэ хүрээнд төлөөлөгч гүйцэтгэх, зохион байгуулах, хянах гэх мэт алхмуудын олон талт үйл ажиллагааг багтаадаг юм.

I. Зэрлэг ан амьтдыг хамгаалах менежмент

*“Газар орны судлал болон хамгаалах тухай сургалтын материал”, Алан Рабинович, 1997,
Зэрлэг амьтдыг хамгаалах нийгэмлэг*

Төлөвлөлт ба Хэрэгжүүлэлт: Ан амьтдыг хамгаалах, тэднийг хамгаалах талаар зөв зохистой бодлого явуулах, судалгаа хийх зэрэг үйлдэл нь нарийн төлөвлөлтийг шаардаж байдаг. Менежментийн үндэс нь төлөвлөлт юм. Тайлбарлавал асуудлыг бодож нягтлах гэсэн үг бөгөөд, шийдвэрлэж болох хамгийн оновчтой алхмуудыг бодож олох, уг хийж буй алхам үйлдэлдээ байнгын хяналт тавьж, гарах үр дүнг нь үнэлж хэмжиж байх явдал юм.

- Тухайн асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд төлөвлөж тодорхой чиглэлтэй алхам хийж эхэлснээр уг асуудал бэрхшээлтэй эвлэрч суух буюу эсвэл нөхцөл байдал хүндэртэл цаг алдахаас илүү дээр юм.
- **ТӨЛӨВЛӨЛТ: ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ: ХЭРЭГЖҮҮЛЭЛТ: ҮНЭЛЭХ**
- Төлөвлөлтийн явцад гол анхаарах зүйл = *Энгийн хялбар байх!*

1.Зорилго эхлээд тодорхойлж асуудлыг тодорхой тайлбарлаж гаргах: Аливаа тохиолдолд нэн тэргүүнд ямар үр дүнд хүрэхийг хүсч байгаа талаар маш тодорхой дүр зурагтай өөрөөр хэлбэл тодорхой зорилготой болох хэрэгтэй.

2.Тодорхой зорилт тавьж нэн тэргүүнд хийх алхмаас нь эхлэх – Зорилго тодорхой бол түүнд хүрэхийн тулд хийх тодорхой алхмуудыг буюу зорилтуудаа төлөвлө.

Жишээ нь:

- Цагаан зээрийн тоо толгойн тооллого хийх.
- Жилд хичнээн зээр агнагдаж байгааг тогтоох
- Мэдээлэл сургалт сурталчилгааны цэг нээх хөрөнгө санхүүжилтийг хайж олох
- Сургалт мэдээллийн материал бэлдэх, мөн хайж олох

3.Уг асуудлын хүрээнд хэрэгцээ шаардлага юу байгааг тодруулах – Зорилтуудаа нэн тэргүүнд юунаас эхлэх вэ? гэдгийг нягталснаар энэ нь тодорхой болно. Жишээ нь:

- Хамгаалалт болон менежментийн асуудлууд
- Баримт мэдээлэл цуглуулах
- Хувь хүн ба нутгийн иргэдийн талаарх асуудлууд

4.Байгаль хамгаалалтын “үнэт зүйл”-ийг тодорхойлох – Байгаль хамгаалах аливаа үйлдэлд үнэт зүйл гэж байдаг. Тэр нь заавал эд зүйлтэй адилтгаж хэмнэх тухай буюу эдийн засгийн хувьд тодорхойлох ойлголт биш юм. Харин ан амьтад байгалийг хадгалж үлдэхэд гол хүчин зүйлийг л хамгаалах тухай юм. “Эдийн засгийн үүднээс авч үзэх бус ” гэснийг эдийн засгийн ач холбогдол багатай юм байна гээд хайхрамжгүй хандах явдал биш юм- үүнийг нягталж ойлгох хэрэгтэй. Байгалийн нөөц баялгийг хадгалж хамгаалах нь үргэлжид үр ашгаа сэргөөгөөд өгч байдаг юм.

5.Ажлын төлөвлөгөөгөө гаргаж үзэх – Бодож сэдсэн санаануудаа эрэмбэ дарааллын дагуу ойлгомжтой тодорхойгоор төлөвлөгөө болгон бичих ба уг зорилтуудаа хэрэгжүүлэхэд ямар арга барил хэрэглэх вэ? гэдгээ бас бодож төлөвлөнө. Дэвшилт гарсан бол түүнийг яаж хянаж байх вэ? Цаашид үр дүн нь яаж гарах вэ?

- (1) Гарчиг – Төсөл юуны тухай болох
- (2) Хэрэгжүүлэх газрын тухай тайлбарлах – одоогоор хийгдэж буй хамгаалалтын байдал
- (3) Зорилго зорилт – тодорхой, дэвшилт сайжруулалтын тодорхой хэмжүүртэй, асуудалтай холбогдох мөн тодорхой ойлгомжтой байдлаар илэрхийлэгдэх хэрэгтэй.
- (4) Хүрээ– Цаг хугацааны хувьд хэзээнээс хэдий хугацаанд, хаана, юуг хэн гэх мэт байрлал, үйлийн эзэн биетэй нь тайлбарлах
- (5) Үндсэн мэдээлэл- одоогоор мэдэгдэж байгаа зүйлсийн талаар
- (6) Бусад хийгдэж буй ажлуудтай хэрхэн холбогдож байгаа тухай
- (7) Арга барил – менежментийн болоод хяналтын талаар ямар арга барил хэрэглэж байгаа тухай
- (8) Оролцох хүмүүс, байгууллагууд
- (9) Багаж хэрэгсэл, шаардлагатай үйлчилгээнүүд
- (10) Зардал
- (11) Зорилтууддаа тодорхой хуваарь гаргах

II. Зэрлэг ан амьтдыг хамгаалах менежментийн үлгэр загвар

“Газар орны судлал болон хамгаалах тухай сургалтын материал”, Алан Рабинович, 1997.

Зэрлэг амьтдыг хамгаалах нийгэмлэг

Сар нуурын цогцолбор газар нь цэвэр устай нуур болон намгийг хамгаалах зорилгоор хамгаалагдсан газар юм (зураг 45). Нүүдлийн шувуудын хувьд нуур болон ус намгархаг газар амьдрах гол нөхцөл нь болдог байна. Сар нуурын ус намгархаг газар нэг зүйлийн галуунаас гадна тухайн газар нутагт ургадаг өвс ургамлыг ч бас давхар хамгаалдаг байна.

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын
нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

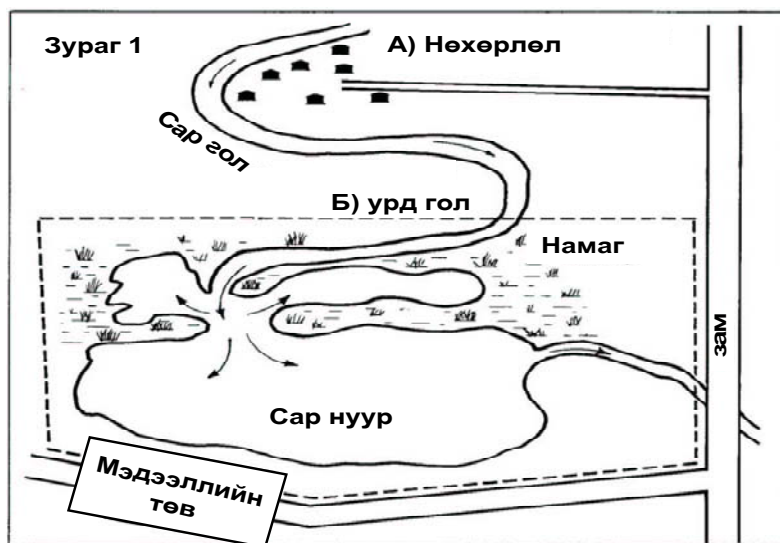
Сар гол нь ойн дундуур сүлжин урссаар нуур руугаа цутгадаг ба нуурын хойт хэсэг нь зүйлийн баялаг ихтэй, гадны нөлөөнд амархан өртөж экосистемийн алдагдахад хүрэх тул Дархан Цаазат Газрын Захиргаанаас түүнийг хамгаалалтанд авч гадна дотны хүмүүсийг тусгай зөвшөөрөлтэйгөөр нэвтрүүлдэг болжээ. Сар голын ус нь уг экосистемийн бүрэн бүтэн байдалд нэн чухал үүрэг гүйцэтгэдэг боловч голын эх нь улс төрийн шалтгаанаас үүдэлтэйгээр хамгаалалт бүхий цогцолборт ороогүй байдаг байна.

Цогцолбор газрын хоёр талаар зам байх бөгөөд намаг нь их жижиг, цогцолбор газрынхаа урд хэсэгт хүн амьтны хөлд ойр өртөмтгий тул хамгаалахад тун бэрхшээлтэй ажээ.

Хоёр жилийн өмнө хэсэг малчид нийлээд Сар нуурын хойд хэсгээр бэлчээрээ сонгож улмаар мал нууранд болон нуурын орчимд бэлчиж байжээ. Зуны бороо хур элбэгших үед голын эргийн хөрс малын хөлд талхагдаж эргэснээс болж их шавартай өвс ургамалгүй хүрэлтэж харагдах болжээ.

Цогцолбор газрын захиргаа Сар голын цутгал хэсгээр лаг шавар их болж, нартай өдрүүдэд усны хэм урьд өмнөхөөсөө ихсэх болсныг судалж тогтоожээ. Энэ нь эргээд сэрүүн газар өндгөлж үрждэг мөн тухайн орчмын амьтдын гол хоол тэжээл нь болж өгдөг нэгэн зүйл ялааны амьдрах нөхцлийг хүндрүүлэх болсон байна.

1. Ямар асуудал тулгарч байна вэ? Асуудал юундаа байна?
2. Асуудал юунаас үүдэн гарав?
3. Ямар арга хэмжээ авбал асуудлыг шийдвэрлэж болох вэ?
4. Дээрх шийдвэрлэх алхмууд нь бололцоотой юу?
5. Хувь хүн, бүлгээрээ асуудалд хэрхэн хандах, ямар оролцоотой байх хэрэгтэй вэ?

Зураг 2.2 Сар нуур

Сар нуур Байгалын цогцолбор газрын /БЦГ/ газрын үнэлгээ:

1. Тулгамдсан асуудал:
Ойрын хугацаанд – Сар нуур ЦГ-ын экосистемд гарч буй өөрчлөлтүүд
Хэтийн ирээдүйд – Нэгэн зүйлийн шавьж улмаар нэгэн зүйлийн галуу шувуу үгүй болох магадлалтай
2. Уг асуудлын мөн чанар:

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын
нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

- 2.а.. Даруй биологийн сөрөг үр дагавартай – уг голын усны тунадас, хэм өөрчлөгдсөнөөс усны чанар муудаж булингартай болж урсгалд нь сөрөг нөлөөлжээ.
- 2.б. Цаашид үүсэх сөрөг үр дагавар нь бодит биет зүйлээр илрэхээс гадна тухайн орчмын нийгмийн амьдралд нөлөөлж байх юм – голын усан дотор удаанаар зогсох буюу эрэг хавиар бэлчээрлэх мал сүрэг, малчин айл өрх голын уснаас авч хэрэглэхдээ бохир (жишээ савантай угаадас гэх мэт бусад зүйлийн бохир) оруулах зэргээс голын эргийн хөрс үлэмж элэгдэх болж байна.
3. Асуудлыг шийдвэрлэж болох арга хэмжээнүүд: Ойрын ба хэтийн хугацааны алхмууд
- 3.а. Малчин айл өрхийн хойт хэсгээр урсах уг голын эргийн элэгдлээс сэргийлэх, элэгдэлд хүргэж буй үйлдлүүдийг хориглох төдийгүй малчид малаа голд оруулахгүй, голоос аль болох хол бэлчээх (ялангуяа ногоо гарч буй хавар зуны цагуудад), мөн түүнээс гадна бэлчээр нутаг сэлгэх замаар голын эрэг хавиар өвс ургамал хангалттай сайн ургах нөхцлийг бүрдүүлэх хэрэгтэй юм.
- 3.б. Голын эргээр өвс ногоо зориудаар тарьж ургуулах, ялангуяа бургас мод, бургасан шугуй, бусад бут сөөгийн төрлийн ургамал тарих замаар хөрсний элэгдлийг багасгаж, сүүдэр нөмөр бий болгон усны хэм, түвшин багасах явдлыг зогсож болох юм.
- 3.в Зургийн В хэсэг дээр үзүүлсэн шиг мал сүрэг, малчин айлын төвлөрөл үүсэхээс сэргийлэх хэрэгтэй.
- 3.г. Уг В хэсгийг орчны бүс болгож хамгаалах.

Хувь хүн, байгууллагууд ямар оролцоотой байх вэ?:

- а. Орон нутгийн ард иргэд
- б. Дархан газрын захиргаа
- в. Байгаль хамгаалах үйл ажиллагаа явуулдаг ТББ-ууд

Сар голын менежмент төлөвлөгөө:

Зорилго: Нэгэн зүйл галууг нуур хавийн амьдрах орчинд нь хэвээр үлдээх

Зорилт:

1. Голын эхэн дэх хөрсний элэгдлийг зогсоох
2. Голыг нөхөн сэргээж хөрсний элэгдлийг бууруулах
3. Цогцолбор газрын хойт хэсгийг хамгаалах (В).

Арга барил:

1. Голын ойролцоо буудаллаж буй малчин айлуудтай уулзаж малаа голоос хол байлгах магадгүй хөрсний элэгдэл нэн их учирсан газраар хашаа хориг барих гэх мэт арга хэмжээ авч болох юм.
2. Тухайн нутаг дахь бургас, сөөгийг голын дагуу тарьж ургуулах, ингэснээрээ голын усанд үүсч байгаа тунадас, мөн температурын өөрчлөлтийг багасгах юм.
3. Зурган дээр үзүүлсэн В хэсгийг оруулан орчны бүсийг бий болгох.

Үр дүн: Сар голын усанд тунадас багасч шинээр тарьсан ургамлын үр дүнд сүүдэр нөмөр бий болсноор усны температур доошилж улмаар ус тунгалагших болно. Мөн тэр орчмын ан амьтдын тухайлбал галуу гэх мэт шувууны хоол тэжээл болох нэгэн зүйл ялаа шавьж өсч үржих амьдрах нөхцөл дахин бүрдэж энэ нь эргээд ан амьтдын оршин тогтнол үржилд эергээр нөлөөлж бэрхшээлгүй болно.

Нэмэлт зорилго: Эко аялал жуулчлалыг нүүдлийн болоод бусад төрөл зүйлийн шувуу судлалын чиглэлээр зохион байгуулах гэх мэт.

Зорилт/Арга барил:

1. Сар нуурын байгалийн цогцолбор газарт шувуу үзэхэд зориулж судалгааны цэг байгуулах
2. Малчин айлуудыг бараадуулан аялагчдад зориулан гэр барих.

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

3.Сар нуурын орчмыг нөхөн сэргээх болон хамгаалах ажиллагааг үргэлжлүүлэх
(гэх мэт цааш үргэлжлүүлэн арга хэмжээ авах...) юм.

III. Та одоо амьдарч буй газрынхаа ан амьтныг хамгаалах менежментийг төлөвлөх тухай

Та өөрийнхөө нутгийн ан амьтан, байгалийн нөөц баялгийг хэрхэн менежмент хийхээ төлөвлөх чадвартай боллоо. Зөв зохистой менежмент хийхийн тулд ямар зорилго тавихаа сайтар бодож үүнээс үүдэн гарах ахиц дэвшилтүүдийг байнга хэмжиж тодорхойлж байх хэрэгтэй. Тодорхой баримт мэдээлэл дээр тулгуурлан бодож төлөвлөсөн байгалийн баялгийг зохистойгоор ашиглах тухай менежмент нь танай орон нутгийн болоод бусад хүмүүст төдийгүй ан амьтан цаашлаад нутгийн экосистемд бүхэлд нь сайн нөлөө үзүүлэх болно.

II.4. Нөхөрлөлүүдийн үйл ажиллагаа, ажлын туршлага солилцох харилцан ярилцлага (байгаль хамгааллын чиглэлээр сайн ажиллаж байгаа болон үйл ажиллагаа нь болохгүй байгаа зарим нөхөрлөлийн ололт амжилт, сургамж)

Сайн нөхөрлөлүүдийн талаар: Дундын сан болон санхүүжилт, тусламжийг нөхөрлөлийн гишүүд жигд бүгд хүртэж дундын хөрөнгөө арвижуулж сургалт сурталчилгаа хийж нөхөрлөлийн гишүүдийг идэвхжүүлэх үйл ажиллагаа явуулж, байгалиа хамгаалах үр дүн гаргаж байвал бид үүнийг сайн нөхөрлөл гэж үзэж байгаа. Дашбалбарын нэг нөхөрлөл Кени улсад ОУ-ын хуралд оролцож ирсэн. Төсөл хэрэгжүүлэх санхүүгийн тэтгэлэг авсан.

Нөхөрлөлүүд гишүүдээ дэмжих үйл ажиллагаа их өргөн явуулдаг жишээ нь:

- Шинээр төрсөн хүүхдүүдээ хадгаламж нээх, гишүүддээ тогооч үсчний сургалтад явуулж амьдрах чадвар олгож байна.
- Чух нөхөрлөлийн Үржинханд: Чухуй нуурыг түшин хуучин Оросын амралтын газар байсныг 1 700 000-₮-р сэргээн засварлаж, гишүүддээ хоол цагаан идээ бэлтгэх сургалт явуулсан. 9 өрхтэй, 18 гишүүнтэй, нийт 36 хүн. 6 сурагч, 4 оюутан гэсэн бүтэцтэй ажилладаг.

Чухын нуурын ус их татраад байхаар нь Улз голоос өнгөрсөн 4 сарын 18-22-ны өдрүүдэд бүтэн ажиллаж байж суваг татсан. Хүнсний ногоо тарьдаг. Амьдрал нь доогуур 3 айл байдаг. Ногоогоо нөөцөлж айл бүр байшин доорх зоориндоо хийдэг.

- Шаазан нуурын нөхөрлөл: 2006 онд байгуулагдсан. 10-аад өрхтэй. Шаазан нуур голын тохой, тэр хавийн бэлчээр хамгаалах зорилготойгоор нөхөрлөл байгуулсан.
- Баян-Овоо: 9 өрхтэй, 10000 Га орчим 3000-аад малтай. Засаг даргатайгаа ярилцаад 37 000 га газар авсан байгаа. Нөхөрлөлийн ач холбогдлыг орон нутгийн иргэд, удирдах хүмүүст ойлгуулах хэрэгтэй. Яагаад гэвэл удирдах хүмүүсийн ажлын ачааллаас хөнгөвчилж орон нутгийн иргэдэд ч байгаль ач тусаа өгөх тул үүнийг сурталчилж ойлгуулах хэрэгтэй. Өрхийн амьжиргаа төслийн хүрээнд Алтангэрэл гуай ирж бидэнтэй туршлагаа хуваалцсан. Тэр малчдын нөхөрлөлийн хувьд малын үүлдэр, ашиг шимээ сайжруулахаар маш сайн ажилладаг. Тэд бэлчээрээ их хамгаалдаг, хадлангаа авахдаа түймрээс хамгаалж авдаг гэж ярьж байсан.
- Ханхөхүй нөхөрлөл: Амралтын газар ажиллуулдаг. Өөрсдөө цемент цохиж орчин үеийн бие засах газар барьж байгуулж байгаа. Ариун цэврийн нөхцөл сайн орчин үеийн байх нь гадны хүмүүсийг таатай амрахад нь их чухал.

Тааруу нөхөрлөлүүдийн талаар:

Жишээ 1.Нөхөрлөл байгуулагдсанаас хойш тайлан гаргахгүй, тойрч зугтаад байдаг, бодвол хийсэн ажилгүй болохоороо хүнээс санаа зовдог байх л даа.

Жишээ 2.Өвөлжөө хаваржаан дээрээ удаан суусан нэг малчин айл бэлчээрээ талхагдуулаад дараа өвөл нь зуд үзээд ирэхээрээ ойлгосон.

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын
нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

Жишээ 3.Бэлчээрээ хамгаалах менежментийн хэрэгцээг харуулсан. Малчид тусдаа бэлчээр сэлгэж ажиллахад зарим нэг малчид бусдынхаа өвөлжөө хаваржаа дээр бууж байгаа нь мэдлэггүйн улмаас нэгнийхээ ажил бэлчээрт хор хөнөөл учруулж байна. Эндээс нөхөрлөл байгуулж бэлчээрээ хамтаараа хуваарилж сэлгэдэг болох хэрэгтэй байгаа нь харагдаж байна.

II.5. Хэлэлцүүлэг: Нөхөрлөлүүдийн үүрэг, оролцоо, хууль хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаанд хэрхэн хамтрах талаар харилцан ярилцлага

ДМНИБХХ: Хууль бодлого гэдэг бол та нарын урдаа барих эрх зүй гэсэн үг бөгөөд байгаль хамгаалагч хүн гэдэг нь хуулийн хүрээнд ажиллах хэрэгтэй байдаг. *Хууль бол гол зэвсэг нь юм. Хамгийн зөв болгох санаа оноог бусдаас сонсч болно.* Та нарын нэр Идэвхтэн гэсэн тодотголтой, энэ нь санаачлагатай гэсэн утга агуулдаг. Тэр чанараа гаргах хэрэгтэй мөн маш хурдан тусгаж авдаг, ургуулан боддог, ба санаа аван ургуулан бодож өсгөж сайжруулаад явах чадвартай болох хэрэгтэй.

Хадбаатар - /Сүхбаатар аймгийн Түмэнцогт сум/ **ИБХ:** Өнөөдөр бид хууль тогтоомжийн талаар мэдлэгтэй боллоо. Байгаль орчноо яаж зохистойгоор хамгаалах талаар тодорхой мэдлэг авсан бөгөөд эдгээр хууль дүрмүүдийн талаарх ном товхимолтой боллоо.

WCS: Идэвхтэн байгаль хамгаалагчид нь байгаль хамгаалах үйл ажиллагаанд чиглэгдэн ажиллахдаа сумын байгаль орчны улсын байцаагчтай хамтрах ёстой бөгөөд ажлын туршлага судлах нь зөв.

Мөн Идэвхтэн байгаль хамгаалагч болсон гэж цээжээ дэлдэх биш мал хариулах болон бусадтай уулзаж байх хугацаандаа ажиглагч байх ёстой. Энэ ч утгаараа гишүүн бүр түүнд туслан ажиглагч байх хэрэгтэй бөгөөд ганц Идэвхтэн байгаль хамгаалагч байгаад тэр газар нутгаа хамгаалах нь хүрэлцээ муутайгаас гадна ажлын үр дүнгүй байх болов уу.

III. Биологийн төрөл зүйл- Хамгааллын биологи

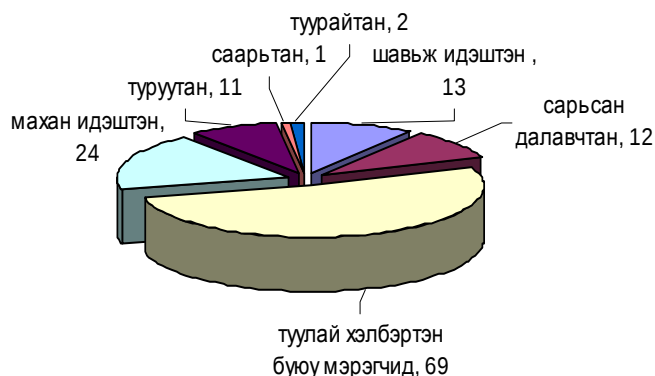
Хичээл III.1 Монгол орны амьтан ургамлын статус, Монгол орны Улаан жагсаалт 2006

Монгол орны амьтан, ургамлын аймгийн нөөц, түүний төлөв байдал:

№	Ангилал	Овог	Төрөл	Зүйл	Улаан номонд бүртгэгдсэн
Амьтны аймаг					
1	Хөхтөн / Mammals	24	73	139	30
2	Шувуу/ Birds	60	203	469	30
3	Мөлхөгчид / Reptiles	7	14	22	5
4	Хоёр нутагтан /Amphibians	4	4	8	4
5	Загас / Fish	13	44	74	6
6	Шавьж / Insects	28 баг		13000	19
7	Бусад амьтад			270	6
Ургамлын аймаг					
8	Дээд ургамал/Vascular plant	134	700	3000	100
Доод ургамал					
9	Хөвд/Mosses	59		445	4
11	Замаг/ Algae	105	288	1574	6
	Хаг/ Lichenes	53		930	12
12	Мөөг/ Fungi	21		838	6

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

Хөхтөн амьтадын ангилал / тоогоор/

Зураг III.1. Зөвхөн хөхтөн амьтадын ангилал

Монгол Улсын Улаан ном /Зүүн бүс дэх амьтад ба ургамал / 1997 он

Амьтад	Нэн ховор	Ховор
Хөхтөн		
Дагуур зараа / <i>Erinaceus dauricus</i> /		+
Дорнодын сармаахай / <i>Vespertillo altaica</i> /		+ *
Голын халиу / <i>Lutra lutra</i> /	+ ^	
Хар мөрний хандгай / <i>Alces alces cameloides</i> /	+ *	
Хар сүүлт зээр / <i>Gazella subgutturosa</i>		+
Таван хуруут атигдаахай / <i>Cardiocranius paradoxus</i>		+
Өөхлөг атигдаахай / <i>Salpingotus crassicauda</i> /		+
Шувуу		
Халбаган хошуут / <i>Platylea leucorodia</i> /		+
Хар өрөв тас / <i>Ciconia nigra</i> /		+
Гангар хун / <i>Cygnus cygnus</i> /	+	
Хошуу галуу / <i>Cygnopsis cygnoides</i> /		+
Байгалийн нугас / <i>Anas formosa</i> /		+ ^
Ухаа шумбуур / <i>Aythya baeri</i> /		+ ^
Явлаг сар / <i>Panadion haliaetus</i> /		+
Усны цагаан сүүлт бүргэд / <i>Haliaeetus albicilla</i> /		+
Гургуул / <i>Phasianus colchicus</i> /	+ *	
Цагаан тогоруу / <i>Grus leucogeranus</i> /	+ ^	
Цэн тогоруу / <i>Grus vipio</i> /	+	
Хар тогоруу / <i>Grus monacha</i> /	+	
Жороо тоодог / <i>Chlamydotis undulata</i> /		+ ^
Азийн цууцаль / <i>Limnodromus semipalmatus</i> /		+
Реликт цахлай / <i>Larus relictus</i> /		+ ^
Хургач бор / <i>Paradoxornis heudei</i> /		+
Загас		
Хар мөрний хилим / <i>Acipenser schrencki</i> /	+ ^	
Тул / <i>Hucho taiman</i> /		+ *
Зантахай загас / <i>Mesocottus haitej</i> /	+ *	
Дээд ургамал		
Дагуур сараана / <i>Lilium dauricum</i> /	+	

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын
нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

Дагуур шинэс / <i>Larix dahurica</i> /		+
Ацан ажгана / <i>Stellaria dichotoma</i> /		+
Цагаан цээнэ / <i>Paeonia lactiflora</i> /	+	
Ягаан цээнэ / <i>P. Anomala</i> /		+
Морин зээргэнэ / <i>Ephedra equisetina</i> /	+	
Ямаан сэрдэг / <i>Saxifraga hirculus</i> /		
+		
Тэс навчит тэсмэг / <i>Sorbaria sorbaria</i> /	+	
Шаравтар лидэр / <i>Sophora flavescens</i> /	+	
Бавгар урт агчаахай / <i>Dictamnus dasycarpus</i> /	+	
Дагуур тэрэлж / <i>Rhododendron dauricum</i> /	+	
Урт навчит далан товч / <i>Androsaca longifolia</i> /	+	
Монгол догар / <i>Caryopteris mongolica</i> /		+
Монгол бүрэлгэнэ / <i>Viburnum mongolicum</i> /	+	
Саржентийн бүрэлгэнэ / <i>V. Sargentii</i> /	+	
Эмийн бамбай / <i>Valeriana officianals</i> /		+
Манж гандигар / <i>Sambucus manshurica</i> /	+	
Монгол тост / <i>Brachanthemum mongolorum</i> /		+
Ломоносвийн хосзул / <i>Olgaea lomonosowi</i> /	+	
Алтайн сонгино / <i>Allium altaium</i> /	+	
Том дохиурт сонгино / <i>Allium macrostemon</i> /		+
Тансаг номилгоно / <i>Anemarrhena asphodeloides</i> /		+
Кейскийн хонхонцор / <i>Convallaria keiski</i> /	+	
Ганц цэцэгт алтанзул / <i>Tulipa uniflora</i> /	+	
Эгэл годил өвс / <i>Acorus calamus</i> /	+	

Дэлхийн хэмжээнд ховордсон зүйл ^

Хязгаарлагдмал тархалттай *

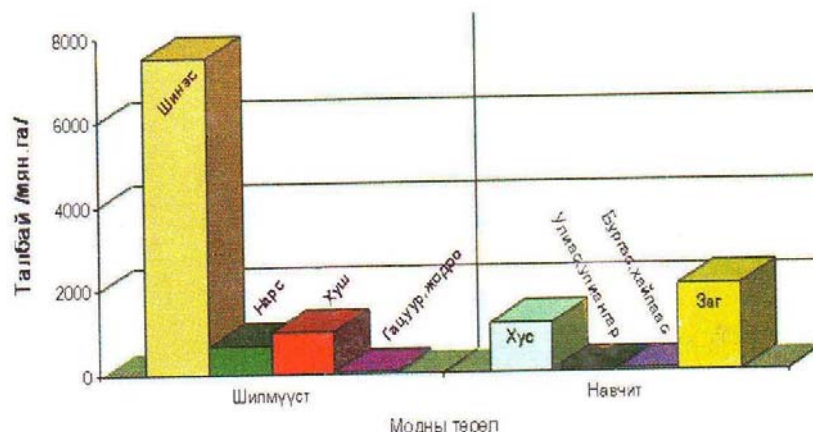
Хэдхэн жилийн өмнө 13 саяар тоологдож байсан тарвага өнөөдөр ховордож тодорхой хугацаагаар агнахыг хориглох хүртэл арга хэмжээ авахад хүргээд одоо Монгол улсын хэмжээгээр 4 орчим сая болжээ. Цагаан зээр 1 сая орчим, молцог хандгай 7-10 мянга, хар сүүлт зээр 2-22 мянга, бор гөрөөс 50-70 мянга, зэрлэг гахай 8080, шар үнэг 10 мянга орчим, хярс үнэг 15 мянга орчим, саарал чоно 30 мянга орчим байна гэж холбогдох тайлан мэдээнд тусгагджээ. Халиун буга 1980-д оны дундуур 60-100 мянга орчим байсан бол 2003 оны тооллогоор 6 мянга орчим тоологдож буурсан дүнтэй байна. Шонхор шувуу 15 мянга орчим тоо толгойтой байна. Загасны гол нөөц нь Хар ус нуур, Хөвсгөл нуур, Хяргас нуур болон Буйр нуурт төвлөрдөг бөгөөд Буйр нуураас бусад нь УТХ-д авагдсан нуурууд байна.

Дээрх байдлаас үзэхэд агнуурын нөөц бүхий ан амьтдын тоо ихээхэн өөрчлөгдөж цөөрсөн болох нь харагдаж байгаа бөгөөд энэ байдлаар тоо толгой нь цөөрөөд байвал 102 зүйлийн амьтан, 128 зүйлийн ургамал устах аюулд хүрч болзошгүй гэсэн мэдээтэй байна.

Монгол орны ургамлын аймгийн төлөв байдал: Нэн ховор 127 зүйл ургамлын тархацыг судалж, нөөцийн үнэлгээг хийж байна. Эмчилгээ болон хүнсний зориулалтаар ашиглагддаг 382 зүйл ургамал байна. Судлаачид ховордож болзошгүй 102 зүйл ургамлын жагсаалт гаргасан бөгөөд жишээ нь: тэдгээрээс чихэр өвс, зээргэнэ, цөлийн аргамжин цэцэг, эгэл бавран, дэрэвгэр жиргэрүү, хунчир, чацаргана гэх мэт

Ойн нөөц, түүний төлөв байдал: Монгол оронд 140 гаруй зүйлийн мод, сөөг ургадгаас зонхилгогч нь шилмүүст ойн төрөлд хамрагдах шинэсэн ой юм.

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

Зураг III.2. Монгол орны ойн эзлэх талбай

Монгол орны ойн сан бүхий газар нь 14.7 сая га байгаагийн 12.2 сая га нь ойгоор бүрхэгдсэн байна. Ойн сан бүхий нийт газрын 9.4%-г ой эзэлдэг бөгөөд дэлхийн жишгээр тооцоход манай орон нь ойн нөөцөөр ядуу орны тоонд ордог. Ойн сангийн талбайн 76.3%-г навчит буюу шилмүүст ой эзэлдэг. Манай орны ой модонд 400 орчим зүйлийн хөнөөлт шавьж байдгаас сибирийн хүр, өрөөсгөл хүр, эгэл бийрэн сүүлт, нарсны хүр зэрэг 40 орчим зүйлийн хөнөөлт шавьж онцгой нөлөө учруулж байгааг судалгаагаар тогтоожээ. Сүүлийн 30 орчим жилийн хугацаанд ойн сангийн талбай 1187.6 мянган га-гаар хорогдож, шатсан ой 89.4 мянган га, мод огтолсон талбай 179.7 мянган га, тармаг ойн талбай 2570.2 мянган га, хээржсэн талбай 159 мянга га-гаар тус тус нэмэгджээ. Сүүлийн 5 жилд ой хээрийн түймэр давхардсан тоогоор 968 удаа гарч 18.3 сая га талбай шатаж, 9 тэрбум төгрөгийн хохирол учруулжээ. Улсын хэмжээнд гарсан нийт зөрчлийн 41.5%-г ойн, 19.6%-г газрын, 13.9%-г ангийн зөрчил эзэлдэг байна.

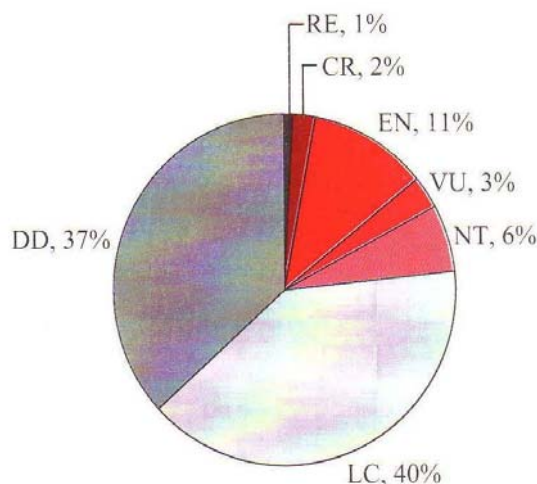
Монголын улаан жагсаалт

Дэлхийн байгаль хамгаалах холбоо /IUCN/ нь Монгол Улсын эрдэм шинжилгээний байгууллагууд болон Олон Улсын байгаль хамгаалах байгууллагуудтай хамтран Монгол орны загас болон хөхтөн амьтдын тархац, өнөөгийн нөхцөл байдал, хууль тогтоомж болон хорогдлын шалтгаан зэргийг тогтоон зарим зүйлийн хувьд дэлхийн хэмжээнд үнэлэн хамгааллын зэрэгт тусгасан. Үүнд хэд хэдэн шалгуур байх ба ховордлын зэргийн нэр томъёонд /анхааралд өртөөгүй, ховордож болзошгүй, эмзэг, устаж болзошгүй, устаж байгаа, байгаль дээр устсан ба устсан/ зүйлийг зэрэглэхдээ тоо хэмжээний босго үзүүлэлтүүдийг ашигласан. Монгол орны загасны 68 уугуул зүйлээс 48 нь Ховор зүйлийн жагсаалтын зэрэглэлд хамаарагдсан.

Зүүн бүс дэх хамгийн их анхаарал татдаг зарим загас хөхтний улаан жагсаалт:

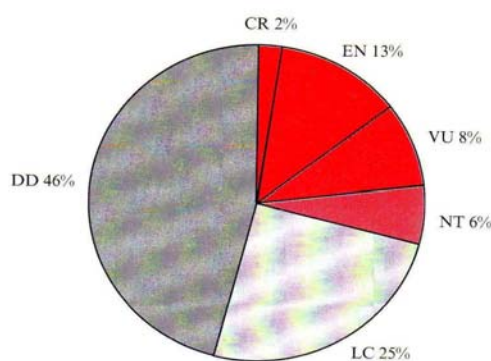
Ихэнхи зүйлүүдийн үнэлгээ дэлхийн хэмжээнд хийгдээгүй харин зүйлийн тархалтын зургийг мөрдлөгө болгон хийсэн зөвхөн бүс нутгийн хэмжээнд үнэлсэн олон зүйлийн загасаас зүүн бүсийн загасуудыг авч үзвэл мэдээлэл дутмаг, анхааралд өртөхөөргүй, үнэлэх боломжгүй гэх мэт ангилалуудад ихэнхи нь хамрагдаад байна.

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

Зураг III.3 а: Монгол орны хөхтөн амьтдын зэрэглэл

RE- Бүс нутгийн хэмжээнд устсан, CR- устаж байгаа, EN- Устаж болзошгүй, VU- Эмзэг, NT- Ховордож болзошгүй, LC- Анхааралд өртөхөөргүй, DD- Мэдээлэл дутмаг

Зураг б: Монгол орны загасны зэрэглэл

CR- Устаж байгаа, EN- Устаж болзошгүй, VU- Эмзэг, NT- Ховордож болзошгүй, LC- Анхааралд өртөхөөргүй, DD- Мэдээлэл дутмаг

Зүүн бүсийн хэмжээнд загас хөхтөн амьтадыг ховордлоор нь ангилж үзвэл:

Зэрэглэл /IUCN/

Загас:

Устаж болзошгүй
Устаж болзошгүй
Эмзэг

Зүйл

Амарын хадран /*Thymallus grubei*/
Тул /*Hucho taiman*/
Зэвэг /*Brachymystax lenok*/

Хөхтөн:

Устаж болзошгүй
Ховордож болзошгүй
Ховордож болзошгүй
Ховордож болзошгүй
Устаж байгаа
Эмзэг
Эмзэг
Эмзэг

Монгол тарвага /*Marmota sibirica* /
Саарал чоно /*Canis lupus* /
Шар үнэг /*Vulpes vulpes* /
Хярс үнэг /*Vulpes corsac* /
Халиун буга /*Cervus elaphus* /
Хар сүүлт зээр /*Gazelle subgutturosa* /
Цагаан зээр /*Procapra gutturosa* /
Шивэр хандгай /*Alces alces*/

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын
нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

Дээрх ангилал нь дараах шалгууруудыг хангасны улмаас дээрх зэрэглэлд хамаарагдана.

Үүнд:

1. популяцын тоо толгойн бууралт, хэмжээ
2. газар зүйн тархалтын хэлбэр, хэмжээ
3. бага буюу хязгаарлагдмал популяци
4. тооны анализ гэх мэт.

Зүйлүүдийн хорогдлын шалтгаан нь: Хууль бус агналт /худалдааны;/ алт олборлолт болон бэлчээрийн талхагдлаас үүсэх тунадасжилт, алт олборлолтын явцад ашигласан хүнд металлаас үүсэх органик бохирдлын улмаас үүссэн амьдрах орчны доройтол, амьдрах орчны хомсдол зэргээс үүдэлтэй.

Хичээл III.2. Тогтвортой хөгжлийн тухай ерөнхий ойлголт, XXI-р зууны тогтвортой хөгжлийн хөтөлбөрийн үзэл баримтлал

«Дэлхийн Засгийн газар» гэж нэрлэгддэг НҮБ хйн терелхтний хөгжлийн хэтийн асуудалд онцгой анхаарч, байнга санаа тавьж байна. 1992 онд Бразил улсын нийслэл Рио де Жанейро хотноо хуралдсан НҮБ-ын «Хирээлэн буй орчин ба хөгжил» сэдэвт бага хурлаас хйн терелхтний 21-р зуунд мөрдөх гол чиг баримжааг тодорхойлсон баримт бичиг болох «Даян дэлхийн 21-р зууны тогтвортой хөгжлийн хөтөлбөр»-ийг баталж, дэлхийн бйх улс орнуудад еерийн тогтвортой хөгжлийн хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжйллэх чиглэл өгсөн юм. Монгол Улсын Засгийн газар Индэсний хөтөлбөрийг, аймгууд аймаг тус бйрийн 21-р зууны тогтвортой хөгжлийн хөтөлбөрийг боловсруулж, батлуулан хэрэгжйллж эхлээд байна.

Хөгжил гэж юу вэ?: Энэ ойлголтыг шинжлэх ухааны нийтлэг утгаар нь дараах байдлаар тодорхойлж болно. «Тухайн систем тэнцвэртэй байдлаа хадгалан тоо, чанарын харьцангуй доод тйвшингээс тоо, чанарын шинэ дээд тйвшинд шилжих эерэг еерчлелт хувьслыг хөгжил гэнэ».

Тогтвортой хөгжлийн тухай ойлголт

Сйлийн йед агаарын бохирдлоос йдэлтэй хйлэмжийн йзэгдэл, озоны цоорхой, дэлхийн цаг уурын еерчлелт- дулаарал, далайн тйвшний ихсэлт, хйчиллэг бороо, байгалийн гамшгийн \ган, зуд, йер зэрэг\ давтамж ихсэх, ййлдвэрлэлийн болон ахуйн бохир ус, хог хаягдал, химижйллэлт, цацраг идэвхит хордлогоос йдэлтэй ундны ус, газрын хөрсний бохирдлын еселт, хэт ашиглалтаас йдэлтэй, ой мод, биологийн төрөл зййлийн хомсдол, цөлжилт зэрэг байгаль орчны олон хурц асуудал ййсч, дэлхий нийтийн анхаарлыг татаж, сэтгэлийг тйгшээх болов.

Ийм учраас дэлхийн улс орнууд тогтвортой хөгжлийн төлөс хамтран ажиллах шинэ йзэл баримтлал давамгайлах боллоо. Энэ бйхний улмаас улс орнуудын төр засгийн байгууллага, ард иргэдээс байгаль орчны экологийн тэнцвэрийг хадгалан хамгаалах, зйй зохистой ашиглах, хөгжлийн асуудалд хандах хандлага, сэтгэлгээг еерчлөх шаардлага урган гарч байна. Тогтвортой хөгжлийн тухай ойлголтыг томъёолбол: *Экосистемийн тэтгэх даацын хйрээнд аж төрөж буй хймйсийн амьжиргааны тйвшинг дээшйлйлэхийг тогтвортой хөгжил гэх бөгөөд үүнийг байгаль орчны экологийн тэнцвэрийг хадгалан эдийн засгийн тогтвортой өсөлт, хйний хөгжлийг хангахыг хэлж байна.*

Тогтвортой хөгжлийн зорилго: Тогтвортой хөгжлийн йзэл баримтлал нь хйн төвтэй хөгжлийн загварыг иш йндэс болгодог бөгөөд хөгжлийн эх сурвалж нь эрдэм боловсролтой, эрййл чийрэг хйн, тогтвортой хөгжлийн эцсийн зорилго нь хйний амьдралын тйвшинг дээшйлйлэх, хйний хөгжлийг хангах явдал болно.

Хйний хөгжлийн нэг гол шалгуур йзйллэлт нь эрййл мэндийн байдал бөгөөд дундаж наслалтын тйвшингээр тодорхойлогддог ба энэ нь хйрээлэн буй орчны \агаар, ус, хөрс зэрэг\ эрййл ахуй, төлөв байдлаас шууд шалтгаалдаг.

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын
нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

2.	Óóð àìüñãàëüí òð÷ëòëéí òóðàé ÍÁ-ëéí ñóóðü éñíàáíòë	1992.06.12	1993.06.01.	1993.09.30	1994.03.21
3.	Çýðëýã àìüòàí àà óðãààëüí òíàíðàñíí ç¿ëëëä íëí óëñüí òýíæýýíä óóààëààëàò òóðàé éñíàáíòë /CITES/		1995.05.04.	1996.01.05	1996.04.04
4.	Îçüü çã àãàðàðäüà òàìààëàò òóðàé Áàíëéí éñíàáíòë		1995.10.16	1996.03.07	1996.06.05
5.	Îçüü çã àãàðàðäüà çàààëàà òóðàé Ìíðààëüí ìòòòëíë		1995.10.16	1996.03.07	1996.06.05.
6.	Äàí ò"ëæëëä"íà ìòòòë íýðãýãýæ áóé ìðíóóàíí áíëí ýëàíóýà Àðëëëëéí ò"ëæëëäýé òýìòýð éñíàáíòë	1994.10.15	1996.08.22	1996.09.03	1996.12.26
7.	Àðóëäàé òíà òàýãàëüà òëë ààìäóóëàí òýýãýðëýð, çàëëóóëàðà òýíàò òààò òóðàé éñíàáíòë	1989.03.22	1996.12.05.	1997.04.15	1997.07.14
8.	Çýðëýã àìüòàíí í¿çëëéí ç¿ëë¿çëëä òàìààëàò òóðàé éñíàáíòë		1999.06.24	1999.08.24	1999.11.01.
9.	Îëí óëñüí à÷ òíëàíãàíë á¿ðëé òí, íàìàððàà ààçàð ýëàíóýà òííü òóóóà íëíðí àìüààðàà ìð÷í òóðàé éñíàáíòë /Ðàíãàð/		1997.06.05		1998.04.08
10.	Óàààí çàààðàà ìðãàíëé áíðëäáóóëà÷ëéí òóðàé éñíàáíòë	2002.05.17			
11.	Òçëýíæëé òëëà áóóðóóëàò Èëòíæëé ìòòòëíë	1999			
12.	Àðóëäàé çàðëè òëëëéí áíëí áíëí ìàòòëëëëä íëí óëñüí òýíæýýíä óóààëààëàòà òýðãýýð, óðüà÷ëëè íýýýæ çàðëëëä æòòíí òóðàé òýýýëýýð	1998			
13.	Òàëëíü ìàìàëàíòëéí òóðàé íëí óëñüí éñíàáíòë		2002.05.16		

1. Áëèíæëé ò"ð"ë ç¿ëëëé òóðàé éñíàáíòë

1992 ìü 5-ð ñàðüí 22-ía Káíé óëñüí Íàëðíàë òòòà Áëèíæëé ò"ð"ë ç¿ëëëé òííàëüà íëëüýýð òçëýýí ç"à"ð÷ "Áëèíæëé ò"ð"ë ç¿ëëëé òóðàé" éñíàáíòë ààëáóóëàí á"à"à Áðàçëëëé Ðëí Áà Æàíàéðí òòòà 1992 ìà òóðàëàíàí ÍÁ-ëéí "Áàëàëü ìð÷ëí àà ò"àæë" ààà òóðàé äýýð ààðüí çñýà çóðàò çãýð íýëëäýé áíëí ààëà. Дýëëëéí óëí ìðíóóàíí áëèíæëé ò"ð"ë ç¿ëëëé /БТЗ/ òàìààëàò, òçíëé á¿ðýäýð¿í òýíæëä òíàòòòòë àëëàò, ààìàëëëé í"ëëä òàìààëàò, óà í"ëëä ýð ç¿é ààóó òóàðàà òýà çíàñýí äýýð òàìòàí çð àëàðàé àëëàò çðëëëíðëé БТЗ-ийн äýëëé ààðëí àíðí äýðýý àë÷ëà òì. Õàíæëé ààëààò уг éñíàáíòë 80 ìðí 171 ìð÷ëí ìðíà íýàðýñýí ààëàëü ìð÷í ñýàäýð óðüà íü òýðãàæë ààëàí àëëàà äýðýý òýýëýýðýýñ àáóóëà òàìòàò òçüýíëé òóàüà òàìàëéí òí äýðýý áíëí òì. Kííàáíòë íü äýëëéí íëëä óëí çíàñíòëé òýíæýýíä òýðãàæ¿ýð 3 çðëëëäý.

— çíà:

1. Áëèíæëé ò"ð"ë ç¿ëëëä òàìààëàò
2. Áëèíæëé ò"ð"ë ç¿ëëëä òíàòòòòë àëëàò
3. Òçëýýñ ààðàò çð ààëëä òýìò¿í òóààò

Г-А-еий аааааау иð-иу ò-ò-еа-òеий оаеòааò ç-ае-ееей øеаауууу 1993 иу 5-ð ñàðä ÁТЗ-ийн òòòàе еиíааиòеий Çàñàеий ааçàð òмíиíаиу òиòмíа ааеаòооеñаи ааеíа. Ииíае Õеñиу Áð-иòее ñàеа 1992 иа Ñеí аа Æаíаеòи òиòиа òòòàеаñаи Г-А-еий аааааау иð-еи аа ò-аее аааа òòòеиу ç-ауð ааòиу ç-иуý çòðæ 1993 иа ñи,òòи ааòàеñаи аеуу.

2. Çýðеуá àиìòàи аа òðààиеиу òиíаòàñи ç-ееееá иеи òеñиу òуìæууýíà òóààеаàаеò

òòòàе еиíааиòе /CITES/

1973 иа аиò ааòиá ç-иуý çòðñаи òиòиу íуðууð “Ààøеíаòии еиíааиòе” еиíааиòе иу àиìòàи òðààиеиу òиíаòàñи ç-ееееá иеи òеñиу òуìæууýíà òóààеаàаеò аæеиá çиòеòоóеаа иеи òеñиу òуìæууýíеé уðòееи æеò ì. Киíааиòе иу 1975 иу 7-ð ñàòиу 1-иá ò-еи ò-а-еа-ò аиеñи а-а-а иаи ýáиуýíáуу 171 òеñ иòиíà íуàòáуñиý áуеòее ааòеиу еиíааиòе аиеæуу.

Киíааиòеá íуááу иòиò òòòàе Ииíае òеñиу еò òòòеааñ òóóеи òиíаòие 1995 иа ааòиñаи а-а-а 1996 иу 4-ð ñàòиу 4-и-и ò-еи ò-а-еа-ò аиеæ иаиáе òеñ еиíааиòеий 133 ааòи æеòç-и аиеñи ааеíа. Õáàеòàòеий Æáиáа òиòиá ааеòеааа Киíааиòеий иаòеий ае-æеий ааòàа иаòиу ааçàð иу Киíааиòеòàе òиеáиòие á-ò çеé æеéеааааа çиòеòоóеаа. Çýðеуá аи àиìòиу иеи òеñиу òóààеааа иу ýááууð ò-ò-е ç-ееееи àиìàòàò иð-еи òеéáууá àиìàòàò ÷ááàòò ñ-ò-а-ò ò-е-еæ ааеáаа учир òиòàе ç-á-е аиеæ ааеáаа ò-ò-е ç-еéç-áеий òуò еòууð àøеáеòоóеá-á çеé, òуááууðеий àиìàòàò ÷ááàòò ñ-ò-а-ò ò-е-е-е-ò-á çеé ò-ò-еéеá òàиáàòàа еиíааиòеий аие çиòеéи иòеи. Киíааиòеий òàñиòàеòàа òиòàе ç-á-е аиеæ ааеáаа ò-ò-е ç-еéç-áеий ааòàаòи 3 áиéеáеá òóààааа. - ç-иá:

- Õóààеаàаиу ç-ò ááááàòàаñ òиòàе ç-á-е аиеиò á-ò-ò òиòàе áиеçиòá-е òиíаò àиìòàи òðààиеиу ç-еé
- Õуáеéáууð òиòàе ç-á-е аиеиò á-ò-еá òàòààòàи иòиíá-е аиеиá- ýááууð ç-еéç-áеий òóààеаàаеò àиòоóаеиá òàòоó çиòеòоóеаá-е òиòеиеáиеá òиòàе áиеçиòá-е
- Õóààеаàаеò ýáеиá òуíàòàá á-ò-аá òàеòоóàòàе òàìòàò- æеéеáò øààòàеáàòàе áуæ ç-иуý ç-еé

Õ-иéе áòòòòàе çеé æеéеáááаиáаñ аиеæ -и-ò-еий ааеáеáàò иàø иеи ç-ееееи çýðеуá àиìòàи òðààиæ òуááууðеий ò-ò-е ç-еéñ òиòàе ç-á-е аиеæуу. Эиу еиíааиòе иу ç-а-ò-и àиìá ç-еé ò-àеéá-е ç-еéеий уðòòуí, òуááууðеий ааòàеòàе ò-ç-òеé ýáеéá òóààеáàаеòà æеиá òàìòàа иу çиòеòоóеáа. Иаиáе òеñаá ýиуòç-и еиíааиòеá òуòуáæç-иý çиòеòоóеáò аиеи Õеиæууð òòàаиу ç-а-е-ç-иá ааеáаеи иð-иу ñàеáиу òòòàаеáàò áаеáòоóеááаи çеé æеéеááááаáá ýáòоóеæ ааеíа.

I-ð òàñиòàеòàаò иеи òеñиу òуìæууýíà àòеæаáа иáеиáаиу çиòеéиí-ò ç-иíуýíáуу òиòеáеиñи àиìòàи òðààиеиу ò-ò-е ç-еéеий æàñиáеò

II-ð òàñиòàеòàаò òàòоó òуíàеòиу áиò ç-а-ò-и ç-а-ø-ò-аáи-и òуìæууýууð òóààеáàаеòиá ç-а-ø-ò-и àиìòàи òðààиеиу ò-ò-е ç-еéеий æàñиáаеòиá áàòàеæуу. Ииíае Õеñаáñ ýиу еиíааиòеий 1.2-ð òàñиòàеòàа 14 ç-еé ò-ò-ò-и, 71 ç-еé øáòоó, 8 ç-еé òðààиæ, 2 ç-еé çàáаñ, øáиæ, и-еò-а- òòñ á-ò 1 ç-еé иòиíи áаеíа.

3. Иеи Õеñиу а- òиеáиáаие á-òеé òи íàìáàòòàá áàçàð уеáиáòуá òииу øáòоóá иеиíòи àиìáàòàáá иð-иу òóòàе Ñàìíàòиу еиíааиòе

Õн íàìáàòòàá áàçàð уеáиáòуá òииу øáòоóá иеиíòи àиìáàòàáá иð-иу òòòàе Киíааиòе иу Кàñиéеи òуíàеñеий -и-а ýðуá áууð иòеò Ñеáи òеñиу Ñàìíàò òиòиí 1971 иу 2-ð ñàòиу 2-иá áаеáòоóеñаи áуеòееи òи íàìáàòòàá áàçàð, ò-ç-иéе òðààиæ аа àиìòиу áеиáеéá òàìáàаеáòàе òиеáиáаñи иеи òеñиу òàìòиу æеéеááááá çиòеòоóеáò çàñàеий áàçàð òмíиíаиу áуðуу áе-еá ì. Ñàìíàòиу еиíааиòе íуðууðуу áуеòеий áаеáаеи òàìáàаеáá- ñиéòòиá-áиá òàìеé аиеæуу. Ииíаеий áаеáеáàò 135 òеñ иòи ýиуòç-и еиíааиòеá íуááу иðиу òòòàе òóóеéеá 1997 иа ñи,òòи ааòàеñаи áаеíа. Õииу øáòоóáи àиìáàòòàò иð-иуá òàиáàò ç-иýиñ òи íàìáàòòàá áàçàð íóòàеéá òàìáàаеáò çиòеñиòие àøеáеáò àиòоóаеиá Киíааиòеá иòáиéиí òòñаñаи áаеááá а-а-а òи íàìáàòòàá áàçàð иу áеиéиáеий ò-ò-е ç-еéеéá òàìáàаеáòàá аиеи ò-ç-иéе иеéаиéий ñàеи ñàеòàиá çаеéøá-е ÷òòàе æе á-òáуé áуááеéá ò-ç-иýи ç-а-ø-ò- ýááууð áàçàð, íóòàеéá á-òеé è òàеáàò òàìáàаеáò, çиòеñиòие àøеáеáò àиòоóаеи ò-ç-иýи -ò-æç-иýи òуæе еòæуу.

Õн íàìáàòòàá áàçàð íóòàá áуñиý íуð òииу ò-ç-иýиá: áаеáàèеéи áà òеéиуе, áаеиáиу áà ò-ò çòòòиу òòñаáе áà òиíòиé òуíáуá áà øиòàи òи íàìáà áае-еá, ò-ç-иýð á-òеé áàçòòоóá аие и-ò-и íóòò ò-ò-ò-и, òиíòиé òи иòиòиñ áàáиá òи íàìáàòòàá áàçòòиу ýðуá иð-иуá áàçàð òуááууðеий áóиá иòеæе áаеááá иàòòуиñ

ᠡᠭᠡᠯᠡᠭᠡ ᠠᠵᠢᠣᠭᠡ ᠠᠭᠡᠳᠡ ᠣᠶᠢ᠋ᠠᠨᠡᠭᠡᠢ ᠶᠣᠳᠡᠭᠡᠢ ᠠᠵᠠᠳᠤ ᠢᠶᠢ ᠢᠳᠢ. Ёᠢᠶᠢᠡ ᠣᠡᠨᠢᠢ ᠳᠣᠠᠭᠠ ᠳᠠᠢᠨᠠᠳᠢᠢ ᠠᠵᠠᠳᠤ 11 ᠠᠵᠠᠳᠤ ᠳᠠᠢᠳᠣᠡᠨᠠᠭᠠᠨ 6 ᠢᠤ ᠣᠣᠠᠢ-ᠢᠢ ᠨᠡᠭᠡᠭᠡᠶᠢᠠ ᠳᠠᠢᠳᠠᠭᠠᠭᠠᠭᠠᠭᠠ. ᠠᠳᠢᠨᠠᠢ ᠣᠣᠣ-ᠳᠣᠭᠠᠭᠠᠨ Ёᠢᠶᠢᠡ ᠠᠠᠳᠣᠳᠢᠢ ᠠᠠᠳᠣᠠᠢ ᠠᠵᠠᠳᠤ 1997 ᠢᠠ ᠳᠠᠢᠨᠠᠳᠢᠢ ᠡᠢᠠᠠᠢᠣᠡᠠ, ᠠᠣᠡᠳᠤ ᠢᠣᠣᠳᠤ ᠢᠳᠤ-ᠢᠢ ᠣᠨ ᠢᠠᠠᠠᠳᠣᠠᠠ ᠠᠵᠠᠳᠤ 2004 ᠢᠠ ᠳᠣᠨ ᠳᠣᠨ ᠳᠠᠢᠳᠣᠡᠨᠠᠢ ᠠᠠᠡᠢᠠ.

4. ᠴᠣᠳᠡᠭᠠ ᠠᠢᠣᠳᠠᠢ ᠢᠯᠡᠭᠡᠡᠢ ᠴᠡᠭᠡᠯᠡᠭᠡᠡᠠ ᠳᠠᠢᠠᠠᠭᠠᠭᠠᠭᠠ ᠡᠢᠠᠠᠢᠣᠡ

ᠴᠣᠳᠡᠭᠠ ᠠᠢᠣᠳᠠᠢ ᠢᠯᠡᠭᠡᠡᠢ ᠴᠡᠭᠡᠯᠡᠭᠡᠡᠠ ᠳᠠᠢᠠᠠᠭᠠᠭᠠᠭᠠ ᠡᠢᠠᠠᠢᠣᠡ /ᠠᠢᠢᠢᠢ ᠡᠢᠠᠠᠢᠣᠡ/ ᠢᠤ ᠳᠣᠳᠣᠳᠡ ᠠᠵᠠᠳᠤ, ᠠᠭᠡᠳᠡ ᠣᠶᠢ᠋ᠠᠨ, ᠶᠡᠭᠡᠳᠡᠳᠡᠢ ᠠᠢᠠᠳᠠᠳᠤ ᠢᠳᠤ-ᠢᠢᠠ ᠠᠯᠣᠡᠭᠡᠳᠤ ᠢᠤ ᠳᠠᠢᠠᠠᠭᠠᠭᠠᠭᠠ ᠴᠢᠳᠡᠡᠠᠢᠣᠡ ᠤ. 2007 ᠢᠤ 1-ᠳᠤ ᠨᠠᠳᠢᠢ ᠠᠠᠭᠠᠭᠠᠳᠤ ᠠᠣᠳᠡᠡ, ᠣᠠ ᠠᠡᠢᠢ ᠠᠢᠠᠠ ᠠᠠᠳᠡᠡ, ᠠᠴᠡ, ᠠᠠᠳᠢᠢ, ᠠᠠᠭᠠᠡᠢ ᠢᠳᠢᠣᠣᠠᠠᠨ 101 ᠣᠡᠨ ᠳᠠᠢᠳᠠᠭᠠᠭᠠᠭᠠ ᠠᠠᠡᠢᠠ. ᠡᠢᠠᠠᠢᠣᠡ ᠢᠤ 2 ᠳᠠᠠᠨᠳᠠᠭᠠᠳᠡᠳᠡ.

I-ᠳᠤ ᠳᠠᠠᠨᠳᠠᠭᠠᠳᠡᠳᠡ ᠳᠠᠠᠨᠳᠠᠭᠠᠳᠡ ᠠᠠᠡᠠᠠᠢ ᠢᠤ ᠳᠡᠢᠶᠡᠳᠤ ᠣᠳᠠᠠᠢᠢ ᠠᠶᠡᠶᠢ ᠢᠶᠠᠶᠢ, ᠠᠠᠳᠡᠢᠳᠠᠳᠤ ᠠᠠᠳᠡᠠᠠᠨᠠᠢ ᠢᠯᠡᠭᠡᠡᠢ ᠠᠢᠣᠳᠠᠢᠢ ᠠᠠᠠᠳᠠᠨᠠᠢ. ᠶᠠᠶᠡᠳᠤ ᠠᠢᠣᠳᠠᠢ ᠳᠣᠠᠢᠢ ᠡᠢᠠᠠᠢᠣᠡᠢ ᠢᠶᠠᠨᠢᠢ ᠢᠳᠢᠣᠣᠠ ᠠᠠᠳᠠᠳᠤ ᠠᠳᠠᠠ ᠣᠶᠢᠶᠡᠳᠤᠢᠶᠡᠡᠢ ᠣᠶᠣᠶᠠᠶᠡᠳᠤᠢ ᠳᠠᠡᠠᠳᠤ ᠳᠡᠳᠤᠢᠢ ᠠᠳᠠᠠᠡᠳᠤ ᠠᠠᠳᠠᠠᠢᠢ.

- ᠠᠢᠠᠳᠠᠳᠤ ᠢᠳᠤ-ᠢᠢᠠ ᠢᠤ ᠳᠠᠢᠠᠠᠭᠠᠭᠠᠭᠠ, ᠢᠣᠶᠢ ᠨᠢᠳᠠᠶᠢᠳᠤ
- ᠣᠶᠢᠢ ᠣᠶᠢᠢ ᠳᠢᠳᠡᠢᠡᠡᠢᠢ ᠠᠣᠨᠠᠠ ᠳᠢᠳᠡᠢᠡᠡᠢᠢ ᠠᠠᠢᠠᠳᠤ, ᠴᠠᠠᠨᠢ-ᠡᠠᠳᠤ, ᠠᠠᠳᠡᠳᠤ, ᠳᠠᠢᠡᠠᠳᠤ, ᠴᠢᠳᠡᠣᠠᠠᠳᠤ ᠠᠡᠠᠳᠢᠢ ᠳᠢᠳᠡᠡᠢᠢ
- ᠢᠯᠡᠭᠡᠡᠢᠢ ᠴᠠᠢᠢᠢ ᠠᠠᠠᠣᠣᠳᠤ ᠨᠠᠠᠠ ᠳᠢᠳᠠᠢᠳᠢᠢ ᠠᠳᠡᠡᠠᠳᠤ, ᠢᠯᠡᠭᠡᠡᠢ ᠢᠢᠣᠳᠢᠢ ᠢᠣᠡᠣᠡᠢ ᠴᠡᠡ ᠠᠶᠡᠡᠡᠡᠠᠠᠠᠢ ᠠᠢᠠᠢ ᠣᠶᠢᠶᠡᠳᠤᠢ ᠳᠡᠳᠤᠳᠤᠢ ᠠᠠᠠᠠᠨᠠᠳᠤ
- ᠠᠢᠣᠳᠠᠢᠢ ᠳᠠᠠᠨᠳᠠᠭᠠᠳᠡᠳᠤ ᠠᠣᠨᠠᠠ ᠳᠡᠳᠤᠢᠢ ᠴᠡᠭᠡᠯᠡᠭᠡᠡᠢ ᠠᠡᠢᠢ ᠢᠣᠣᠠᠠᠳᠣᠣᠡᠨᠠᠢ ᠠᠢᠣᠳᠠᠢᠢ ᠣᠶᠢᠠᠡ ᠠᠠᠡᠳᠤ.

II-ᠳᠤ ᠳᠠᠠᠨᠳᠠᠭᠠᠳᠡᠳᠡ: ᠳᠠᠢᠠᠠᠭᠠᠭᠠᠳᠡᠳᠤᠢ ᠳᠠᠠᠡᠠᠡᠠᠶᠡᠳᠤ ᠢᠣᠣᠣᠡᠢ ᠠᠠᠡᠠᠠᠢ ᠠᠡᠢᠢ ᠢᠡᠢᠢ ᠣᠡᠨᠢᠢ ᠣᠶᠡᠶᠡᠣᠶᠣᠳᠡᠶᠡᠡᠢ ᠳᠡᠳᠣᠶᠢᠠᠢ ᠶᠠᠣᠣᠡᠠᠳᠤ, ᠳᠠᠢᠣᠢᠢ ᠠᠶᠡᠡᠡᠡᠠᠠᠢᠢᠢ ᠴᠡᠳᠤ ᠠᠴᠢᠠᠢ ᠳᠠᠢᠠᠠᠭᠠᠭᠠᠳᠤ ᠢᠤ ᠶᠣᠳᠢ ᠨᠠᠡᠶᠠᠳᠤᠳᠤ ᠢᠯᠡᠭᠡᠡᠢ ᠠᠢᠣᠳᠠᠢᠢ, ᠶᠨᠠᠶᠡ ᠣᠶᠠᠶᠡᠳᠤᠳᠤᠢ ᠠᠴᠡᠳᠡᠶᠡᠡᠢ ᠢᠳᠣᠣᠡᠨᠠᠢ. ᠢᠠᠢᠠᠡ ᠢᠳᠢᠢᠢ CITES ᠠᠡᠢᠢ CMS-ᠠᠢ ᠠᠴᠣᠳᠠᠶᠠᠨᠢᠢ ᠠᠢᠣᠳᠠᠢᠢ ᠠᠢᠢᠳᠤ ᠶᠠᠠᠨᠠᠡᠣᠠᠳᠤᠳᠤ ᠳᠠᠳᠣᠣᠡᠠᠢ.

ᠢᠣᠨᠭᠣᠯ ᠤᠯᠤᠰᠠᠰ CITES-ийн I, II хавсралтад орсон шувуудын жагсаалт

№	Шууудын нэр			CITES-ийн I хавсралт	CITES-ийн II хавсралт	Ховордсоны баталгаа				
	Латин	Монгол	Англи			Монгол улсын улаан ном, 1997	Нэн ховор шувуу (Ан агнуурын хууль, 1995)	Ховор шувуу (ЗГ-н 152-р тогтоол)	CMS-ийн I хавсралт	CMS-ийн II хавсралт
1	<i>Pelecanus crispus</i>	Борцгор хотон	Dalmation Pelican	+		+		+	+,*	+,*
2	<i>Platalea leucorodia</i>	Халбаган хушуут	Eurasian Spoonbill		+	+	Ы	+		+
3	<i>Ciconia boyciana</i>	Дорнын өрөвтас	Oriental Stork	+		+		+	+	
4	<i>Ciconia nigra</i>	Хар өрөвтас	Black Stork		+	+		+		+
5	<i>Phoenicopterus roseus</i>	Ягаан нал	Greater Flamingo		+					
6	<i>Anas formosa</i>	Байгалын нугас	Baikal Teal		+	+		+		+
7	<i>Oxyra leucocephala</i>	Ямаан сүүлт	White headed Duck		+	+		+	+,*	+
8	<i>Pandion</i>	Загасч	Osprey		+	+				+

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын
нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

	<i>haliaetus</i>	явлаг								
9	<i>Pemis apiorus</i>	Балч гоорбис	Honey buzzard		+					+
10	<i>Pemis ptilorhynchus</i>	Согсоот гоорбис	Eurasian Honey Buzzard		+					+
11	<i>Milvus migrans</i>	Сохор элээ	Black Kite		+					+
12	<i>Circus cyaneus</i>	Цагаан сахиа	Northern Harrier		+					+
13	<i>Circus macrourus</i>	Хээрийн сахиа	Pallid Harrier		+					+
14	<i>Circus pygargus</i>	Нугын сахиа	Montagu's Harrier		+					+
15	<i>Circus melanoleucus</i>	Саарал сахиа	Pied Harrier		+					+
16	<i>Circus aeruginosus</i>	Намгийн сахиа	Western Marsh Harrier		+					+
17	<i>Circus spllonotus</i>	Дорнын намгийн сахиа	Eastern Marsh Harrier		+					+
18	<i>Accipiter gentilis</i>	Үлэг харцага	Northern Goshawk		+					+
19	<i>Accipiter nisus</i>	Морин харцага	Eurasian Sparrowhawk		+					+
20	<i>Accipiter badius</i>	Үүрсээ харцага	Shikra		+					+
21	<i>Accipiter gularis</i>	Шунгаагч харцага	Japanese Sparrow Hawk		+					+
22	<i>Buteo lagopus</i>	Тарлаг сар	Rough-legged Buzzard		+					+
23	<i>Buteo hemilasius</i>	Шилийн сар	Upland Buzzard		+					+
24	<i>Buteo rufinus</i>	Талын сар	Long-legged Buzzard		+					+
25	<i>Buteo buteo</i>	Ойн сар	Common Buzzard		+					+
26	<i>Circaetus gallicus</i>	Могойч лусч	Short-toed Snake-Eagle		+					+
27	<i>Spizaetus nipalensis</i>	Уулын согсоот	Mountain Hawk Eagle		+					+
28	<i>Hieraetus pennatus</i>	Бахим бүргэдэй	Booted Eagle		+					+
29	<i>Hieraetus fasciatus</i>	Харсун бүргэдэй	Bonelli's Eagle		+					+
30	<i>Aquila nipalensis</i>	Тарважи бүргэд	Steppe Eagle		+					+
31	<i>Aquila clanga</i>	Бор бүргэд	Greater Spotted Eagle		+				+,*	+

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын
нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

32	<i>Aquila heliaca</i>	Хар бүргэд	Imperial Eagle	+					+,*	+
33	<i>Aquila chrysaetos</i>	Цармын бүргэд	Golden Eagle		+					+
34	<i>Haliaeetus leucoryphus</i>	Усны нөмрөг	Pallas's Sea-Eagle		+					+
35	<i>Haliaeetus albicilla</i>	Цагаан сүүлт нөмрөг	White-tailed Eagle	+		+			+,*	+
36	<i>Gypaetus barbatus</i>	Ооч ёл	Lammergeiell		+					+
37	<i>Neophron percnopterus</i>	Дэлт бүргэд	Egyptain Vulture		+					+
38	<i>Aegypius monachus</i>	Нохой тас	Cinereouse Vulture		+					+
39	<i>Gyps fulvus</i>	Ухаа хажир	Eurasian Griffon		+					+
40	<i>Gyps himalayensis</i>	Цасны хажир	Himalayan Griffon		+	+				+
41	<i>Falco rusticolus</i>	Цагаан шонхор	Gyrfacon	+				+		+
42	<i>Falco cherrug</i>	Идлэг шонхор	Saker Falcon		+					+
43	<i>Falco peregrinoides</i>	Шилийн шонхор	Barbary Falcon	+						+
44	<i>Falco peregrinus</i>	Эгэл шонхор	Peregrine Falcon	+						+
45	<i>Falco subbuteo</i>	Шууман шонхор	Eurasian Hobby		+					+
46	<i>Falco columbarius</i>	Хайргууна шонхор	Merlin		+					+
47	<i>Falco vespertinus</i>	Турамтай шонхор	Red-footed Falcon		+					+
48	<i>Falco amurensis</i>	Амарын шонхор	Amur Falcon		+			+		+
49	<i>Falco naumanni</i>	Зээрд шонхор	Lesser kestrel		+				+,*	+
50	<i>Falco tinnunculus</i>	Начин шонхор	Common kestrel		+					+
51	<i>Grus japonensis</i>	Алаг тогоруу	Red-Crowned Crane	+					+,*	+
52	<i>Grus leucogeranus</i>	Цагаан тогоруу	Siberian Crane	+		+	+		+,*	+
53	<i>Grus grus</i>	Хархираа тогоруу	Common Crane		+					+
54	<i>Grus vipio</i>	Цэн тогоруу	White-naped Crane	+		+	+			+
55	<i>Grus</i>	Хар	Hooded	+		+	+			+

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын
нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

	<i>monacha</i>	тогоруу	Crane							
56	<i>Anthropoides virgo</i>	Өвөргт тогоруу	Demoiselle Crane		+					+
57	<i>Otis tarda</i>	Хонин тоодог	Great Bustard		+	+		+		+
58	<i>Chlamydotis undulata</i>	Жороо тоодог	Houbara Bustard	+		+	+			+
59	<i>Larus relucrus</i>	Реликт цахлай	Relict Gull	+		+			+	
60	<i>Nyctea scandiaca</i>	Цэвдгийн ууль	Sowey Owl		+					
61	<i>Budo budo</i>	Шар шувуу	Eurasian Eagle Owl		+					
62	<i>Asio otus</i>	Явлиг уулт	Long-eared Owl		+					
63	<i>Asio flammeus</i>	Гуйвангуй ууль	Short-eared Owl		+					
64	<i>Otus scops</i>	Ердийн орволго	Common Scops Owl		+					
65	<i>Otus sunia</i>	Ойн орволго	Sunia Owl		+					
66	<i>Aegolius funereus</i>	Савагт ууль	Boreal Owl		+					
67	<i>Athene noctua</i>	Хотны бүгээхэй	Little Owl		+					
68	<i>Glaucidium passerinum</i>	Буслаг бүгээхэй	Eurasian Pygmy Owl		+					
69	<i>Surnia ulula</i>	Харсуун ууль	Northern Hawk Owl		+					
70	<i>Strix uralensis</i>	Хув бэгбаатар	Ural Owl		+					
71	<i>Strix nebulosa</i>	Угалзан бэгбаатар	Great Grey Owl		+					
		Дүн	Total	13	58	15	4	9	10	49

Монгол улсын CITES-ийн I, II дахь дахиад хэргийн хөдөлгөөнийг хянах зорилготой ажлын үр дүн

№	Зүйлийн (зүйлхний) нэр			Ховордсоны баталгаа			
	Латин	Монгол	Англи	Монгол улсын Улаан ном 1997	Монгол улсын ховор амьтны жагсаалт 1995	CITES-ийн I, II хавсралт 2000	CMS-ийн I, II хавсралт 2000

**Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын
нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар**

1	Eguus hemionus (E.h. hemionus)	Хулан адуу (Монгол х.а.)	Asiatic Wild Ass	+	+	I	-
2	Eguus przewalskii	Тахь адуу	Mongolian wild Horse	+	+	I	-
3	Canis lupus (C.l.altaicus C.l.chanco C.l.tschiliensis)	Саарал чоно (Ойн с.ч., Говийн с.ч., Хөх с.ч.,)	Grey Wolf	-	-	II	-
4	Cuon alpinus (C.a.hesperius C.a. alpinus)	Шаарнад цөөвөр (Тэнгэр ш.ц., Дорнын ш.ц.,)	Asiatic Wild Dog	+	+	II	-
5	Ursus arctos (U.a.jeniseensis)	Хүрэн баавгай	Brown Bear	-	-	II	-
6	Ursus arctos pruinus	Мазаалай баавгай	Gobi Bear	+	+	I	-
7	Lutra lutra (L.l.lutra)	Голын халиу (Умрын г.х.)	European River Otter	+	+	I	-
8	Panthera uncia	Цоохор ирвэс	Snow leopard	+	+	I	
9	Felix lynx (F.l.kozlovi F.l.wardi F.l.isabellinus)	Шилүүс мий (Хэнтийн ш.м. Алтайн ш.м. Чантуу ш.м.)	Lynx	-	-	II	-
10	Felis manul (F.m.manul)	Мануул мий (Эгэл м.м)	Pallas Cat Manul	-	-	II	-
11	Felis silvestris (F.s.shawiana)	Цоохондой мий (Говийн ц.м)	Wild Cat	+	+	II	-
12	Moschus moschiferus	Баданга хүдэр (Хүрэн б.х)	Musk Deer	+	+	II	-
13	Saiga tatarica (S.t. tatarica S.t.mongolica)	Татаар бөхөн (Соргог т.б Монгол т.б)	Saiga	+	+	II	-
14	Ovis ammon (O.a.ammon O.a.darvini)	Аргаль хонь (Алтайн а.х Говийн а.х)	Agali	+	+	II	+

**Олон Улсын Байгаль Хамгаалах Конвенцийн Хэрэгжилтэд Малчдын Нөхөрлөлийн Үүрэг
Оролцоо**

**I. Та эзэмшил газартаа юу хийж чадах вэ? Дараах хууль дүрмийн хэрэгжилтэнд та хэрхэн
хувь нэмэр оруулах вэ?**

- а) Монгол улсын газар нутаг дээрх биологийн төрөл зүйл хамгаалах үйл ажиллагааны төлөвлөлт (CBD)
- б) Зэрлэг амьтан ургамлын аймгийн ховордсон зүйлийг Олон Улсын хэмжээнд худалдаалах тухай конвенци (CITES)
- в) Рамсарын конвенци (ус намгархаг газруудын хамгаалалт)
- г) Зэрлэг амьтадын нүүдлийн зүйлийг хамгаалах тухай конвенци (CMS)

**II. Монгол улсын газар нутаг дээрх биологийн төрөл зүйл хамгаалах үйл ажиллагааны
төлөвлөлт /1996/,**

А). Дэлхий дээр хүн амын хэт их өсөлтийн асуудал тулгараад байна.

- 1. Хятад, Энэтхэгийн хүн ам дэлхийн нийт хүн амын 1/3 бүрдүүлж байна.
- 2. Энэтхэгт хүн ам > 1.0 тэрбум байгаа нь

а) Цэвэр ус, хоол, байр сууц хүртээмжгүй болсоор байна.

- 3. Хятадад хүн ам > 1.3 тэр бум байгаа нь

б) Ажлын байр хүрэлцэхгүй, хэт төвлөрөлт болон байгалийн баялгийн хүртээмжгүй байдлыг бий болгож байна.

- 4. Монгол улс байгалийн нөөц баялаг барагдаж дуусч буй энэ бэрхшээлээс хүн амын өсөлтөө зохистойгоор барих замаар зайлсхийж чадна.

а) Одоогоор Монгол улсын хүн амын тоо 2.8 саяд хүрээд байгаа бөгөөд энэ нь 1км² 1.6 хүн ноогдож байна гэсэн үг юм.

III. “Экосистемийн хэврэг орчинтой мөн байгалийн хязгаарлагдмал нөөц баялагтай тус улсын хувьд байгалийн баялгаа цаашид хэтрүүлэн ашигласаар байвал өнөөгийн хүн амын зогсолтгүй өсөлт байгалийн баялаг болоод Монголчуудын эртнээс уламжлуулсан өв соёлд эргэж нөхөгдөшгүй их гарз учруулах билээ.” – Монгол улсын газар нутаг дээрх биологийн төрөл зүйл хамгаалах үйл ажиллагааны төлөвлөлт, 1996.

А. Байгалийн бохирдол

1. Автомашины тоо, хэрэглээ ихэсч байгаа байдал

а) 1996 онд Монгол улсад 42,000 орчим автомашин бүртгэгдсэн бол 2005 онд 79,700 буюу даруй 50%-иар нэмэгджээ!

б) Та үүнтэй хэрхэн тэмцэж чадах вэ? ➔ Магадгүй аль болох алхах, нийтийн унаа тээврээр үйлчлүүлэх гэх мэт

2. Нүүрс, нүүрсхүчлийн хий нь агаарыг бохирдуулж байна.

а) Та үүнтэй хэрхэн тэмцэх вэ? ➔ Салхи, нараар цахилгаан гаргаж гэртээ хэрэглэх

3. Хог хаягдал болон хот айлуудын төвлөрлийг тойроод бэлчээрийн доройтол болж байна.

а) Хог хаягдал, малын хэт их аргал хомоол бөөгнөрүүлж орхих болон хүн амьтны хөлд талхлагдсанаас бэлчээр доройтож зэрлэг ургамал ургах нөхцөл бүрдүүлж байна.

б) Та үүнтэй хэрхэн тэмцэх вэ? ➔

1. Орчныхоо хог хаягдлыг түүж зохих ёсоор нь устгал хийж байх
2. Зэрлэг ургамал ургахаас сэргийлэн бэлчээрийг талхагдуулахгүй байх
3. Малын баас бууц хээр орхиж үлдээхээс зайлсхийх
4. Хөрс хуулахгүй байх

в) Үр ашиг ➔ Бэлчээрийн бүрэн бүтэн байдал

4. Усны бохирдол – Аж үйлдвэр & уул уурхайн сөрөг үр дагавар

а) Булаг усны эхэнд малаа услах нь – органик бохирдлыг үүсгэж байна

б) Та үүнтэй хэрхэн тэмцэж чадах вэ? ➔

1. Малаа усанд удаан байлгахгүй
2. Саван угаалгын нунтагтай бохир угаадас гол горхинд хийхгүй байх
3. Усны хуулийг хэрэгжүүлж, усны эх ундаргыг хамгаална

в) Үр ашиг ➔ Цэвэр ус

5. Химийн хорт бодис – Ургамал ногооны шавьж, мэрэгч амьтдын устгагч бодисийн хэрэглээ

а) Та үүнтэй хэрхэн тэмцэж чадах вэ? ➔ Химийн янз бүрийн бодисгүйгээр бэлчээрийн зохистой менежментийг хэрэгжүүлэх (жишээ нь бэлчээрийн талхагдалтаас зайлсхийх)

б) Үр ашиг ➔ - Газар нутгаа химийн бодисонд хордуулахгүй байж чадна

В. Бэлчээрийн талхагдал

1. Нутаг сэлгэлгүй мал бэлчээх

а) Монгол улсын нийт бэлчээрийн 1/3 талхагдсан нь бэлчээрийн зохимжгүй менежментээс болжээ. (Биологийн Хүрээлэн, Шинжлэх Ухааны Академи)

б) Хэт их талхагдал, бэлчээрийн бууралт нь хүн амын төвлөрлийг тойрон явагдаж байна.

в) Монголчууд бэлчээрийг ашиглахдаа хэзээнээс улирал тутам нутаг сэлгэж хол газар нүүдэллэн амьдарсаар иржээ. Гэтэл одоо үед нүүдэллэхгүй нэг газраа удаан байх ба энэ нь тухайн газрыг хатууруулж байна.

г) Та үүнтэй хэрхэн тэмцэж чадах вэ ➔ Зохистой менежмент бодлогоор ашиглах:

1. Бэлчээрийг тодорхой хугацааны дагуу хуваарьтай ашиглах
2. Бэлчээрлүүлж буй малын тоо толгойг зохистойгоор барьж байх
3. Үр ашиг шим өгч чадах чанартай цөөн мал өсгөх
4. ТХГН Хамгааллын хуулийн дагуу ажиллаж мөн хуулийн дагуу ТХГН-ын нутгуудаар мал бэлчээрлүүлэхгүй байх

д) Үр ашиг ➔ Бэлчээрийн бүрэн бүтэн байдал болоод ашиг шим бүхий мал аж ахуйтай болно

2. Зэрлэг ан амьтдын ан агнуурын байдал

а) Идлэг шонхор шувууг Арабын орнуудад дамлах худалдаа

б) Тарвага агнуур ба тарваганы арьсны наймаа

в) Цагаан зээр ба хүмүүс түүнийг ахуйн хэрэгцээндээ агнаж байгаа байдал

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын
нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

г) Бусад зэрлэг ан амьтдыг хууль бусаар агнаж тухайлбал Хятад руу эм бэлдмэл хийхэд зориулан гаргаж байгаа нь. Жишээ нь:

- 1) Халиун бугын цусан эвэр
- 2) Бөхөнгийн эвэр
- 3) Баданга хүдрийн булчирхай
- 4) Хүрэн баавгайн цөс гэх мэт

д)Та энэ талаар хэрхэн тэмцэж чадах вэ? ➔

- 1) Хууль сайн уншиж судлах
- 2) Зөвхөн хуулийн дагуу агнуулах
- 3) Хулгайн анг тэмдэглэж мэдээлж байх

4) Зэрлэг ан амьтдыг хамгаалж зохистойгор хуваарилах

е) Үр ашиг ➔ Танд болон таны амьдарч буй орон нутгийнханд ан амьтад өмнөхөөсөө илүү оногдох болно

С. Нөөц баялгаа тогтвортойгоор арвижуулан хэрэглэх хэрэгцээ шаардлага

1.Тогтвортойгоор арвижуулан хэрэглэх гэдэг нь хүн болоод байгалийн экосистемийн тэнцвэртэй, сайн сайхан байдлыг хангахуйцаар байнга сайжруулж байхыг хэлнэ.

- а)ТХГН-ын ихэнх нутгийг хамгаалж үлдээх
- б) Нэмэлт өвс ургамал тарьж зохицуулан зэрлэг ан амьтдын тоо толгойг нэмэгдүүлэх
- в)Бохирдолд хяналт тавих
- г)Бэлчээр газрыг зохистойгоор хуваарилж ашиглах
- д)Уул уурхай, бусад аргаар ашиглах гэж байгаа хүмүүст хууль журам сахиулах
- е)Байгалийн нөөц баялгийг зөвхөн нөхөн сэргээж сэлбэж болохоор ашиглуулах
- ё)Хүн ам өсөлт болон шилжилт хөдөлгөөнд хязгаар тогтоон барьж байх

IV.Аюулд өртсөн зүйл амьтан ургамлыг олон улсад худалдаалах конвенци

А.Та энэ талаар хэрхэн тэмцэж чадах вэ?

1.Нутгийн малчид CITES конвенцоос гаргасан доорх амьтдын хулгайн ангийн тохиолдлуудыг мэдээллэж байх

- а) Идэвхтэн байгаль хамгаалагчид, ТХГН-ийн байгаль хамгаалагчид, сумын байгаль орчны байцаагч нар руу дайрч доромжилсон буюу заналхийлсэн тохиолдлуудыг бүртгэж мэдээллэх
- б) Хууль бусаар агнагдсан ан амьтдын тоо ширхэгийг, жолоочийн үнэмлэхний дугаар, хичнээн хүн уг ан хийхэд оролцсон, авч явсан буу зэвсгийн тоог бүртгэж тэмдэглэж авах
- в) CITES конвенциос агнахыг хязгаарласан зэрлэг ан амьтад болон тэдгээрийн эд эрхтэнг наймаалцаж худалдахад оролцож буй иргэдийг бүртгэж аван мэдээлж байх гэх мэт.

2.Доорх жагсаалтанд дурьдагдсан амьтдыг хууль бусаар бүү агна

3.Зэрлэг ан амьтдын эд эрхтэн худалдаалж наймаалцахад та бүү оролц

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

Б.Дорнод Монгол дахь CITES зүйлийн ан амьтад:

Ãîëúí ðàëèó	Lutra lutra
Ñààðàë ÷îî	Canis lupus
Õàð ñîîëò ÷óóð	Gazelle subgutturosa
Ìàíóóë ìèé	Otocolobus manul
Öýí ðîîîðóó	Grus vipo
Èäëýã øîîîðð	Falco cherrug
Õàð áððäýä	Aquila heliaca
Õîîéí ðîîîä	Otis tarda
Øàð øóáóó	Budo budo

V. Зэрлэг амьтадын нүүдлийн зүйлүүдийг хамгаалах тухай (CMS), буюу Боннын Конвенц

А. Та энэ талаар хэрхэн тэмцэж чадах вэ? ➔ Тус конвенцоос гаргасан жагсаалт дахь зүйл амьтдыг, амьдрах орчинтой нь хамгаалахад хүчин зүтгэнэ.

1. Цагаан зээр /*Procapra gutturosa*/
2. Хар сүүлт зээр /*Gazella subgutturosa*/
3. Цэн тогоруу /*Grus vipio*/
4. Цагаан тогоруу /*Grus leucogeranus*/
5. Хар тогоруу /*Grus monacha*/
6. Хошуу галуу /*Anser cygnoides*/
7. Байгалийн нугас /*Anas formosa*/
8. Усны нөмрөг /*Haliaeetus leucoryphus*/

Б.Та энэ талаар хэрхэн тэмцэж чадах вэ? ➔

1. Эдгээр амьтдын нүүдлийн коридор дээр нь айл буулгахгүй байх
2. Мөн нүүдлийн коридор буюу зам дээр нь мал бэлчээрлүүлэхгүй байх
3. Амьдрах орчны хэсэгчлэлийг бий болгохгүй байх

VI. Ìëí Öëííí à÷ ðîëáíäîë áððéé òí ìàíàððàä äàçàð ýäàíóýä òííí øóáóóä îëîîðî àíüààðäàä ìð÷í ðóðàé Ðàíîàðóí èíäàíîé

А. Монгол улсад 11 Рамсарын хамгаалалттай газрууд байх ба нийт талбайн хэмжээ нь 1,439,530 гектар болно.

Б. Дорнод Монгол дахь газрууд

Аймгууд	Нэр	Тогтоосон огноо	Газар хэмжээ нутгийн
Дорнод	Буйр нуур ба тэр орчмын ус намгархаг газрууд	22/03/04	104,000 га
Дорнод	Монгол Дагуурын ДЦГ	8/12/1997	210,000 га
Сүхбаатар	Ганга нуур ба тэр орчмын ус намгархаг газрууд	22/03/04	3,280 га
Хэнтий	Хурх Хүйтний хотгор дахь нуур	22/03/04	42,940 га

Àìüðàüí ìðøéí àìüààð÷ áóé ààçàð íóðàëéä òàìàààèàð ãýäýä íü òýð àìüðíü àìüàðàð ìð÷éí, èäýø òýäýý, óó òñ áóñàà ìð÷éí í°ðøëëä á¿ðëýýð íü òàìàààè÷÷ àààð òýéäýð äýä íéëäíä áíëí. Ààçàð íóðàëéä òàìàààèàèòàà àñíààð òýäíéé òàìàààèàèð ñàéæðíà. Òàìàààèàñíàí ààçàððò ýìð ìýä ¿éëäýðëý, ¿éé÷éëäýý ýàòóèàòüà òíðèäëíä. Æèøýý íü òààààí çýýðëéí í¿äýé ò°í°ð çàì, óóé òóððàéí àøèäèàèòüí ýàòàà òààààìäé ààéäàä ò¿ðäýäý. Òíàð ÷òàè àìüðàí òðààìäé, ààéäàèéí ¿çýñäýýí ò°àñ ààçàð íóðàëéä óñíüí òóñàäé òàìàààèàèòàà àààà.

9. Ñýðäýýí íóðààøóóèàð àðàà òýìäýý:

Ñýðäýýí íóðààøóóèàð äýäýä íü òñòàð àðóèä ìðñí, òíàðäñíí àìüðàüä òàìàààè÷÷ ññ°í ¿ðæ¿çýýð çíðèäñíð òðüä àìüààð÷ ààéñàí íóðààð íü çíðèòàààð ç°à°ðéí íóðààøóóèàð àèè äýä íéëäíä áíëí.

10. Áàéäàèü ìð÷íü òýìäèòüí àðàà òýìäýý:

Áèìä, ñóìäàà ìýðäýäèéí òýìäèòüí ààçðíí ààéäàèü ìð÷íü òýìäèòüí óñíüí ààéòàà÷÷èä, ààéäàèü òàìàààèà÷÷èä òýìäèð øàèààèð òééä èýðñíýí ç°ð÷èè àòòààèüä àðèäàòóèàð ¿çýäòýéäýýð àèèèèààà.

11. Ñóððàé÷èàð ìýäýýýð àðàà òýìäýý:

Èðäýäýä áí àìüðàüä òàéðèäí òàìàààèàð òàèààð ñóððàé÷èàð ýíëíäèéí ìýäýäèä äýýø¿çýýð íëí ò°ðèèéí ñóððàèð çíðèí ààéàóóèàààà. Ýíý áíé òàìäèéí áíé àðàà òýìäýýíä ààòààà.

12. Áèòàòíèèéí àðàà òýìäýý:

Àìüðíü àìüàðàð ìð÷éí, èäýø òýäýýèéí í°ðøëëä ñàéæðóóèàòàà ÷èäýäñíýí ¿éé àèèèèàààà òì. “Áàéäàèü ìð÷íüä òàìàààèàð òóðàé” òóóèüä ìýìýð, °ð÷÷èð ìðæ ààéäàèéí àäýèäèä íóðàèéí àðà èðäýäýýð òàìàààèàèàð ýðòèäèä íëíñíí ààéäàà. “¿ìä òóèàóóðèäí ààéäàèéí í°ò àäýèäèä íóðàèéí èðäýäýýð °ðñà°ð íü òàìàààèòóèàð, èäýäòýí ààéäàèü òàìàààèà÷÷ òíëèí ¿ð á¿ðýýðëý àèèèèòóèàð, á¿ð íéèòèéí ýíëíäèéí áíëíàðòíüä äýýø¿çýýð, ààéäàèü ìð÷íüä òàìàààèàð òýðýäò á¿ð øàòíü Çàñàà ààðàà ìàðíü ò¿÷ ìðèèñíä °ðàæ¿çýýð, àààààüí ò°ñ°è àðàà òýìäýýí¿çèäèä ¿ð °à°æòýé àøèäèàð çàìààð ñóððàèð, ñóððàé÷èèààíü äýäèèèòýé àðàà òýéäýðèäèä °ðà°í àøèäèàð íü àèäèé íéðíü çíðèèð áíëíð, ñòíé.

Óðààìäé òàìàààèèüí àðàà òýìäýý:

1. Æèè á¿ð ò¿çæ äýèðä¿çýýð òðààìèüí òñ òýìäýýä òíàòñ:

Áàéäàèü ìð÷íüä ýàìíàñ æèè á¿ð ò¿çæ äýèðä¿çýýð òðààìèüí òñ òýìäýýä òíàòñèä °àà°ä. Ýíý òñ íü òýð òðààìèüí í°ò òýð ààéäààà òàððàèçàí òíàòñííí ààéäàà. Ýíý òñíñí òýðð¿çýí ò¿çäýé òóóèü áóñ äýä ¿çýä òóðààè óñíüí ìðèñí áíëíäíä. Áàéäàèü ìð÷íüä ýàìíàñ ç°à°ðñí ýíý òñíä ààòààèäé àèäèéí ÈÒ-ààñ òíàòñèä ààðààè ñóìäàà ýíý òñíä ì°ðàæ àèèèèààà.

2. Óðààìèüí í°òèéí ñóààèäàà òééä í°òèéä òíàòñ:

Øèäèýð òðààíü ààéàóóèàòóà òðààìèüí òñíëíäí ñóààèäàà òééä í°ò, òñ òíëñíä òñèä òíàòñíü ¿ìàñýí äýýð òýäíééä ññ°í ¿ðæ¿çýýð, í°òèéä íü òàìàààèàð àðàà òýìäýýä òýðýäèäèä.

3. Óðààìäé ò¿çæ äýèðäýýä ò°èä°ð òóðààìäé ò°è°ð:

Óðààìäé àøèäèà÷÷ á¿ð ò¿í ò°èä°ð ò°è°ð ¿çýäòýé. Ò°èä°ð òóðààìäèéí ìðèñíä ò°àè°ð¿çèä ààéäààà áóòàààààà òðààìèüä òàìàààèàð, ññ°í ¿ðæ¿çýýä çàðòóóèä ààéíä.

4. Óðààìèüä ò¿çæ äýèðäýý æóðàì, òóààòàà òíàòñ:

Áàéäàèü ìð÷íüä ýàìíàñ òðààìäé ò¿çæ äýèðäýýð æóðàì, òóààòààà òíàòñíä. Ýíý òóààòààíä ààòààè òðààìèäà ò¿çð, ñòíé ààéäàà. Ýíý òóààòààà òýðð¿çýí òðààìäé ò¿çñýí áíé òóóèü áóñààð ò¿çñýí äýä ¿çäýä.

5. Ýí òíàð, òíàð òðààìèüä òàìàààèàèòàà àààò:

Óðààìèüä í°ò, í°òí ñýðäýýð ÷àààððààð íü ìýí òíàð, òíàð, ýéäýä äýä 3 áíäèèàà. Ýí òíàð òðààìäé äýä òñòàð àðóèä ìðñí, í°òí ñýðäýð ÷àààðä¿çèä òðààìèòóàüä òýéíý. Òíàð äýäýä íü òñòàè áíëçòà¿ç, í°òí ñýðäýð ÷àààð ìóòàè ààéäàà òðààìèüä òýéäýä. Òíàð òðààìèüí òàðòàò ìóðàèä óñíüí áíëí ìðíí ìóðàèéí òóñàäé òàìàààèàèòàà àà÷ òàìàààèäé ààéíä.

6. Ò¿çæ äýèðäýýèä òíðèäèò, òýçàààðèàèò òíàòñ:

Óðààìèüí òàðòàò ìóòàà, ààíèää òàìàààèäé àà÷ ¿èäýð çíðèèäñíð ò¿çæ äýèðäýýð í°òà¿çèä áíèä òñòàò àðóèä ìðæ ààéäàà ìýí òíàð, òíàð òðààìèüä ò¿ç¿ç äýèðäýýèäèä òíðèäèäíä.

7. Óðààìèüä òàðèèäèäèòóèàð, íóðààøóóèàð:

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

**Зэрлэг Амьтдыг Хамгаалах Нийгэмлэг:
Монгол дахь Хөтөлбөрийн үйл ажиллагаа**

I. ЗАХН Хамгаалж Буй Газар

Зэрлэг Амьтдыг Хамгаалах Нийгэмлэг (WCS) нь амьд ба амьгүй байгалийн тогтолцоо, түүний төрөл зүйлийн тулгамдсан асуудлуудыг шийдвэрлэн судалж зэрлэг амьтад болон онгон газар нутгийг хамгаалдаг.

II. Монгол дахь үйл ажиллагаа

1989 – Жорж Шаллер Говь болон Дорнод Монголоор

- 1990 – 1993 Алтайн уулс болон Говийн нутгаар ирвэсний, мөн хавтгай болон мазаалайн судалгаа

- 1998 – Цагаан зээр судлах төсөл

- 2004 – Америкийн Олон Улсын Хөгжлийн Агентлагийн (АОУХА) санхүүжилтээр “Дорнод Монголын Амьд Ландшафт” төсөл эхэлсэн

I. ЗАХН-ийн Монгол дахь Хөтөлбөрүүд: АОУХА-ийн санхүүжилттэй төслүүд

A. Зүүн Бүсийн Амьд Ландшафт Төслүүд:

1. Нүүдлийн шувууд дунд амьсгалын замаар халдварлах томуу өвчний (АЗХТӨ) тандан судалгаа
2. Цагаан зээрийн экологи ба нүүдэл шилжилтийн судалгаа
3. Дорнод Монголын Бүс Нутаг дахь тарваганы тоо толгойн судалгаа

II. ЗАХН-ийн Үндэсний Хөтөлбөр: АОУХА-аас санхүүжилтгүй Хөтөлбөр

1. Зэрлэг Амьтдыг худалдах, агнах менежмент

2. Баруун аймгууд дахь бөхөн судлал ба хамгаалал

3. Монголын цаатан иргэд: Байгаль хамгааллаар дамжуулан соёл уламжлалаа хадгалж үлдээх

III. Зүүн Бүсийн Амьд Ландшафт Төсөл- Зэрлэг ан амьтдын тогтвортой хамгаалал ба нутгийн иргэдийн уламжлалт амьжиргааны төсөл

A. Тухайн газар нутгийн төрөл зүйл амьтад ба амьдрах орчинд тохирсон хандлага- Дорнод Монголын Тал Хээрийн Зэрлэг амьтад ба нутгийн иргэдийн тогтвортой амьжиргааг дэмжих төсөл

1. Ландшафтын хамгааллыг төлөвлөх тухай WCS -ийн хандлага

2. Унаган байдлаараа байгаа ландшафтыг олж илрүүлэх ба тэдгээрийг зэрлэг ан амьтад дээр нь тулгуурлан хамгаалах

а) Цогц байдлаар нь авч үзэх нь тухайн газар нутгийн амьтдын амьдрах орчныг эрүүл байлгах ба бэрхшээл тулгарч буй амьтдын хамгаалалд зайлшгүй чухал юм.

3. Тухайн газар нутгийн орчноо тодорхойлсон ан амьтад гэж юуг хэлэх вэ?

а) Тухайн газар нутгийн ан амьтдын цогц гэдэг нь дараах шинжийг бодитоор агуулсан байна:

1. Гол төлөөлөл амьтдын амьдрах орчин

2. Тулгарч буй бэрхшээлүүд

б) Орчноо тодорхойлсон амьтад нь:

- Тухайн газар нутагтаа дасан зохицсон
- Тухайн зүйлийн дотроо гетероген үржилтэй
- Тулгарч буй бэрхшээл өртөмтгий
- Экологийн чухал ач холбогдол бүхий үүрэгтэй
- Нийгэм эдийн засгийн чухал ач холбогдолтой

4. Орчноо тодорхойлсон амьтдыг сонгох:

а) Орчноо тодорхойлох амьтдыг сонгох зааварчилгаа нь тухайн орчныг тодорхойлж болох амьтдын талаарх мэдээлэл дээр тулгуурлан зүйлийн цогц байдлыг шийдвэрлэхэд хэрэглэгддэг.

Үүнд:

1. Амьдрах орчин
2. Тулгарч буй бэрхшээлүүд
3. Хамгаалалтын бүс
4. Хүний үйл ажиллагаанаас үүдэх сөрөг үр нөлөөнд өртөмтгий эсэх
5. Газар нутгийн хамгаалалтанд шаардагдах үйл ажиллагаанууд
6. Экологийн зохилдолгоо
7. Нийгэм эдийн засагт ач холбогдолтой байдал

5. Орчноо тодорхойлох амьтдын зүйлийн цогц:

- Цагаан зээр
- Саарал чоно
- Хар мөрний хандгай
- Монгол тарвага
- Цэн тогоруу
- Дорнодын мэлхий
- Идлэг шонхор
- Тул

6. Амьдрах орчныг хамгаалалттай болгох нь:

- а) Хүн ба биологийн төрөл зүйлийн амьдрах орчны хооронд холбогч гүүр бий болгох
- б) Тухайн газар нутагт амьдардаг амьтдын талаар газарзүйн мэдээллийн системтэй харьцуулан нарийн судлах
 1. Амьтдын зүйл тус бүрийг илтгэсэн газрын зураг хийх, мөн байж болох элбэгшлийг харуулах
 2. Хүний нөлөөнөөс үүдэн бэрхшээлтэй тулгарч буй амьтдын газрын зураг хийх
 3. Эдгээр газрын зургуудыг ашиглан амьтдын зүйл тус бүр дээр хамгаалалтанд авах ландшафтын зураг шинээр хийх
- в) Хамгаалалтанд авах ландшафтын газрын зургийн дагуу хамгийн их хэрэгцээтэй мөн амжилтанд хүрэх магадлал өндөртэй алхмуудыг хийх

Б. Малчдад тулгуурлан байгаль хамгаалах төсөл

Зорилго 1. Малчдад эзэмшсэн газрынхаа бэлчээр болон зэрлэг амьтдыг хамгаалах, түүний хяналтыг сайжруулах гэх мэт байгалийн баялаг нөөцөө хадгалж үлдээхэд нь туслах явдал юм.

Зорилго 2. Байгаль Орчныг хамгаалах тухай хуулинд малчид нэгдэж нөхөрлөл үүсгэн байгалиа хамгаалах тухай заажээ.

- а) “Байгаль орчныг хамгаалах иргэдийн нөхөрлөл гэдэгт иргэд тухайн нутаг дэвсгэртээ байгаа байгалийн тодорхой төрлийн баялгийг хамгаалах, гэрээгээр зохистой ашиглах, эзэмших зорилгоор зохион байгуулагдах...иргэдийн сайн дурын байгууллага хамаарагдана ”

Зорилго 3. Орон нутгийнханд түшиглэсэн байгаль хамгаалах тухай төлөвлөгөө гаргах:

а) ЗАХН-ын зүгээс дараах сургалтууд явуулахад тусална:

1) Бэлчээрийн менежмент, ба түүний хяналт

2) Зэрлэг амьтдын хамгаалал ба хяналтыг бий болгох

“...сайн дурын байгаль хамгаалагч нартай болж тэдэнд сайн ажилласных нь төлөө урамшуулал олгож байх.” /15-р зүйлийн 2 дахь хэсгийн 8 дахь заалт/

IV. а) Нүүдлийн шувуудын шилжилт хөдөлгөөний хамтарсан судалгаа

1. Эрсдэлд нэрвэгдсэн буюу шувууны томуу өвчний голомтод буй нүүдлийн шувуудыг барих
2. Нүүдлийн шувуудын нутагладаг газар болон нүүдэллэдэг замыг сансрын дамжуулагч холбоогоор төрөл тус бүр дээр нь тэмдэглэх
3. Олон нийтийн мэдээллийн хуудсаар тухайн үеийн нүүдлийн явцыг мэдээлж байх

б) АЗХШТӨ-ий тандан судалгаа

- 1) 2005 онд хийсэн судалгааны байдлаар
 - а) 9 газарт хүрч ажиллаж 878 шувуудаас дээж шинжилгээ авч Эрхэл нуурын орчимд 5 үхсэн шувуунаас томууны вирус илрүүлж нийт 118 үхсэн шувуудыг тоолж бүртгэлээ.
- 2) 2006 онд хийсэн судалгаагаар бүх нутгаар явж судалсан ба 121 шувуудаас дээж шинжилгээ авч ямар ч шувуунаас вирус илрээгүй болохыг тогтоолоо. Судалгааны ажлын сүүлийн явцад Эрхэл нуурнаас томуугийн вирусээр халдварлагдсан шувуудыг илрүүлсэн.

V. Дорнод Монголын Зүүн Бүс: Цагаан Зээрийн Экологи болон Шилжилт Хөдөлгөөн

Зорилго: Цагаан зээрийн экологи шилжилт хөдөлгөөнийг судлах, түүний амьдрах орчны хамгаалалд тодорхой судалгаа мэдээлэл дээр тулгуурласан хамгийн зөв менежмент боловсруулах юм.

Хийгдэх ажлууд буюу авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээнүүд:

- 1) Судалгааны хүрээнд

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

- а) Тоо толгойг ойролцоогоор 1.197.800 болохыг тогтоосон.
- б) Генетик судалгаа
- в) Шимэгч амьтан болон өвчлөлд анхаарал хяналттай байх
- г) Сургалт, Боловсрол болон Хамгаалал

2) Цагаан Зээрийн менежмент болон авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөлт

- а) Зээрийн тогтвортой байдлыг хадгалахуйц ан агнуур
- б) Амьдрах орчныг хэвээр нь хадгалж хамгаалах

VI. Дорнод Монголын Бүс Нутаг дахь Тарваганы тоо толгойн судалгаа

- А. Монгол тарваганы тоо толгой буурч буйг гэрчлэх баримт нотолгоо судлал
- Б. 2005 оны байдлаар 495,000 тарвага байгаа нь 1990 оныхтой харьцуулахад даруй 6 саяар цөөн байна.
- В. Дорнод Монголын Тал нутгийн экосистемийн бүрэн бүтэн байдалд чухал оролцоотой амьтан бөгөөд тэрээр ('тулгын чулуу', буюу тал нутгийн байгалийн бүрэн бүтэн байдлыг хадгалж үлдээгч инженер ч гэж зүйрлүүлдэг)
- Г. Эдийн засгийн чухал ач холбогдолтой амьтан
- Д. Нутгийн иргэдийн хүнс болон арилжаа наймааны хэрэгсэл болдог
- Е. Арьс агнуурын худалдаа
- Ё. Тоо толгой цөөрсөн өнөөгийн байдалтай холбоотойгоор орон даяар агнахыг хориглох
- Ж. Тарвага хамгааллын зорилго
 - 1. тарвага ангийн хориог үнэлэхэд нь туслах,
 - 2. тэдэнтэй болон нутгийн иргэд, эрдэмтэд судлаачидтай цаашид тарвагаа хэрхэн хамгаалах талаар зөвшилцөж хамтран ажиллах

VII. Зэрлэг ан амьтдыг худалдаалах болоод ан агнуурын менежментийн төсөл

Зорилго 1. Ан агнуурын менежмент болон Монгол улсад зэрлэг ан амьтдыг худалдаалах, түүний хэрэгжилт нөхцөл байдлыг сайжруулах

Зорилго 2. Эдийн засгийн чухал ач холбогдолтой амьтдын төрөл зүйлийн тоо толгой эрс буурсан (50 – 90%) нь зэрлэг амьтдын худалдааны хэрэгжилт ямар байгаатай холбоотой юм.

Зорилго 3. Хятад, Солонгос, Оросын Холбооны Улсын зах зээл дээр зэрлэг амьтдын түүхий эдээр хийсэн эд зүйлс болон худалдаалагдаж буй амьтдын нэр төрөл, үнэлэмж буюу үнэ өртөг нь нэмэгдэж байна.

Зорилго 4. Зэрлэг Амьтдын Агнуурын тухай Хууль ба Менежмент Төсөл: Төслийн хүрээнд хийгдэх ажлууд

Үйл ажиллагаа 1: Зэрлэг амьтдын худалдааны хэрэгжилт болон агнуурын менежментийн талаарх хууль судлах

а) Улсын Мэргэжлийн Хяналтын Газрын мэргэжилтнүүдтэй баримт мэдээлэл солилцон Зүүн бүс дэх хулгайн ан, зэрлэг амьтдаар хууль бус наймаа эрхэлж буй “халуун цэгүүдийг” тодорхойлох

Үйл ажиллагаа 2: Дархан хамгаалалттай газар болон хил хамгаалагчийг бэлтгэх сургалтын төсөл анхлан явуулах

а) Нөмрөгийн ДЦГ-ын зэрлэг ан амьтдыг хамгаалах төсөл боловсруулах

б) Нөмрөгийн ДЦГ-ын зэрлэг ан амьтдыг хамгаалахад материаллаг эд зүйлсээр хангах

VIII. Монголын Баруун Аймгууд дахь Бөхөнгийн судалгаа, хамгаалалт

Зорилт А.

1.Бөхөнг хамгаалах талаарх хүмүүсийн санаа бодлыг тандан судлах,

2.Амьдрах орчныг хадгалж үлдээх ажилд шаардагдах мэдээ баримт цуглуулж болох эсэхийг тогтоох

а) тоо толгойн судалгаа болоод бөхөнгийн шилжилт хөдөлгөөн зэргийг судлах юм.

Зорилт В. Бөхөнг хамгаалахад оролцогч үндэсний байгууллага, хувь хүмүүстэй хамтрах

1.Уулзалт ярилцлагын үр дүнд дараах хэрэгцээг онцлон тодорхойлсон:

а) Улирлын чанартай шилжилт хөдөлгөөн болоод нүүдлийн талаарх мэдээлэл

б) Малчид хөдөөний айлуудын суурьшилттай газруудаар бөхөнгийн малтай зэрэгцэн орших чадварын талаар

в) Тоо толгойн өсөлтийг тодорхойлж байх нарийн тогтсон арга барилтай болох юм.

Зорилт В. Шарга Манханын Хамгаалалттай газар, Хар Ус нуурын орчим дахь Үндэсний Парк болон Хүйсийн Говь зэрэг нутгуудад судалгаа хийв.

1. 560 бөхөнг (2005 оны 10 сарын 10 – 19 өдрүүдэд) ажиглаж судалсан.

2. 2006 оны зун үргэлжлүүлсэн.

3. 2007 онд дахин судалгааг хийнэ.

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

IX. Монголын цаатан иргэд: Байгаль хамгааллаар дамжуулан соёл уламжлалаа хадгалж үлдээх төсөл

Зорилго А. Цаатангуудад өвөг дээдсээс нь уламжлагдан үлдсэн ой мод, байгальтайгаа зэрэгцэн орших амьдралын хэв маяг, тэдний давтагдашгүй соёлоо хадгалж хамгаалж үлдэхэд нь туслах

Б. Цаатан соёлыг хадгалж үлдээхэд тулгарч буй бэрхшээлүүд

1. Цаатан бугын тоо толгойн бууралт – генетикийн бүрэн бүтэн байдал, хоол тэжээлийн дутагдал, чонын аюул болоод малын өвчлөл гэх мэт эрсдэлт хүчин зүйлүүдийн судалгаа, одоогоор 700-аад цаатан буга Монголд бүртгэгдээд байна.
2. Алт олборлолт, ан агнуурын наймаанаас үүдэн гарах байгалийн баялгаа алдаж буй өнөөгийн байдал
3. уламжлалт нүүдлийн аж амьдрал, өвөг дээдсээс өвлөгдсөн хэл соёл алдагдахад хүрч буй өнөөгийн байдал гэх мэт...Одоогоор 30 цаатан айл байгаа ажээ.

В. 2006 оны зун болох ОУ-ын нээлттэй сургалт зохион байгуулах

Зорилго 1: Цаатан Монголчууд хэрхэн газар нутаг, түүний зэрлэг ан амьтдыг хууль журмын дагуу мөн тогтвортойглоор хадгалж хамгаалж чадах эсэхийг судална.

Г. Цаа буга Агнуур болон Хамгаалалтын Газрууд, Ан агнуурын зааг тогтоосон газрууд

Д. 2007 оны 7 сард болох Цаатан Наадам зохион байгуулалт

Х. ЗАХН-ийн чиг үүрэг: ОУ дахь зэрлэг ан амьтад болон онгон байгаль хамгаалах хөтөлбөр амьд ба амьгвй байгалийн тогтолцоо, түүний төрөл зүйл болоод дэлхий даяарх өргөн уудам экосистемийн тулгамдсан асуудлуудыг шийдвэрлэн судалж зэрлэг амьтад болон онгон газар нутгийг хамгаалдаг.

А. ЗАХН-ийн стратегиуд:

- Тухайн газар нутгийн, суурин судалгаа ба хамгаалал
- Судалгаа
- Сургалт явуулах, чадвар олгох
- Шинэ арга барил боловсруулах
- Мэдээллийг нээлттэй болгох бодлого баримтлах
- Зэрлэг ан амьтдын хамгааллыг амьдрах орчинд нь байгаагаар үзүүлж харуулахтай хослуулах

Хичээл III.5. Зэрлэг амьтдын ажиглалт /Мониторинг/ Мэдээлэл цуглуулах аргууд

Мониторинг гэж юу вэ?: Урт хугацааны туршид тодорхой чиглэлтэй давтан хийсэн байнгын судалгаа юм. Мониторинг ажиглалтын дэвтрийг хөтлөх нь олон талын ач холбогдолтой.

Амьтдын амьдрал, үйлдвэрлэл, үйлдвэрлэл тэмдэглэх

Нэгдүгээр зүйл: Амьтдын амьдрал, үйлдвэрлэл, үйлдвэрлэл тэмдэглэх. Ой мод, байгальтайгаа зэрэгцэн орших амьдралын хэв маяг, тэдний давтагдашгүй соёлоо хадгалж хамгаалж үлдэхэд нь туслах. Одоогоор 700-аад цаатан буга Монголд бүртгэгдээд байна. Алт олборлолт, ан агнуурын наймаанаас үүдэн гарах байгалийн баялгаа алдаж буй өнөөгийн байдал. уламжлалт нүүдлийн аж амьдрал, өвөг дээдсээс өвлөгдсөн хэл соёл алдагдахад хүрч буй өнөөгийн байдал гэх мэт...Одоогоор 30 цаатан айл байгаа ажээ.

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

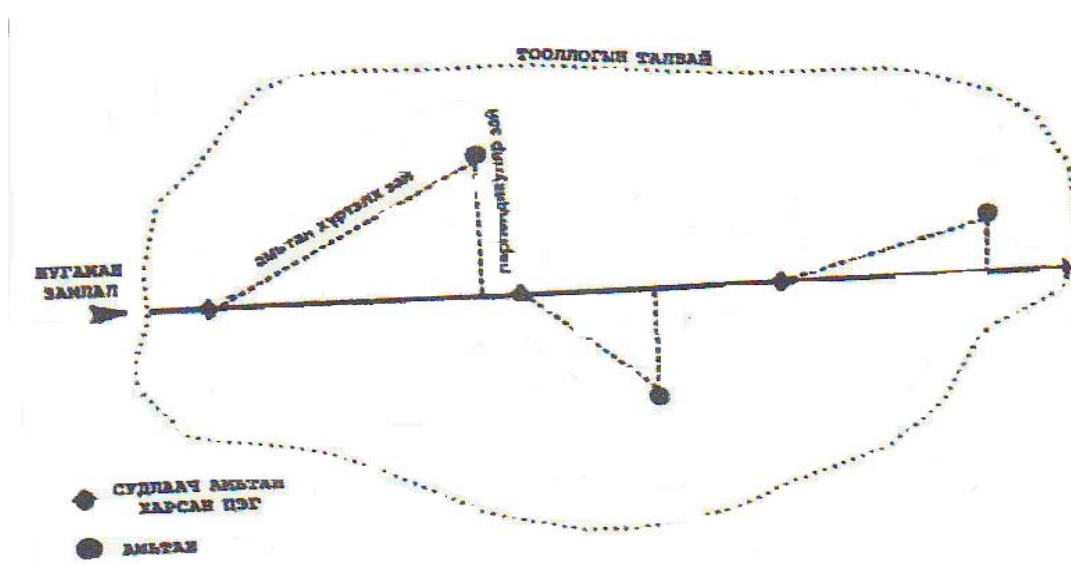
Шугаман зүсэлт: Энэ арга нь хамгийн түгээмэл аргын нэг бөгөөд луужин ашиглах замаар нэг зүйл буюу цөөн хэдэн зүйл амьтныг шугаман замаар явж тоолоход илүү үр дүнтэй. Зүсэлтийн өргөнийг газрын бартаа, амьтныг харах, таних боломжийг тооцож сонгоно. Зүсэлтийн урт ихэнхдээ нийт урт нь 2 км байдаг.

Зурваслаж тоолох: Үндсэн зарчим нь зурвас зүсэлтээс хоёр тийш харах өргөнөө өмнө нь тодорхойлсон байдгаараа онцлогтой. Трансектийн зурвасанд ажигласан бүх амьтныг тоолох ба зурваснаас гадна байгаа амьтныг тоолохгүй. Мэдээллийг зөвхөн зурвасанд харсан амьтны тоогоор хязгаарлах бөгөөд судалгааг явуулахдаа амьтан зурвасанд байгаа эсэхийг нарийн тодорхойлж, зөвхөн зурвасанд байгаа амьтныг тоолно

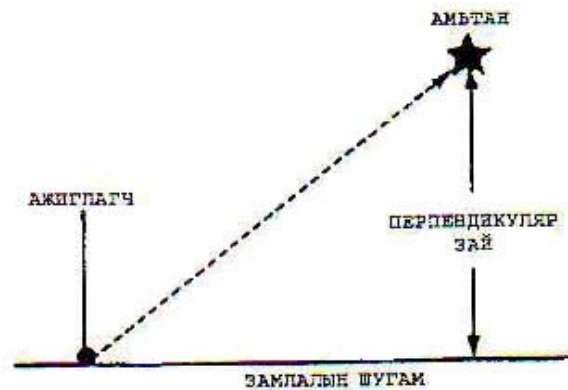
Зураг III.4. Зурваслаж тоолох арга

Шугамлаж /замнаж/ тоолох: Энэ арга нь том хөхтөн амьтдын хувьд тохиромжтой бөгөөд сүүлийн үед энэ аргыг ихэнхдээ баримталдаг. Бага хэмжээний талбайд явганаар 2-5 км хүртэл, мөн морь, тэмээ, машинаар ихээхэн хэмжээний газар ан амьтдыг тоолоход энэ аргыг хэрэглэж болно.

Зураг III.5.Шугамлаж /замнаж/ тоолох арга

Судлаач, тоологч нь өөрөөсөө амьтан хүртэлх зай, шугаман зүсэлт хийх зам буюу өөрөө явж буй замаасаа амьтан хүртэлх перпендикуляр зай эсвэл өнцгийг тодорхойлох ёстой. Судалгааны дараа ажиглагчаас амьтан хүртэлх буюу амьтнаас зам хүртэлх зайг, өнцгийг ашиглан таны дээж талбай буюу зүсэлтийн өргөнийг тооцоолон гаргана.

Зураг III.6.Гурвалжины талбай буюу зүсэлтийн өргөнийг тооцоолох

Цэгэлж тоолох: Энэ аргыг том хөхтөн амьтад дээр хэрэглэх нь популяцын бүтэц, нас хүйсийг нарийвчлан тодорхойлоход чухал байдаг. Тогтоосон цэгээс тогтоосон хугацаанд харсан амьтныг тоолох /10 мин, 20 мин дотор/ ба ихэнхидээ маш богино трансект гэж үзнэ. Нягтшилыг тодорхойлох зорилгоор магадлалыг тогтоох муруйг ашиглан гол төлөв шувуу тоолоход хэрэглэдэг (шувууг харах, жиргээ, дуу чимээгээр нь тоолох) Энэ аргыг сонгосон тохиолдолд маш сайн бэлтгэгдсэн мэргэжилтэн байх ёстой, мөн аливаа нэг өмнөх төсөөлөл, ойлголтоос хамааралгүйгээр судалгааг хэрэгжүүлнэ

Шүүд бүс тооллого

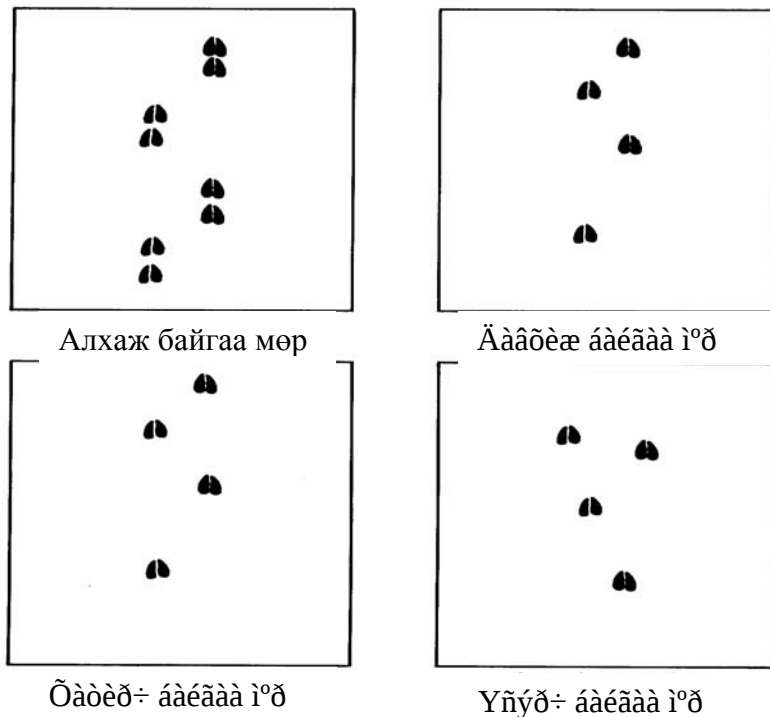
[illegible][illegible]

- I^oδ. ИДЭВХТЭН бaеāaēū ḡaīāāaēāā÷ēā yīç āçðeēī ò^oð^oe ççēēçāēēī ī^oðeēā ḡaīēḡ aīēīīaēēā ḡ^oāæççēýðeēī ò^oe^o āaēēēaḡ ḡḡōīē āā ^{oo}ð^{oo}ð òýēāýē, yīàḡ ī^oð yīàḡ ò^oð^oe ççēēā ḡaīāaḡaḡ āýḡ īýḡ. Ñaēī ḡaāaḡēaā ḡ^oðñ, ḡýāýḡ ḡāñ, āīēūī ḡaāḡaēḡaē ýḡýā, áḡēaī ḡīḡīē, íḡḡḡ, āāýī āçḡā çýḡýā īū ī^oðççāēēā làḡ ḡāēī ēēýḡḡēēýḡýā yā ḡīḡēḡñī āaçaḡ aīēaīā.
- Yçḡ. Ōfāīḡḡōīē āīḡḡōī ççḡ ḡḡḡḡ è÷ýýā ḡaīēḡ aīēīīa ī^oī ḡ^oāæḡḡ ḡaāḡāēāāḡaē āaēīā. Yçḡ ḡḡḡḡ è÷ýýīēē āaēāā āaçaḡī ḡāēī āē÷ēāēýē ḡēēḡ āē÷ēāēýēççā īū ḡāñḡāēḡāçē āaēḡ ḡḡōīē. Yçḡ, è÷ýýīēē īýāḡḡēē īū āīḡḡāī īýāḡūā āīēaḡḡ ḡāēī çīýēāýā. Yḡýñḡ īū, ḡḡḡḡāēḡīḡḡāī ḡīīāēīāīā āaçaḡ, ēāýýḡēāýā çḡḡāñ, çīēēīñ āīēñī āīḡḡōī yñ, īāīū ēḡ āēā āýýḡ ḡāaḡāāḡāā làaæñāī çýḡýā áḡñāā làḡ īēīī ḡ^oðēēēī ḡēīaē ÷āīḡḡḡā īū ḡaīēāāaḡḡḡ āaēḡ ḡḡōīē āā āē÷ēāēýē ḡēēāñýī āaēḡ ḡḡōīē.

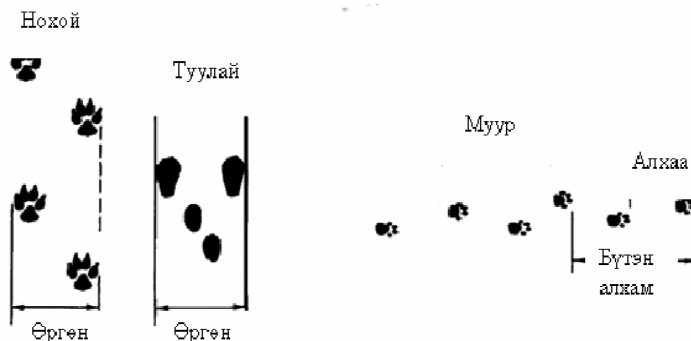
İ°đçä

Мөр гэж юу вэ?: Мөр гэж газар дээр гишгэсний улмаас хэвлэгдэн үлдсэн дардсыг хэлнэ. Мөр ялгадас зэрэг нь бусад тэмдгүүдээс зүйл, хүйс, биеийн хэмжээ, барагцаалсан жин, амарч

-Аонна – аеаааа íýíëð òýíäýäëýëä òýäýäëýäüò íýíðëëä òçññýí íýäýýëýë – ýíý èàðàëîëèð òíðëðññí °í°ä òàëüí 2 òóððëóóäüí òñðñíäüí (ñàðààëëè) çàë, òóíñíóóäüí òñðñíäüí çàë áóðó òóðóó áíëí òóíñíü òñðñíäüí çàë çýäýä íýäýýëëëä äàóóëñàí äàë òñíë.

Зураг III.8. Ёíç äçðëëí òóðäààð ýäæ äàëäàà àìüðäüí ìðíëë äàëäàä

Зураг III.9. Äëðàà, äçòýí äëðàà, °ðä°í çýðäëëä ìðí°ñ òýíäëð íü àìüðäüí çàí äàëäëüä òàëëääðëàðää òóñëàð áíëí.

Òççí÷ëýí ç°äð°í íàñ äçëðñýí àìüðíü ìð°ð òóäëóóëäàà òýçààäðëäæ áíëíðäçë áíëíä÷ òà çàëóó áíëí íýëð àìüðäüí äëëíüä íü ÷ äë÷ëäëýð òýäýäýë.

Хичээл III.5 Луужин, äàçðüí çóðäà àðëäëàð

Ёдэвхтэн байгаль òàíäààëä÷ëä °ðñäëëí òàðëóóñàí äàçàð íóðäàà àð ñàëí íýäýðëëí çýäýäüý çàí òàðäóë, äàçар хоорондын çàí, øàà òýíäëëä ÷ íýäýää байх ёстой. Æëøýýäýë: òóëäëí äí÷ëä, òóóëü áóñàар отоглох, òíñðäàññí àìüðíü òççð ñýäýë òàðäëääæ ýíý òàëää äýýä øàðíü òççñòýý ýäðäëäë, áíëäññäðíë òýë òçðäýð òýäýäýë áíëí. Äýýðò òóóëü áóñ çëäýë áíëññ äàçàð, òëëøýý ýäæ òçðýð çýðäëëä мэдээлэхэд äàçðüí çóðäëëä àðëäëàð øàðäëääàðäë. Çíëë òóëä òà çýã ÷ëä, äàðëäää íëíò çàð÷íóóäüä àð ñàëí íëëäæ, íýäñýí äàëð øàðäëääàðäë.

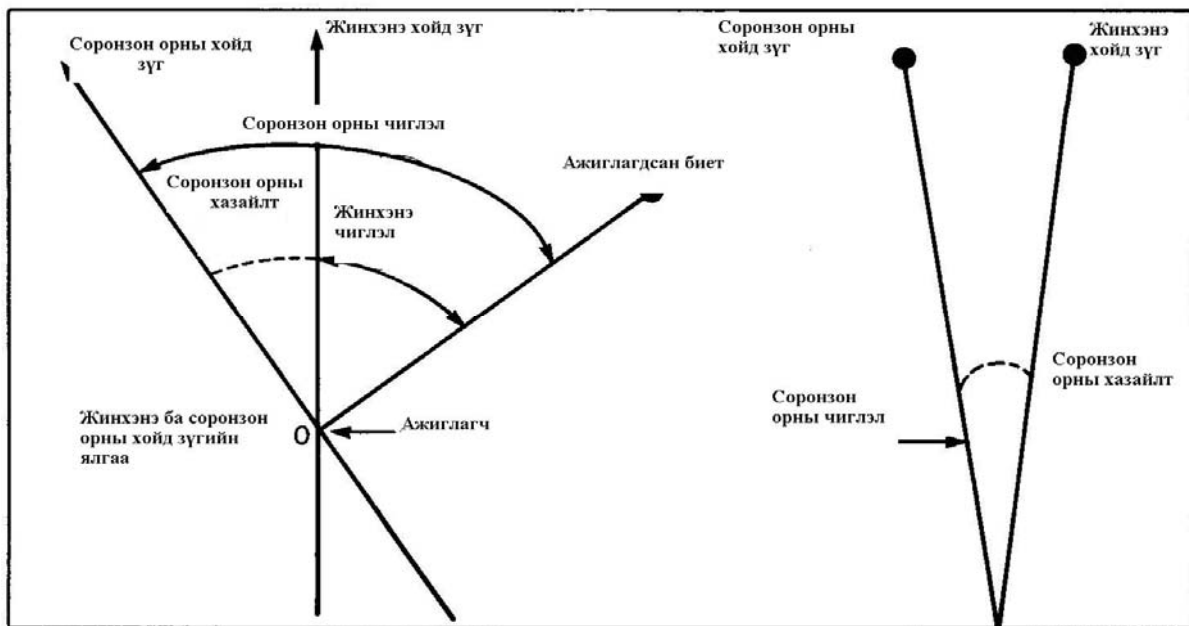
ÁÍÕÀÐÀÕ Ç`ÊÊ!!! ÕÝÐÄÝÝ ÒÀ ÄÀÇÐÜÍ ÇÓÐÄÄ, ЛУУЖИНÒÄÉ ÁÄËÕ ЫÌ ÁÍË Ò`Ð`ÕÄ`É

хойд iü ðîëä áîëñ çççí ðîëäñü ýä àèää áóóó 22.5 äðääóñòàè, ðàðèí çççí, çççí ðîëä ççã iü çççí ðîëä äà çççí ççãèí ýä àèää áóóó 67.5 äðääóñòàè óññ óññ öýíöçç äàèà (III.12-p çуар).

Áóñàà ÷èèyèççàèèa àìèдуу òññíð (өнцөг айæ íýðýäääýà), 49 àðàáòñ ã.ì-ýýí èýððèèèèýä. “Луужингаар өнцгийг òññòð” äýäýä íü àèñàà áàèääà òðòàè íáúáèððíè луужингаа òìèððòðèèää луужингийн íççðíýýñ çîðèññü, æèøýýèáýè 86 àðàáòñ äýæ олохыг ðýèýý. Çàðèì луужинд íâñ òàðàáíü íàðàìçì, ýñäýè òìèü áàèääà á°á°à òççíèè òðñèàìæðàèääàð àèñàà áàèääà íáúáèððí òàðàò çääýý өнцгөө ðòðà òíðèð àìèñæðíè àìèäí. Ýýý í°ðò°èä өнцгийг èèçç íàðèè òîññíñíä. Луужин íü ñíðíçíí ìðíü í°è°á°ð àèèèèääàà ò÷ðàñ òàðèèääàí, ñíðíçíí ìðíü àìèñ èøýýðýý ðýñæýýèè ðèðýí, äàí áçðèè äàçàðð àðèèèàð àìèñæäçè. Õèèýýñ луужинг ààðì íàðèì àðòìð, òççíèè íèð äàçàðð àìèñ òàðèèääàíñ ðàààíñ íèð àðèèèæ àìèðоггүй. Õýðäýý çàèèèäçè ðààðàèèääàð äýýðð ççèèèèè äýðäýä луужин ðýðýäýø àìèèè íáúáèððíòñ òýð òíèðíä ðèèæýýä луужингийн çààèð ýàæ °ð÷°è°ää°æ áàèääàà òàðààðàè.

Сіѣїѣіі іѣіі ъаѣаеѣѣ, гажилт

Луужин иü çċă ÷ēāēēā ðāāðñā÷ ðāīāēēī ñāēī āāāāē ðī. Ōýāēē ðēēī āīēīā÷ луужингийн çċċ īū ŷā ðīēā (āāçāðçċēī) ðōēēūā бус харин туйлаас 500 мильд байх хүчтэй соронзон цэгийг заадаг. Āāçāðçċēī ðīēā ðōēē āīēīñ ñīðīīçīī īðīū ðīēā ōýāēēī īōāēēī çðċċă “āāæēēð”, ŷñāŷē “ñīðīīçīī орны ðāçāēēð” āŷā īýðēŷāŷā. Ÿīŷūðċċ āāæēēðūī ðŷīæŷŷ īū āŷēðēēī ŷīç āċðēēī цэгð өөр өөр байх төдийгүй ðāā ðōāāðāāīāāñ ðāīāāðāī нэг газарт ч ŷīç āċð āāēāāā. Āāæēēð īū ððīñēēēēī āċñŷā ðāīāēēī āāāā āāēð āā ðāðāðāēēī ññēðñ ðāīāāðāī īŷīŷāāāŷā āāññ энэ хэмжээ ðŷððŷī өð÷ēñāāðēēēā зургаар ðāððōēāv (III.13-р зураг).

Зураг III.13. Ñîđííçíí òàçàéëò

Луужинг а̊өә̊ә̊о̊ у̊а̊о̊а̊ о̊а̊ә̊е̊ө̊о̊а̊ о̊и̊о̊и̊ о̊а̊а̊д̊а̊е̊а̊а̊а̊о̊а̊е̊ ǂ̊ ÷ а̊а̊е̊і̊а̊, о̊а̊а̊д̊а̊е̊а̊а̊а̊а̊ǂ̊е̊ ǂ̊ ÷ а̊а̊е̊і̊а̊. О̊і̊е̊ ǂ̊а̊е̊а̊ ÷ ǂ̊ǂ̊о̊у̊і̊ а̊а̊а̊а̊ ǂ̊о̊ǂ̊ǂ̊ ÷ е̊о̊ і̊'е̊о̊о̊у̊е̊ а̊а̊е̊а̊а̊а̊. О̊е̊е̊і̊у̊у̊и̊ о̊і̊е̊ газар (æ̊ø̊у̊у̊е̊а̊у̊е̊, о̊і̊е̊ а̊а̊ǂ̊а̊д̊ у̊и̊а̊у̊е̊ о̊а̊і̊а̊а̊а̊е̊алттай газрын хязгаарт) у̊а̊æ̊ а̊а̊е̊а̊а̊а̊ а̊і̊е̊ о̊а̊ǂ̊а̊е̊ө̊о̊а̊ о̊и̊о̊і̊а̊, ǂ̊о̊д̊а̊а̊о̊ о̊у̊і̊а̊у̊а̊е̊у̊о̊ о̊у̊д̊у̊а̊о̊у̊е̊. О̊у̊д̊у̊а̊ і̊е̊д̊о̊и̊ а̊а̊ǂ̊а̊д̊о̊ у̊а̊а̊а̊ ǂ̊і̊о̊о̊ у̊и̊а̊у̊е̊ о̊і̊а̊и̊д̊о̊і̊е̊ о̊а̊і̊е̊о̊ о̊у̊і̊а̊у̊а̊ а̊ǂ̊о̊е̊е̊ а̊а̊ǂ̊а̊д̊о̊ а̊а̊е̊а̊а̊а̊ а̊і̊е̊ о̊а̊ǂ̊а̊е̊ө̊о̊а̊ ǂ̊а̊а̊а̊а̊е̊ о̊и̊о̊і̊о̊ о̊а̊а̊д̊а̊е̊а̊а̊а̊а̊ǂ̊е̊. Нөгөө талаар а̊а̊а̊а̊ і̊а̊и̊ө̊о̊а̊у̊і̊ ǂ̊о̊д̊а̊а̊ о̊у̊д̊у̊а̊е̊у̊æ̊ а̊а̊е̊а̊а̊а̊ ǂ̊а̊а̊ о̊а̊ǂ̊а̊е̊ө̊о̊а̊ о̊и̊о̊і̊о̊і̊а̊ǂ̊е̊ а̊а̊е̊æ̊ а̊і̊е̊і̊. Ү̊е̊а̊а̊о̊і̊о̊у̊і̊ а̊ǂ̊и̊а̊ о̊а̊ǂ̊а̊е̊ө̊о̊а̊ о̊и̊о̊і̊о̊і̊а̊ǂ̊е̊ а̊і̊е̊ е̊е̊е̊і̊а̊д̊о̊д̊ (1 е̊е̊е̊і̊а̊д̊о̊д̊ 1 а̊д̊а̊а̊о̊и̊н о̊а̊ǂ̊а̊е̊ө̊о̊ і̊у̊ 17 і̊ і̊д̊÷е̊і̊ байна) о̊о̊о̊д̊а̊і̊а̊ 50-100 і̊ а̊е̊а̊а̊а̊ а̊а̊д̊а̊а̊а̊.

Õàçàéëòûã çàñâàďěàõ

.III.13-р зурарт ðaðóóēñàì÷èàì ñîñîçîî ïðîî òîēā çĭã ĭü āāçaðçĭēí òîēā òóéēāāñ 5 āðāāōñ 50 ìèíóðāāð āāðóóí ðēēóýý ïðøēā āāēíā. ÿĭēēē āāðāāðŷ 2 āðāūî āēü íýāýýð çāñāž òłłñ. ÿĭā:

1. Eōyīō ñāēī ÷āīāðūī луужинд ðāçāēēōūā ðīðēðōōēāð çīðēōēāēēōðāē æēæēā øðāā āāēāāā. Энэ ðīðēēāēēā òēāāī ççēðēēā Ōīēā çēāð òāāðōōēāðūī ðōēā 360°-5°50' = 354°10' áóðó луужингийн íçðīēē 354 āðāāōñ 10 ìēīōðāā ðīðēðōōēīā.
2. Ōýðāýý òāīū луужинд тийм зүйл байхгүй бол 5°50' áóðó 5 āðāāōñ 50 ìēīōōūā ðōðāēī ðīññēññī ççāēēī òōāā āýýð íýīýð ðýðýāðýē. Æēøýýēāýē: øýðāýý òà ýā ççēī ççā áóðó 90 āðāāōñ ðōó ýāāð āýæ āāēāāā āīē луужингаасаа 95 āðāāōñ 50 ìēīōōūī ççāð ýāīā āýñýī çā. Ýñāýē луужингийн çāññāī òōāāāñ 5 āðāāōñ 50 ìēīōðāā ðāñāāā āāðñāī òōāā āçðēē ççā ðçç ýāæ āāñ āīēñ.

Ἀὰςδῶι ζοδαᾶ ἄῤᾶ ῥό ἄῤᾶ: Ἀὰςδῶι ζοδαᾶ ἄῤᾶ ὀδῶᾶῖ ἄὰςδ ἰδῶι ἄᾶᾶᾶῦᾶ 2 ὀῤᾶῤῥῥῥῥῥῥ ὀᾶδῶῶῆςᾶν зүйлийг дүенэ. Оῶдᾶῖ ἄὰςδ ἰῶдᾶᾶ ἄᾶᾶᾶ ὀᾶᾶᾶᾶᾶ ῥῥῥῥῥῥῥ ὀᾶᾶᾶ ὀῤᾶῤᾶт ἄᾶᾶᾶᾶ ὀῤᾶῤᾶᾶᾶᾶ. Өөр өөр зүйлд зориулан янз бүрийн төрлийн газрын зураг байдаг. Газрын зургийн зарим төрөл, шинж тэмдгүүд:

1. Чàìúí çóðàà. Тóðàéí бус, орон íòðàëéí çàìúí ñçæýýä ðàðóóëäää á"ä"à èõýä÷ýí ñóóðèí ààçäð, íeñýð ñàíòíú áóóààè, суурин газар àíeíí áóñàà çàìòàè òíeáíààñíí ààçðúí íýäýýeýe ìðñíí ààeдаг.
2. Ààeð ççéí буюу топографийн çóðàóóä. Ýýý çóðàóóäää ðóðàéí ààçðúí 'íä"ðшил, àíe í"ðí, óðààìàeæeèð àíeíí áóñàà ííöeíä ççééççàèä ðàðóóëäää. Ààçðúí 'íäørшлийг ààeàéí ðçàøíýýñ äýýø "ðà"aañíí ààeäeaað íú 'íäðeéí øóààì ðàðàæ ðàðóóëäää. Ýaaýýð çóðàóóä íú àaaa öýæýýíeé íóðàà äýáñäýðýýð ðeéäääýä, сайн íàðeéä÷eàèðàè ààeдаг учир байгаль ðàìàààeлын àæeèòíóóàà èõýýðýí öýðýäðýe ààeíà.
3. Óeñ ð"ðeéí çóðàóóä íú ðçíeé ààðààð ðeéääñýí ççééççä àíeíò öeñúí ðeé, ðíð, сумдын ààeðeàè àíeíí çàì çýðàeéä ààóóeñàì ààeíà.
4. Öeéíýe ààáóóeúí çóðàóóä. Ýääýýð çóðàóóä íú газраас дээш асар 'íä"ñ ààñàì öíðì çóðàààñ ðàeéæ ààñàì íýäýýeýe äýýð çíäýñeýäýä. Ýääýýð çóðàóóä íú öíí íóðàийг сайн íàðeéä÷eàèðàeгаар ðàðóóëäää. Öeéíýñ óðààìàeæeèðúí "ð÷e"eðeéí ííeðìðeíà ðeéò, ààçðúí ààààðäýí ð"e"àe"eò çýðýäг èõýýðýí öýðýäðýe ààeíà.

Ἀὰςῶνι ςῶῶῇι γὰδ ςῷῇ ÷ῶῶῇ ἰῶῇῶῶ ἄγ?· Ἀῶ ςῶῶῶ ἄγῶ ÷ῇῇῇ ἰῇῇ ἰῶῶῶῶῶ ἰῶῇῇ ςῶῶῶ ἰῇῇῇῇ. Ὁῶῶῶῶ ἰῇῇῇ ἰῶ ὀγῶῶῶῗῗῗῗῗ ῗῗῗῗῗῗῗ ῗῗῗῗ ςῶῶῇῇ ῗῇῇῗῗ ὀῶῶῶῶῶ ὀῶῶῗῗ ἰῇῇ ῗῗῇ. Ὑῶῗῗ ἰῗ ὀῶῶῇ ῗῗῗῗ ῗῗῗῗ ῗῗῗῗῗ ῗῗ ῗῗῗῗ ῗῗ ῗῗῗῗ ῗῗῗῗῗ ῗῗῗῗ ῗῗῗῗ.

Зүг чиг, баримжаа: Дэлхий нийтэд Õieä, °ii°, Çç¿í áieüi Àaðóóí гэж зүг чигийг тогтоодог. Èðýið çóðaa äýýð Õieä ççã iü çóðäeeí äýýä öýñýä ðçç ÷ëäëýñýí áàëäää áieä÷, үүнээс °ð áàëæ áieäiä. Õëëiýýñ çóðaa äçð äýýð Õieä ççã ðaaia áàëääaa iäðeeä÷ëai çaañai áàëð øaaðëäëääðäë. Õieä ççã ðçç ÷ëäëýñýí ñoi çóðaaa, ðæóóä iü “N” çñýä (III.14-p зураг) ðaaüñai áàëðaa ë ðaiäàëòðäë. Ýäýið ðieä ççäëëä öýiäýäëýñýí áie áóñaa °ii°, Çç¿í, áaðóóí ççã ðaaia áàëäää iü ðiäñðie áieüi.

Зүгар III.14. Çóðàã äýýðõ õîléã ç;ãèèã çààñàí ñòì

Ìàñøòàá

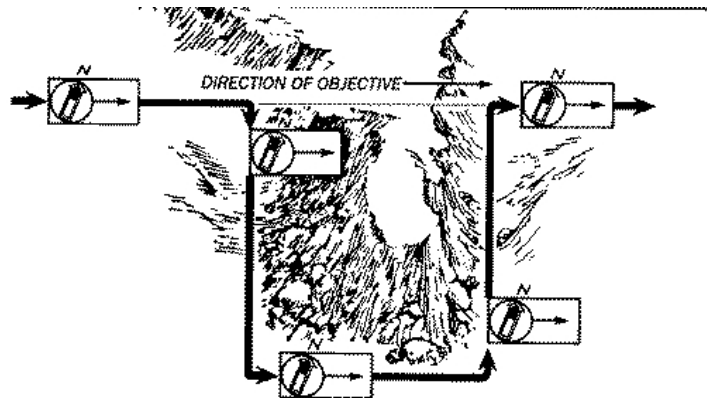
Îđîî çàéí ìyäyüëëëí yō ĸîñâyđ äyäyā óóääàđàà äàçđûí çóđāā äýýđ làñðòāā çàāāāē āāēō
øāāđāēāāòāē. Óóōāéí газрын çóđāāí äýýđ āāēāāā òvîævý íú āāçāđ äýýđō āīāēò óóāāāđāā öýđ

ðĩĩĩĩ. ßãã ç¿áúú òããĩĩĩĩĩ áĩĩ луужингаа °ĩ°° áàðèàà í¿¿ðĩĩéé òãããàðèèã ìü °°ðèéí ÿãã ç¿ã ð¿¿
ýðã¿¿ëýí òĩðèðóóèã ÿãã.

[illegible]

Õýð ïeññi òyìäyãðeeíõýý çã ðçç yã. Bãað çàìä ÷èì ñóàãã ðóóãóó, íçð, àìããe çýðyã áããã çýðãèéí
 ñããã ó÷èð÷ òìéðìò òýðyã àãðeàã ÷ ñìãìñì тугай òyìäyãðýýðýý çã àãðeìeããeàì yãe áìeñ. Õçðýð
 àãçãððòã ï÷ñã àãðeì àãðãããèéí àãçãð ðóó yããðããã áýýðð çéèèèèã àããðãð àã øeìýýð ïìøeìã òyìäyãðeèã
 ñìãìñìé. Àeñ òìe àãçãð ðóó yãe áãeããã çã òããðãeããe áãeããã ççéççã ïü çððããì áýýððòýeáyý òããð÷
 áãeããã yñýðeèã øãeããe áãeó òýðyãðýé.

Ýðäýí òieðíú ñàää òioäíðuä òíäòñò: Õýðäýý òà òàíääàèàèòàí ãàçðýíííàä òèèèèä òíäòñò, ýñäýè
 луужин äýýðð ççäèè çäàèòíí äääóó íäðèíèèèíí òóààì òàðàð, ýñäýè òääòàè çýðýä òìí ñäääòàè òäàðäðäð
 ääðäàðð äðäà òýíæýýä ääíä.

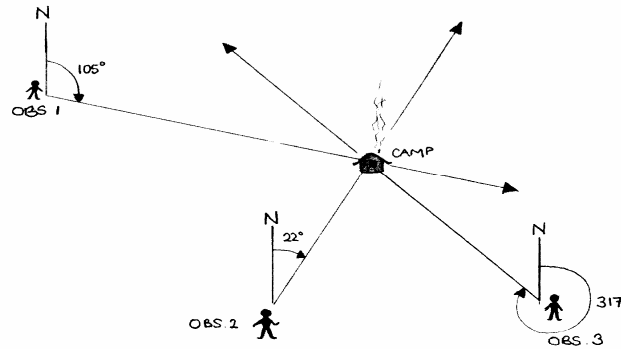
Зураг III.18. Үнэнчлэлтэй хамтын ажиллагаа

^{ao}ðeéí yāæ áàéāāā ÷ēāēyēýñýý yā 90 pìóó 270 āðāāōñúí çġā ðġġ ýðāýō ōýðýāōýé. Ñāāāūā ðīēðñīūōñ āāðāā ìāðððōōāñāā òāçāēñāī ōýñāēēíōýý çāēā ōýīāyýā, ōóó÷ēī yāæ āāēñāī çġāðōýý yāīā. Ōýðāýý āīēñāēōīē āīē 90 ýñāyē 270 āðāāōñāāð āāðēī ýðāýýā āīōīūðāā yāæ āāēñāī ōóāāìāìā ìðìð òýðýāðōýé. Ōýāýýā āāðēī íyā ōāāā ýðāýýā ^{oo}ðeéí āīðēāī yāæ āāēñāī ōóāāìāāð yāæ āāēñāī çġāðōýý ġðāyēāēġġēýī yāīā. Ýñāyē ōýðýā òā ñāāāūā íyāð òāðæ āāéāāā āīē ^{oo}ðeéí òāìððāā÷āāñ íyāēēā ìū yāōóēāāā òġġīēēā òāāð yāāð çāì ōóāāī āýýð î÷óóēāð ōýðýāðōýé.

Ãóôâäëæèí àøëãëàí òóõàéí áàéðëàëûã îëïõ

Çaðèiaàà òàia çyυð àèñai àaçað, ýñâyè õóóèυ áóñ àiaèéi iðàèéi áàèðèàèüà çóðàà äýýð
 òýiaýàèýð, ýñâyè ò^{oo}ðñ⁹ i çääýý ^{oo}ðèéi áàèääà àaçðüà ièið çýðýà øààðàèääà àað÷ áíèið þì. Çíèé óóèà 3
^{oo}ð ççãð áàèð óóèüi iðie çýðýà iioèia ççééççäèéi ÷èèýèèèè луужингаараà ôiðòññi. 2 òýiaýàð òàðàääààæ
 áàèð çää ýýý àðüà òýðýàèýæ áíèið áíèia÷ 3 -н òýiaèèñтýé òàðüòóóèàðàà áààà çýðýà àèääà àað÷ áíèið
 òàèðàé. Óýðáýý ièñ òýiaýàð òàðàääààæ áàèääà áíè óóèüi øiað iðie çýðýà “òaiàèéi óóðð”-üà iü ññiaî.
 Óýääýýð òýiaýàð;çäèéi õñðñiaüi çàè òñññèið iü òóñðàè ÷ заавал òèéð øààðàèääàà;é.

Çóðāāi āyūðx īīōēīā ōyā āzð ðzç āīēīī āóōāð ÷ēāēyēēēī ōōāūā ðāāūæ °ā°ō ðyðyāōyē. Áóōāð ÷ēāēyēēēā āāðāāðāāā луужингийнхаа çāēēōāāñāā 180 āðāāōñūā ðāñāð юмуу 180 āðāāōñūā īyīæ īēīī (ðāðēō ÷ēīū 0-360 āðāāōñō āāāðñāī āāēō ðyðyāōyē). Ýīy īū ðyðāyū ðā yā yñðyā çzā ðzç ðāðæ āāēāāā çāā ðāīū yāāð ç°ā çzāēēā çāāæ āāēō āīēīī. Āyūðð ðyīæēēðēēā ðēēōāyū ðāīū āāēō āāēðēāē īū āyūðð 3 ðyīæñīy çzāēēīōyū īāōēīēōīē буюу ооёçāāð āyūð āāēō ñōīē /Çóðāā III.19/.

Зыпар III.19. $\tilde{A}\acute{o}\tilde{d}\tilde{a}\tilde{a}\tilde{e}\tilde{e}\tilde{i}\tilde{a}\ \tilde{a}\tilde{o}\tilde{e}\tilde{a}\tilde{e}\tilde{i}\ \tilde{3}\ \tilde{o}\tilde{o}\tilde{d}\ \tilde{a}\tilde{a}\tilde{c}\tilde{a}\tilde{d}\tilde{o}\ \tilde{a}\tilde{a}\tilde{e}\tilde{a}\tilde{a}\ \tilde{a}\tilde{e}\tilde{a}\tilde{e}\tilde{a}\tilde{a}\div\tilde{a}\tilde{u}\tilde{i}\ \tilde{a}\tilde{a}\tilde{e}\tilde{o}\tilde{e}\tilde{a}\tilde{e}\tilde{a}\tilde{a}\tilde{n}\ \tilde{o}\tilde{o}\tilde{e}\tilde{a}\tilde{a}\tilde{e}\tilde{i}\ \tilde{a}\tilde{i}\div\tilde{a}\tilde{u}\tilde{i}$
 $\tilde{a}\tilde{a}\tilde{e}\tilde{o}\tilde{e}\tilde{a}\tilde{e}\tilde{u}\tilde{a}\ \tilde{o}\tilde{i}\tilde{a}\tilde{i}\tilde{d}\tilde{o}\tilde{i}\tilde{e}\tilde{e}\tilde{i}\tilde{n}\ \tilde{i}\tilde{u}$

×ēāēyēēēī ōylāēēōēēī āēāāīāāñ ðāētāāāēāā ēōylōāyū āyūdō 3 ðōēōōī īū yā īyā ōyāō īāðēlēōīā ÷āāāāāāē. ǂīēē īōīīā °ðēēī ÷ēīū āāēāāā āāēðēāēyγ ōyð āōðāāēāēīāāāð ōyçāāāðēāē āīēīī. Ōyðāyū ōylāēēðēēī ðāēāāē ōīī āīē ōylāēēðēēā āāðēī ðēēāyūā āēāāā ðāāīā āāðñīūā ōīāðñīōūā īðīēā, yñāyē °ð īīōēīā āāçðūā īylūyā ōylāēð ōyðyāðōyē. Yīy āðāūā āōōī āōō þīōō yñāyē āīūðīū āōō āāðñāī ōyð āāçðūā īēā, çðāāð ōylāyāēyōyā ōyðyāēyā āīēīī. Ōōðāēī āōō ÷ēīyū, āyēāyðyēð āāðñāī āāçðūī īēðīēōīī 3 āāēāēā÷ āāēñāī āyāyē, ōyā ðōðāēī āōō (āyðāyū ōyāāyūð ðçlçlñ ēāēē ÷ēīyū ñīññīī āāēō ñðīē) чимээ āāðñāī ōōāāðāāā, āāðñāī ççāēēā хүн бүр ōylāyāēyā āāīā.

^ađđ^ođ^ođ áà óđòđàđ

ᠠᠳᠠᠳᠠ ᠠᠭ ᠣᠳᠣᠳᠠᠶын ᠰᠣᠠᠠᠢ ᠢᠦ ᠠᠶᠦᠳᠡᠡ ᠢᠡᠣᠶᠠ ᠡᠷᠭᠡᠨ хэрэглэгддэг ᠠᠡᠳᠡᠠᠡ ᠢᠡᠢᠦ ᠨᠡᠨᠣᠠᠢᠡᠡ ᠠᠵᠳᠠᠵᠡᠭ ᠠᠡᠠᠠᠠᠠ. Үᠢᠶᠦᠵᠡ ᠨᠡᠨᠣᠠᠢйг ᠠᠶᠦᠳᠡᠡ ᠠᠶᠠᠳᠣᠳᠠ ᠣᠶᠡᠠᠶᠣᠳᠡ, ᠠᠵᠣᠢ ᠠᠠᠠᠠᠳᠠᠣ ᠢᠣᠳᠣᠨᠠᠢ (ᠣᠶᠠᠭ ᠣᠠᠠᠳᠠᠡ ᠠᠣᠨ) сүᠳᠠᠡᠡ ᠣᠨᠣᠢ гаргасан байдаг.

- ʔǎʔǎ iü ççí áàðóóíü òíéáíð áà òíéá /N/, ʔíʔá /S/ áýñýí 2 ÷èèýèá 0-ýýñ 90 áðááóñ òçðòýè áóáààðèáááá. 0 ʔǎʔǎ iü ýéáàòíð áàéááá áíè 90 áðááóñð Òíéá áíèí ʔíʔá òòéé áàéíà. Óèàáíáààðàð òíð iü òíéá ʔǎʔǎèéí 47, ×íéáàèñàí òíéá ʔǎʔǎèéí 48, Ñçíáýð òíéá ʔǎʔǎèéí 47 áðááóññ òóñ òóñ íðøéíí.
- Óðððáàèéí øóáàíòóá iü òíéá áíèí ʔíʔáèéá òíéáíáíá. Õýááýýðèéá áàðóóí /W/, ççí /E/ 2 ççð òóáááí, 0 (òýá áðááóñ áýç уншина)-ýýñ 108 áðááóñ òçðòýè áóáààðèáááá. Õýá áðááóñíü óðððáá Áíàèéí Áðéíàè÷ééá áàéðááá áíè Óèàáíáààðàð òíð iü ççí /E/ óðððáàèéí 106 áðááóñð, ×íéáàèñàí òíð ççí óðððáàèéí 114 áðááóñð, Ñçíáýð сум ççí óðððáàèéí 118 áðááóñð íðøáíá.

1. **Ааедеаеуи** йаууеееа йадеи аадаауи ооа оодоаа, °д°даеи адааонуи ооаа аеаеа йаа аиео
 иеоо, наеоиауа ооааааа. 1 адааон 60 иеоо, 1 иеоо иу 60 наеоиа аиеаи. Оеоууи 30 иеоо иу оааа
 адааондае, 3600 наеоиа иу 1 адоуе адааунае оуиоуу ауиуи а. Иаеае+еенаи йаууеееа аадаа
 ааеаааа ае+ауа. Ёаи: 37°22'30" E, 2°15'45" N аиинеа ааи оодоааеи 37 адааон 22 иеоо 30 наеоиа,
 иеа °да°даеи 2 адааон 15 иеоо 45 наеоиа ауа оиоиа. Йауио аадоуи аааадаоо оуаа оааоаае ае
 о+дааи аадоуи о°о адеи ааеаае иу содаа ауо уа оуо +еауудоу еуодоееуаауа +ааааааае, уеаиоуа
 ои иаиоаауи содаа ауо ее; ; ажиглагддаг.

III.6. Хэлэлцүүлэг: WCS-н Монгол дахь хөтөлбөрийн газраас хийж буй ажил, цаашдын хамтын ажиллагаа намрын сургалтын талаар ярилцах, Бүлгээр хэлэлцэх дадлага ажил

Идэвхтэн байгаль хамгаалагч бүр өөрсдийн нутгийн зэрлэг амьтан, ургамлын менежментийн талаар зорилго болон үйл ажиллагаануудыг тусган доорхи асуултанд хариулан бичсэн болно.

- 1.Таны байгаа газарт ямар амьтан хамгийн чухал хамгаалах хэрэгтэй болоод байна вэ?
- 2.Тэр амьтдын тоо толгойд хэр зэрэг өөрчлөлт орсон бэ?

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын
нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

- 3.Танай орон нутагт ан амьтдыг хамгаалах талаар ямар асуудал бэрхшээл тулгарч байна вэ?
[Танай нутаг дахь ан амьтдын талаар таны санаа зовоосон асуудал бий юу?]
- 4.Тэднийг танай орон нутгийн хүрээнд хэрхэн хамгаалдаг вэ?
- 5.Орон нутагтаа ан амьтдыг хамгаалах талаар таны дэвшүүлж буй зорилго юу вэ? Зорилгынхоо орон нутагт ямар ач холбогдолтой болохыг тайлбарлана уу.
- 6.Зэрлэг ан амьтдыг хамгаалах, зохистой бодлого хэрхэн явуулах талаар тодорхой ямар зорилт буюу алхам хийвэл та өмнө дэвшүүлсэн зорилгодоо хүрнэ гэж бодож байна вэ?
- 7.Зорилго зорилтондоо хүрсэн эсэхээ хэрхэн үнэлэх вэ? Юугаар хэмжүүр болгох вэ?
Ахиц ололт амжилтаа тодорхойлохын тулд авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ ажлуудыг жагсаан бич.
- 8.Орон нутагтаа ан амьтдыг хамгаалах талаар хийх ажлынхаа үр дүнг та ямар байна гэж төсөөлж байна вэ?

WCS-тэй хамтарсан нөхөрлөлүүдийн ирээдүйн үйл ажиллагаа:

Нөхөрлөлийн зэрлэг амьтадын менежмент болон мониторинг төлөвлөгөө: Идэвхтэн байгаль хамгаалагчдын дунд 8 асуулттай хуудас тараан өгч зэрлэг амьтдыг хамгаалах менежмент боловсруулахад туслах буюу зэрлэг амьтдаа хэрхэн хамгаалж, хяналт тавих үүднээсээ төлөвлөлт боловсруулах юм. Дээрх материалуудаа **2007 оны 7 сарын 1-ний дотор** хүлээн авч нөхөрлөлүүдээ сонгох ба WCS, Ш.Х. 485, Шуудангийн салбар 38, Улаанбаатар 211238, эсвэл бидний цахим шуудан болох sbolortsetseg@gmail.com, awinters@wcs.org хаягуудаар илгээж болно. Бид 3-н нөхөрлөлийг сонгон 7-р сард очиж зэрлэг амьтадын менежмент төлөвлөгөө, мониторинг хийхэд нь туслах, дэмжих зорилгоор сургалт явуулах болно.

Энэ нь цаашид ЗАХН-ээс нөхөрлөлүүдийн ахлагч болон ИБХ нарт 9-р сарын дундуур зохион байгуулах нөхөрлөлүүдийн ахлагч, Идэвхтэн байгаль хамгаалагчид нартай хийх сургалтыг тус нийгэмлэгийн ИБХ сургагч багш Тони Лайнам удирдан явуулах ба 7-р сард хамтран ажилласан 3 нөхөрлөлийн үйл ажиллагааг “Зэрлэг амьтан хамгаалах нөхөрлөлийн менежмент төлөвлөлт ба хэрэгжилт”-ийн загвар жишээ болгон тайлбарлах болно.

Хэлэлцүүлэгийн явц дахь санал:

Оролцогчид байгаль орчны экологийн тэнцвэрийг хадгалан эдийн засгийн өсөлтийг хангах талаар саналаа солилцсон бөгөөд ИБХ-д тус бүлэг сэдвүүдийг хамгийн ихээр сонирхон зэрлэг амьтадын зан төрхийн талаар илүү их мэдээлэл авахыг хүсч байлаа.

IV. Зэрлэг амьтдыг хамгаалах болон Байгалийн нөөцийн менежмент

Хичээл IV.1. Ааеааеү өаіаааеаа÷ а́уа о́уі а́у?

Ааеааеү өаіаааеаа÷еéі àæëü ģĩāñýí òàéāāđ íü áàéāāēēéí ģçýñāýēýí ò°ā°ēā°đ, ģĩāñ çýēēā íóðāā áēēýú. Ýíý ģēāíýýñ ģçýōýā áàéāāēü òāīāāāēāā÷ íü áàéāāēüòāē øóóā òāðüōāæ ñóāāēāāíü áíðāí øàðíü íýāýýēýē áēðāēēæ áàéāāēü òāīāāāēāð áàēāóóēēāāüā ò°ē°ēā áóé áēāð ò°ē°ēā÷ ðì. °ðēéí òāðēóñāí āāçāð íóðāāð áàéāāēēéí òóāüñāē, °ð÷ē°ēð, òĩāðíóüí òàéāāð áàéíāā ñóāāēāāā ŷāóóēā áàēð ģēðýāōýē. Ýíý ģēāíýýñ ÷ āýñýí òóðāéí āāçāð íóðāāð āāð÷ áíēçĩðāē áàéāāēēéí ŷēāýā āāìðāāñ íðĩ íóðāēéí āðā ēðāýāēēā áíēĩí óā āāçāð ēðā áóé āāāāāдын хүмүүсийн āðóēāēē áàéāēüā òāīāāæ óðüā÷ēēāí ñýðāēēēýð ģēðýāōýē. Í°ā° òàēāāñ áàéāāēü òāīāāāēāā÷ēā íü òóðāéí āýēāē æóóē÷ēāēüí àæ āðóéí íýāæ, áàēāóóēēāāā, ēðāýíòýē íýāð òāìòðāí àæēēēāí āýēāē æóóē÷ēāēüí çāì ìāðððòð, ģāēýð áóóāāē āāçðüí çĩðēĩí áàēāóóēēāðāā ç°āē°ēā° °ā°ð çýðāýýð òāìòðāí àæēēēāð øāāðāēāāāðāē.

Ааеааеү өаіаааеаа÷, ēāýāðōýí áàéāāēü òāīāāāēāā÷ ìāð íü áàéāāēü ìð÷íü òóóēēéí çāēðóóāüā ìāðēéí ÷āīā íýāýæ òóóēēēā ç°ð÷ñ°í òĩðēĩēāĩēā òēēĩēēā ç°ā òýðýāēýæ ÷āāāāā áàéāāē çĩðēĩí. Òēēĩýýñ ÷ áàéāāēü òāīāāāēāā÷āāð àæēēēāð òēĩ áēðýí áóíāāāñ āýýø áíēĩāñðĩēðĩē áàēð øāāðāēāāüā ģĩāñē óēñüí ÁÍÕÓóóēü áíēĩí “Ēāýāðōýí áàéāāēü òāīāāāēāā÷ àæēēēóóēāð æòðāì”-ā çāñāñāí áàéāāā.

- [illegible]

Ààéãäëü ìð÷îû õÿíàèòûí òîãòîëëõ, ýðð ¿¿ðãëéí òàèààð

a. Óěñûí Ìýďăýæëëí Őÿíàëòûí Ãàçàď

Óeñúí íyðáýæeeéí ðýíàeòúí àaçðúí àaðaúā Īīīāīē óeñúí āð°íðeé ñàeā òīīeēæ ààeāaēū īð÷íú ðýíàeòúí óeñúí àðeāð áīēīī óeñúí ààeòāāā÷āūī ýððeēā ÓīŌĀ-ūī àaðāā áópó óeñúí āð°íðeé ààeòāāā÷ īeāīīī. Āð°íðeé ààeòāāā÷eéí ýððeēā Īīīāīē Óeñúí Çañāeéí Āàçað īeāīīī.

- [illegible]

ÓÌŌÃçàðò óēñúí áðʹíōèé áàéòààã÷, áàéãàèü îð÷íú òʹyíàèòúí óēñúí àðèàò áàéòààã÷, óēñúí áàéòààã÷-èà àæèèèàìà. Óēñúí òʹyíæʹyíá ìãñãñð 400 ààðóé áàéãàèü îð÷íú òʹyíàèòúí óēñúí áàéòààã÷-èà àæèèèàæ áàéíà.

6. Îðñí íóòãèéí Ìýðãýæèèéí Õÿíàèòùí Ñàçàðð

Îðîî íóóàëéí ÎÕÃ-úi ààðãũà àèìàà, ìéëñýéèéí Çàñãã ààðãàòàé ç°ãøèëø°æ ÕÎÕÃ-úi ààðãà òììèèí. Îðîî íóóààð ðæèèèàð áàéèãèü ìð÷íú òýíàèòúí òéñúí áàéòàãã÷ãũà ñòì, ìðí íóóàëéí Çàñãã ààðãà òììèèíò á°ã°ã òéñúí áàéòàãã÷éí ýðøèéã òéñúí áð°íøéé áàéòàãã÷ ìéãíí.

Íðíí íóðáæéí íýðáýæééí òýíàèòúí ààçàð íú ðóðáéí íóðáàðàà áàéääèú íð÷íú íýðáýæééí òýíàèòúí çéé àæèèèàáàáà yáóóéíà. ÍŒÁ-úí çéé àæèèèàáàáà íú áàéääèú íð÷íú áçð øàðíú áàéòààá÷ íàðààð ààìæéí òýðýāæéíý. Ýíý áàéāóéèàáàá àæèèèà ààéāāà íýðáýæééí òýíàèòúí áàéāāèú íð÷íú òýíàèòúí óèñúí àðèàð áàéòààá÷, óèñúí áàéòààá÷-èà ààðààðú íèèðéýā áçðýí ýððèèā òýðýāæç;éíý.

- [illegible]

B. Ñòì, îđĩ íóòãèéí áàéãàëü îđ÷íú òÿíàèò

[illegible]

1. Nōiūi āāēāāēū ðāiāāāēāā÷ iū ç°ð÷ēē āāðāāñāi āāēāōōēēāāā, àæ āðōēí íýāæ, èðāýiā àēð, ç°ð÷ēēēí ðýiāýāēýē çēēāýð, òìðāōōēū, í°ð°í ð°ēá°ð, øēēðāýē iīāāōōēāð, óēiāāð ðýāāýýððēēí ðōōēū áóñ çēē àæēēēāāāāā òçāāýēççìçýí çīññiñ ñāiāēāā āāēōāāā÷ēā ðāāūæ øēēāāýðēçìçýýð
2. Áāēāāēēēí í°° āāýēāēēā āðōēí ðýðýāðýýiāýý àøēāēāð ýððēēí áē÷āēēā çīðēð ðōōēū ðiāðñāēēí āāāōó iēāiñ
3. Áāēāōōēēāāā, àæ āðōēí íýāæ, èðāýiā āýðýý, ðññāē ç°āð°ð°ē, ýððēēí áē÷āēēí āāāōó ðōðāēí āāýēāēēā àøēāēāð āāçðñā çāāæ °ā°ð, ðýðýāæēēðýā āāēiāñi ðýiāēð ðāāēð
4. Áāēāāēū ið÷iū ð°ē°ā āāēāāē, āāēāāēēēí āāýēāēēí °°ð÷ē°ēð°ā àæēāēāēð, ñōāāēāāā ðēēæ iýāýýēēēēí ñāiā ðññāōōēāð
5. Áāēāāēēēí āāiøēā, āýiýðēēí āðōē iñðiē ðýðýā ç°ð÷ēē āāðñāi āāðōēā ðōðāēí øàðiū Çāñāā āāðāā, Áāēāāēū ið÷iū āēāāiū āāðāāā iýāýýē òið óðøāēēā àðēēāāð àðāā ðýiāýý āāāð мөн баēāāēū ið÷iū ðýiāēðui óēñui āāēōāāā÷ēā ðōōēēāð iēāiāññi ýðð, ççðāýý ýāýēiý.

Г. Òõñãæ ðàìããææèòòæ æàçð ìóðèéì ðàìããææèòùì
çàèèðããàìù áæéçæè ðàìããææã÷- áæéçæè ìð÷ìù

- Ñàíàðóó áóàèèóó * ààèçóó ñîèèîîé * Ç°ð¿¿ä ã°æ¿¿ä
- Ôóàèà òè÷ýýà÷ * çýðëýä ä¿ä¿¿ëýä * øóààðàà æòðàìòàé

Òà òýäýìòýé òýððýí òàðëèòàð áý?

- Óèàìæàèò ñîî ¿è òìàðòàð – ìýìæýò ò¿ìæýò ñîî àèààðà¿é, àòìàà ò¿ìéé ¿àèèà ñîîñìæ, ò¿ìòýé óòèçàð, àéé ñààðàèòààð ìðìòàñí óèàìæàèò ñî áýä æàýàèèà áàéíàà ì°ðã°æ áàéò.
- Ô¿ìéèà ò¿ìäýòàýò - ÿìàð÷ ò¿ìéèà, áóðóòàì ÷ áýñýí ò¿ì áýäýä ¿¿àìýñ òàìààð. ”Ô¿ìéèà á¿¿ áàñ, °ðèèã° á¿¿ àñ” áýäýä ¿à áéé.
- Áààààä ¿çýìæèíäýú àìòààðàð - “Ôóàòñààð ìü óàðàæ óòààìààð ìü ¿àäýä áýäýä ¿àèèà ñàìàæ ç°à òìòèòìé òóàòàñèàæ ÿðèà ò°ð° ìàìàà ò°ð°íä° ñàéòàð àìòààð÷ áàéò.
- Ажлаа á¿¿ ìàðò - òà áñè ò°ðèéí àèáàíü ò°è°è°ã÷, òàìü àðà ò°ð ò¿ìýí ÷èíü, óòè óñ, èòñ ñààààä áàéààä ø¿¿ áýäàèèà áàéíàà ñàìàæ ñýòàýè °ãð°á áàéò.
- Ñàìàà÷èàñüä ¿ðäýèæ °ðò° áààòñüä òè÷ýý - òà áñè ò°ð ò¿ìéèòýý ÿì° òàðëèòààà ò¿èýñýí ò¿ì ø¿¿ áýäàýú áàéíàà ñàìàæ àèèààà àñóòààèä ñàìàà÷èààðàé áàéæ, ñàìàà÷èàñüä ¿ðäýèæ °ðò° áààð òýðýàðýé
- Ìýí áñèò àñóòààè áýýð áóòèò òèé - áóðóòàà ò¿èýýæ ñòð, òà áóðòàì áèø ò¿ì. Òà àèàñàì áàéæ áñèñ, áóðóò ìèèñññí áàéæ áñèñ òýäàýè áóðóòàà ò¿èýýæ óó÷èè ãóéæ ñòðàð òýðýàðýé. Òàðèò àèààààà àààðàæ áñèñòà¿é.
- Ýððýìèýí ñàòèò ç¿èèñýú á¿¿ ìàðò - áýýð áóðñàñàì áàðèìòèàð çàð÷ìóòá áñèñ ñ ç¿èäýú ¿ðäýèæ ñàìàæ ÿààð òýðýàðýé

Ô¿ìòýé òàðëèòàðàà ÿìàð ààðààèèè áàðèìòàð áý?

Ààðààð ò¿ñýäòýä áàéààèü òàìààèèà÷ òýìàèò øàèààèòñí àæààð ÿæ áàéòààà æèðèéí ò¿ì áñèñ ç°ð÷èè ààðààñàì áàéæ áñèçìòà¿é áóðó ç°ð÷èè ààðààñàì ò¿ìòýé òàðñüòàòàà áàðèìòàð ààðààèèñ æèðýýä ¿ç¿¿èýä.

À. Ýìàéí óòèçàèò	Á.Ñýæèòýìòýé óòèçàèò	Â. Ç°ð÷èè ààðàà÷òàé óòèçàèò
1. Ìýì àìðàà ìýäýèò 2. °ðèèã° áñèñ ÿæ áóé ¿¿ðýä, çìðèèññ òàìèèòóóè. 3. Òàðèèòàà÷èèìòàà ìýð òàýä, òýðýä çìðèèññ àñóó 4. Òàìü òòñèàèòàà òýðýàðýé ÿñýòèèà àñóó 5. Øààðàèààðàé áñè òñèáññò òóòèü æòðìñä òàéèàðèèæ °ã	1. Ìýì àìðàà ìýäýèò 2. Ýìàéí ç¿èèñèèà ÿðèèò 3. Áàéèñüä àæèèèà 4. Òàðèèòàà÷èèìòàà ìýð òàýä, òýðýä çìðèèññ àñóó 5. °ðèèã° òàìèèòóóè 6. Ìòèñò áàðèìòàà ¿ç¿¿è 7. Ìðäýý òàéèàðèèæ øàèàèòàà òèé 8. Ç°ð÷èè¿é áñè óó÷èèò ãóé 9. Ýìàéí ç¿èèñèèà ÿðèèò 10. Ýèýñýä àìòñð ñàèæ ÿä	1. Ìýì àìðàà ìýäýèò 2. Ô°ðèèã° òàìèèòóóè 3. Ìòèñò áàðèìòàà ¿ç¿¿è 4. Xàðèèòàà÷èèìòàà ìýð òàýä òýðýä çìðèèññ òàìòóóè 5. 3°ð÷èèí ¿ìäýñýè òóòèéí çàèèòóòàñä òàéèàðèèà 6. Y÷èðñàì òìòèèññä òàéèàðèèæ ìèèòóóèòñä òè÷ýý 7. Óó çýñýäòýé áñè ò¿ìéèà ìü ¿çýæ ññèðòìòñä ò¿ñ, ¿çýæ áàéòààà çàìàà ñóìñä ìü ñàèààæ àà 8. Òçýìòèò ÿðèèí ¿ìýèýòèèà øàèàà 9. Týìäýèýè ò°ð°è 10. Xóòèéí ààãóò àðàà òýìæýú ññàòóóè

Áàéààèü òàìààèèà÷èèí ñ ç¿é, àæèè ¿¿ðýàðýé òñèáññò çàðè àñóòàèñä ò°ðèéí àèáàíü òóòàé Ìññèè óèññü òóòèèíà ààðààð áàéèèààð òòñààæýý. Ìññèè:

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын
нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

2	Ööëäi ääóó	2000.0	2600.0	3400.0
3	Öääòääé öýíýý	3700.0	4810.0	6290.0
4	Äðääëü öñüü	9000.0	11700.0	15300.0
5	ßíäèð ýààà	2000.0	2600.0	3400.0
6	Öäëëóí áóàà	2500.0	3250.0	4250.0
7	Áàðààí òáíáääé	2800.0	3640.0	4760.0
8	Öàà áóàà /çýðëýã/	2000.0	2600.0	3400.0
9	Áääáíàà òçäýð	2000.0	2600.0	3400.0
10	Áíð ä°ð°ñ	140.0	182.0	238.0
11	Çýðëýã äàðäé	200.0	260.0	340.0
12	Îíäíë á°ð°í	2000.0	2600.0	3400.0
13	Öàð ñççèèé	1500.0	1950.0	2550.0
14	Öääääàí çýýð	40.0	52.0	68.0
15	Ö°ä°ð ÷íí	1000.0	1300.0	1700.0
16	Ñààðäé ÷íí	60.0	78.0	102.0
17	Øàð çíýã	80.0	104.0	136.0
18	Öýðñ çíýã	40.0	52.0	68.0
19	Öñòíð èðäýñ	4000.0	5200.0	6800.0
20	Øëëççñ ìéé	2000.0	2600.0	3400.0
21	Îéí áóëää	300.0	390.0	510.0
22	Ñóóñàð	300.0	390.0	510.0
23	Äíëuí òäëéó	500.0	650.0	850.0
24	Äíëuí ìéíæ	500.0	650.0	850.0
25	Çààððò ñíäñòíð	5.0	6.5	8.5
26	Îíííé çýýð	15.0	19.5	25.5
27	Ìáíóóë	300.0	390.0	510.0
28	Öäëçääé äíðäí	110.0	143.0	187.0
29	Öçðýí áäääääé	2000.0	2600.0	3400.0
30	Ìàçààëäé	5000.0	6500.0	8500.0
31	Äëòäéí, Îíäíë òàðääää	25	32.5	42.5
32	Áíð òóóëäé, ÷áíáääà òóóëäé	6.0	7.8	10.2
33	Îíííé ýéäýíð	80.0	104.0	136.0
34	°íðéé òçðíý	2.5	3.25	4.25
35	Ýðýýí òçðíý	2.5	3.25	4.25
36	Ñíëíäí, íéí çáí	5.0	6.5	8.5
37	Áóñàà ççéé çáí	2.5	3.25	4.25
38	Áàðààí öýðýí	25.0	32.5	42.5
39	Öñòíäíé ìéé	500.0	650.0	850.0
40	Äíçñðíé çóðàì	5.0	6.5	8.5
41	Áóñàà ççéé çóðàì	1.5	1.95	2.55
42	Æèðð	1.5	1.95	2.55
Öí,ð. Øóáóó				
1	Äáíääð òóí	75.0	97.5	127.5
2	Äóíääð, òóðóóð òóí	60.0	78.0	102.0
3	Öääääàí òíäíðóó	200.0	260.0	340.0
4	Öàð, öýí òíäíðóó	75.0	97.5	127.5
5	Äëää òíäíðóó	37.5	48.75	63.75
6	Öñíéí, Æíðñ òñäíä	75.0	97.5	127.5
7	Ýéýý	100.0	130.0	170.0
8	Áíððäíð òíðíí	500.0	650.0	850.0
9	Öäëääääí òíðóóð	9.0	11.7	15.3
10	Öàð, äíðííí °ð°àðàñ	40.0	52.0	68.0
11	Ìàðéí ääëóó	40.0	52.0	68.0
12	Öýýðëéí ääëóó	40.0	52.0	68.0

**Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын
нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар**

13	Õîøóó ààéóó	40.0	52.0	68.0
14	Îãîé ààéóó	40.0	52.0	68.0
15	Áóñàà ç¿éé ààéóó	10	13	17
16	Ðàèèèð òàðèàé	50.0	65.0	85.0
17	Ãððàóóè	30.0	39.0	51.0
18	Äèðàéí ðîééîã	75.0	97.5	127.5
19	Äàéààèèéí íóààñ	40.0	52.0	68.0
20	Áóñàà ç¿éé íóààñ áîéí òñ íàìàèéí øóàóó	15.0	19.5	25.5
21	Óðàà øóíàóóð	10.0	13.0	17.0
22	Õàèçàí àíàèð	10.0	13.0	17.0
23	ßìàì ñ¿¿èð	10.0	13.0	17.0
24	Õñíí áóð øóàóó	10.0	13.0	17.0
25	Õàñ÷ äýãèèé	10.0	13.0	17.0
26	àçèéí òóóòàè	10.0	13.0	17.0
27	Õèéýí àèã¿¿ð	10.0	13.0	17.0
28	Ýäýè ò¿ðçäýý	10.0	13.0	17.0
29	Äýãààðàð, óóè, øàð øóàóó	9.0	11.7	15.3
30	Èäèýã øíîîð	3000.0	3900.0	5100.0
31	Õààààí øíîîð	1500.0	1950.0	2250.0
32	Àìàðíí øíîîð	500.0	650.0	850.0
33	Áóñàà ç¿éé øíîîð	450.0	58.5	76.5
34	Õóð, ñíèð	10.0	13.0	17.0
35	Õ°ð¿¿, ÿòóó, òàðèèàà, íàððóó	9.0	11.7	15.3
36	Õàñ, ¿	100.0	130.0	170.0
37	Ä¿ðäýã, ñàð, òàððààà	100.0	130.0	170.0
Áóðàà. Çàààñ				
1	Õèèè: à/óðð íü 1ì-ýýñ äýýø	200.0	260.0	340.0
2	á/óðð íü 1 ì ò¿ððýè	150.0	195	255
3	Õóé: à/óðð íü 1ì-ýýñ äýýø	100.0	130.0	170.0
4	á/óðð íü 1 ì ò¿ððýè	75.0	97.5	127.5
5	õýðäýé	40.0	52.0	68.0
6	Õààààí àìàð	40.0	52.0	68.0
7	Äààð	40.0	52.0	68.0
8	Çàíðààðàé	40.0	52.0	68.0
9	Îñè, ààððààíí òàààí	4.5	5.85	7.65
10	Áóéóó òàààí	3.0	3.9	5.1
11	Õààðàí	2.0	2.6	3.4
12	Áóñàà ç¿éé çàààñ	1.5	1.95	2.55

ÀÌÜÒÍÜ ÄËÌÄËÉÍ ÕÓÐÄË ÕÓÓËÜ /2000. 5. 05/

25 äóàààð ç¿éé. Àìüòíü àéìààð ó÷ðóóèñàí òîðèðèüã í°ð°í ò°è¿¿ýð

- 25.1. Àìüòíü àéìàèéí òóðàé òóóèü òìàðííæ ç°ð÷ñ°íèé óéìààñ àìüòíü àéìààð ó÷èðñàí òîðèðèüã äýí áóððóðàé ýðäýýäýð í°ð°í ò°è¿¿éý.
- 25.2. Í°ð°í ò°èá°ðèéí òýìäýã Çàñàèéí ààçðààñ òìàðííí àìüòíü ýéíèàè-ýàèéí çàñàèéí ¿ýéäýã òí,ð ààðèéí °ñà°è òìàðííí.

Äàíóóðíü àìüòàí àãíàð, áàðèð òóààòàà /Äí àãíóóðíü òóðàé òóóèü 13 äóàààð ç¿éé/

Äãíóóðíü àìüòíüã äîð äóðàñàí òóààòààíä àðóéí áîéí ¿éääýðäýééí çîðèðàèðàð äãíàð, áàðèðíü ç°àø°ðí°.

- Бîð ä°ð°ñ, òààààí çýýð, ààðàè 9 ä¿äýýð ñàðíí 1-íèé °äø°ñ 12 äóàààð ñàðíí 1-íèé °äø ò¿ððýè;

- Бaaāāāēā 8 āōāāāð ñàðûí 1-īēē °āð°ñ 11 ä¿āýýð ñàðûí 16-íû °ā°ð ò¿ððýē;
- íēí áóēāā, ðāāíû ñóóñāð, ýēāýíð, øēē¿¿ñ, ííííē çýýð, ¿ýā, ðýðñ, ðýðýí, íēí ñíēííāí, ÷āíāāā, āíð òóóēāēā 1Î āóāāāð ñàðûí 21-īēē °āð°ñ āāðāā íû 2 āóāāāð ñàðûí 16-íû¿ ò¿ððýē;
- Tāðāāāûā 8 āóāāāð ñàðûí 1Î-íû °āð°ñ 1Î āóāāāð ñàðûí 16-íû °ā°ð ò¿ððýē;
- 3āāðð òāððûā 1Î āóāāāð ñàðûí 16-íû °āð°ñ āāðāā íû 1 ä¿āýýð ñàðûí 1-īēē °ā°ð ò¿ððýē;
- Ðíðāûā 9 ä¿āýýð ñàðûí 1-īēē °āð°ñ 11 ä¿āýýð ñàðûí 1-īēē °ā°ð ò¿ððýē.

Àðóéí áíēí ¿ēēāýðēýēēí çíðēóēāðāāð øóāóó āāíāð, çāāñ āāðēðûā āíð āóðāñāí òóāāðāāí ç°āð°ðí°.

- ò°ð¿¿, ýðóó, ðāðēēāā, íāððóó, òðð ñíēðûā 9 ä¿āýýð ñàðûí 1-īēē °āð°ñ āāðāā íû 3 āóāāāð ñàðûí 15-íû °ā°ð ò¿ððýē;
- āāēóó, íóāāñ áíēí òñ, íāíāēēí áóñāā øóāóóā 4 ä¿āýýð ñàðûí 1-īēē °āð°ñ 5 āóāāāð ñàðûí 1-īēē °ā°ð ò¿ððýē, 9 ä¿āýýð ñàðûí 1-īēē °āð°ñ 1Î āóāāāð ñàðûí 21-īēē °ā°ð ò¿ððýē;
- āāððāāûí òāāāāí çāāññûā 1Î āóāāāð ñàðûí 2Î-íû °āð°ñ āāðāā íû 8 āóāāāð ñàðûí 1-īēē °ā°ð ò¿ððýē;
- Áóēð íóððûí çāāññûā 8 āóāāāð ñàðûí 1-īēē °āð°ñ āāðāā íû 5 āóāāāð ñàðûí 15-íû °ā°ð ò¿ððýē
- ñíēû çāāññûā 9 ä¿āýýð ñàðûí 15-íû °āð°ñ 12 āóāāāð ñàðûí 1-īēē °ā°ð ò¿ððýē;

çàðñ çāāññûā 11 ä¿āýýð ñàðûí 15-íû °āð°ñ āāðāā íû 8 āóāāāð ñàðûí 1-īēē °ā°ð ò¿ððýē;

Áēðāēí ñóāāñ çāāññûā 8 āóāāāð ñàðûí 1-īēē °āð°ñ āāðāā íû 4 ä¿āýýð ñàðûí 15-íû °ā°ð ò¿ððýē; áóñāā çāāññûā 6 āóāāāð ñàðûí 15-íû °āð°ñ āāðāā íû 4 ä¿āýýð ñàðûí 1-īēē °ā°ð ò¿ððýē.

Ýí÷ēēāýý, ñóāāēāāā øēíæēēāýý, òāēāāðð °ā÷íēē āíēíñûā ýð¿ēæ¿ēýð çíðēēāñð āāíóóðûí àìüðíûā āāíāð, āāðēð òíðēíēāíēā äýýðð òóāāðāāā òāðāāçàðā¿é āāēæ áíēí. Áóñāā āāíóóðûí àìüðāí āāíāð, āāðēðûā ç°āð°ðð òóāāðāāā ò°ðēēí çàðēðāāāíû ò°ā āāēāóóēēāāā òíāðñíí. Äýýðð àí àìüðāí áíēí āāíóóðûí òíāíð àìüðíûā òóñāāē ò°ēā°ððýēāýýð āāíāð, āāðēðûā ç°āð°ðð òóāāðāāā ò°ðēēí çàðēðāāāíû ò°ā āāēāóóēēāāā òíāðñíí. Áí àìüðāí āāíāð, āāðēð ç°āð°ð°ē íēāíðāñ àí āāíóóðûí òóóēü òíāðñííæ, Áāēāāēü íð÷íû ýāíí áíēí āēíāā, ñóííí Èðāýāēēí Ò°ē°ē°ā÷ēēí òððēāāñ āāðāēñāí òóðāēí æēēā āāíāð, āāðēð àí àìüðíû òñ òýíæýýíēē äýýā òýçāāāðûā āāðēìðāēíā. Áāíóóðûí àìüðíûā āāðāāðû çíðēóēāðāāð āāíāæ, āāðēíā.

- āðóéí
- òóñāāē
- ¿ēēāýðēýēēí

Àðóéí çíðēóēāðāāð āāíóóðûí àìüðāí āāíāð, āāðēðāā - ÝÐÕÈÉÍ ÁÈ×ÈÃ

Òóñāāē çíðēóēāðāāð āāíóóðûí àìüðāí āāíāð, āāðēðāā - ÕÕÑÃÁÉ Ç°Å°D°E òóñ òóñ āā÷,

°ēēāýðēýēēí çíðēóēāðāāð āāíóóðûí àìüðāí āāíāð, āāðēðāā - ÅÝÐÝÝ āāēāóóēíā.

Àðóéí çíðēóēāðāāð àí àìüðāí āāíāð, āāðēð ýððēēí āē÷ēā íēāíð

Àðóéí çíðēóēāðāāð àí àìüðāí āāíāð, āāðēð ýððēēí āē÷ēā íû øēñíí òýíæýýíá íýāñýí íýā çāāāð, āóāāāððāē āāēð á°ā°ā óā çāāāð íû āāēāāēü íð÷íû ñāēāí òóðāāēāð āāðēāāñāí āāēíā. /Áāēāāēü íð÷íû ñāēāí 1995 íû 161 ä¿āýýð òóðāāēüí òāñðāēð/

Áí àìüðāí āāíāð, āāðēð ýððēēí āē÷āēēā òóðāēí ñóííí Çāñāā āāðāí Òāíāí āāçðāāñ Çāñāā āāðāí ýðð íēāíñí āēāí òóðāāēðāí íēāíñ.

Ýððēēí āē÷ēāð ēðāýíēē íāñ, ýóāēēí íýð, íýð, āāíāð, āāðēð āāíóóðûí àìüðíû íýð, òñ, āāíāð, āāðēð òóāāðāā, āāçàð, ò°ēā°ð, òóðāāíæēēí òýíæýýā òíāíððíē çāāæ āē÷ēð āā íēāíñí āēāí òóðāāēðāí íýðýý āē÷ēæ, āāðûí ¿ñāýý çóðæ, òýíāýā āāðñāí āāēíā.

Ýððēēí āē÷āēēā íēāíð á¿ðāýý òóóēü òíāðñííæēā çāāñāí òóðāāíæēēā āā÷ òíēāíāñíð āāēāóóēēāñí ñāíð¿¿ā āāðēìðāāð òóðāāíā.

Çāñāēēí āāçðûí 2005 íû 248 āóāāð òíāðñíēü 2 āóāāð òāñðāēð

AAÍÓÓÐÚÍ Í°Õ AØÈÆEÄÑÍÛ Ò°ÈA°D, ÁÍ ÀÌÜÒÁÍ AAÍÁÐ, AAÐÈÐ Ç°Å°DÈÈÉÍ ÕÓÐAAÌÆÈÈÍ ÕÓÁÛ, ÕÝÌÆÝÝ /ýííāí ò°āð°ā°ð/

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын
нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

Àí àìùòíù íýð		Àǎíóóðúí í°ò òǎèǎǎñíú ò°ǎ°ðéí òýìǎýý		Àðóéí çîðéóǎèòààð ǎǎíóóðúí àìùòáí ǎǎíàð áàðèð ç°ǎø°ðèèéí ðóðààìǎèéí òýìǎýý
		éǎǎýðéýèéí çîðéóǎèòààð ǎǎíàð, áàðèð	Ñí,ǎ, øéìǎéýð óðǎàíú çîðéóǎèòààð ǎǎíàð, áàðèð	
Íýǎ.Õ°ðò°í				
1	Òàòù ǎǎóó		800.0	
2	Õóǎáí ǎǎóó		400.0	
3	Õààðǎǎé òýìýý		740.0	
4	Àðǎǎèù òííú		1800.0	
5	ßíǎèð ýìàà		400.0	
6	Õǎèèóí áóǎǎ		500.0	
7	Ààðǎáí òàíǎǎǎé		560.0	
8	Õàà áóǎǎ /çýðéýǎ/		400.0	
9	Àǎǎǎíǎǎ òçǎýð		400.0	
10	Áîð ǎ°ð°ñ		28.0	28.0
11	Çýðéýǎ ǎàðǎé		40.0	40.0
12	Îíǎíǎé á°ò°í		400.0	
13	Õàð ñçǎèðéé		300.0	
14	Õàǎǎǎí çýýð	8.0	8.0	12.0
15	Õ°°ǎ°ð ÷íí		200.0	
16	Ñààðǎé ÷íí*		18.0	
17	Øàð çíýǎ		16.0	16.0
18	Õýðñ çíýǎ		8.0	8.0
19	Õñòîð èðǎýñ		800.0	
20	Øèèççñ ìèé		400.0	
21	Îéí áóǎǎ		60.0	
22	Ñóónàð		60.0	
23	ǎíèúí òǎèèó		200.0	
24	ǎíèúí ìèíǎ		100.0	
25	Çààðò ñǎñòîð	1.0	1.0	1.5
26	Îíòé çýýð		3.0	
27	Ìàíóóè		3.6	3.6
28	Õǎèçǎǎé ǎîðǎí		22.0	22.0
29	Õçðýí ǎǎǎǎǎé		400.0	
30	Ìàçǎǎǎé		1000.0	
31	ǎèðǎéí, ñíǎíǎ èàðǎǎǎ	5.0	5.0	7.5
32	Áîð òóóǎé, ÷ǎíǎǎǎ òóóǎé		1.2	1.2
33	Îíòé ýǎýíð		16.0	16.0
34	Ýðýýí òçðíý		0.5	0.5
35	°ìðèé òçðíý		0.5	0.5
36	Ñíèñǎí, íéí çǎí		1.0	1.0
37	ǎóñǎǎ ççéé çǎí		0.5	0.5
38	Ààðǎáí òýðýì	10.0	10.0	10.0
39	Õñòîñǎíé ìèé		100.0	
40	ǎíçñðíé çóðàì	1.0	1.0	1.5
41	ǎóñǎǎ ççéé çóðàì	0.3	0.3	0.45
42	ǎèðð	0.3	0.3	0.45
Õí,ð. Øóáóó				
1	ǎǎíǎàð òóí		15.0	
2	ǎóíǎàð, òóðóóð òóí		12.0	
3	Õàǎǎǎí òíǎíðóó		40.0	

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын
нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

4	Ōāð, òààààí, òýí òìāīðóó		15.0	
5	Āēāā òīāīðóó		7.5	
6	Ōīēí, Æīðī òīāīā		15.0	
7	Ýéý**		20.0	30.0
8	Āīðòāīð òìòīí		30.0	
9	Ōāēāāāāí òīðóóò		1.8	
10	Ōāð, āīðíúí °ð°òòāñ		4.0	
11	Ìàòēí āàēóó		8.0	
12	Ōýýðēéí āàēóó		8.0	
13	Ōīðóó āàēóó		8.0	
14	Īāíē āàēóó		8.0	
15	Áónāā ò°ðēēéí āàēóó**		2.0	
16	Ðāēēēò òàðēàé		10.0	
17	Āóðāóóē		6.0	
18	Āēòāéí òīēēīā		15.0	
19	Āàēāāēēéí íóāāñ		8.0	
20	Áónāā çĭēē íóāāñ** áīēīí ón**, íàìāēéí** ðóāóó		3.0	
21	Óòāā ðóíáóóð		2.0	
22	Ōàēçāí àíāēð		2.0	
23	ÿìāāí ñĭĭēò		2.0	
24	Ōñíú áóð ðóāóó		2.0	
25	Ōāñ÷ äýāēēé		2.0	
26	àçēéí òóóòāē		2.0	
27	Ōēēýí æēāĭĭðò		2.0	
28	Ýāýē òĭðçāýíý		2.0	
29	Áýāāāàòàð, óóēü, øàð øóāóó		1.8	
30	Ēāēýā øííðîð		200.0	
31	Ōāāāāí øííðîð		100.0	
32	Āìàðúí øííðîð		100.0	
33	Áónāā çĭēē øííðîð		90.0	
34	Ōóð**, ñīēð**		1.8	
35	Ō°òĭĭ**, ÿòóó**, òàòēēēāā**, īīàòðóó**		1.8	
36	Ōāñ, ĭē		20.0	
37	Āĭðāýā**, ñāð, òàððòāāā		20.0	20.0 /ç°âð°í áĭðāýä/

Òàéëáàď:

- * xīiūā āōóéí cīðēōēāēōāāð ò°éá°ð òóðāāīæā;éāýýð āāīāæ āīēīī.
- Ýíý òāāñðāēōāā īā /**/ òýīāýā òāēāāñāī òóāóōā ýðōēéí āē÷ēā áóþó òīēāīāāīð ç°āð^{oo}ðēēéí āāāóó āōóéí cīðēōēāēōāāð āāīāæ, āāðūæ āīēīī.

Y̐d̐oēēī āē÷āēēī ɕʰāŋʰī ōōāū ōɕīā īēāīŋ āʰāŋʰā āē āōōēī īyāā āāēāōōēēāāūī īy̐y̐y̐ īēāīŋāɕē. Y̐d̐oēēī āē÷āēēī īāyāōūā āēīāā, īēēēyē, n̄ōī, āɕɕ̥d̐yāō ōyāyō, ōōāēē īēŋd̐ōōēēāōūā ōīd̐ēēīn̄. Āōōēī ɕīd̐ēōēēēōāād̐ āāīōōd̐ūī āīūōīūā āāīāō, āād̐ēō īyā ōāāāāēēī y̐d̐oēēī āē÷āēēā īīāīē Ōēn̄ūī ēd̐āyīā āīd̐ āōd̐ānāī ōōāāōāāāāād̐ īēāīn̄:

- Ἰσοῦός, ὁ ἀθάνατος αἰώνας, ὅστις ἀσθενεῖ 3 ὅτι δὲ οἶμαι;
- Ἀφάνης ἀεικόσμος αὐτοῦ αἰώνος, ἀσθενεῖ 5 ὅτι δὲ οἶμαι.

Íŷā ōāāāāēēī ŷōōēēī āē÷āŷŷō āāīāō, āāðēōūā ç°âð°ð°ō āāīōōðūī àìùōìù òñ òŷīæŷŷ īū:

òóóđàéòàí àìüòàí -1

òàõâàãà - 5

áoñàä ;ñěýã àí - 1

õ°òçç, ÿòóó, îãòđóó øóâóó òóñ áçđ - 10,

îé, õýýð, óñ, íàìãèéí áóñàä øóâóó - 5

òóë çàãàñ - 2

áoñàä çàãañ - 10 øèďõýãýýñ èëççãçé áàéíà.

Ἰνῆϊ Ὀνῆᾱ ὀϋδ ᾱόβᾱ ᾱᾱῆἰᾱ ἰδῶῆἰ ἡᾱᾱᾱᾱῆἰ ἔδᾱῖ Ἰνῆϊ Ὀνῆῠἰ ἔδᾱῖῆῆ ᾱᾱῆ ὀῖᾱῖῖῖῆῆ ὀῆᾱῖ
 ὀῆᾱ ᾱᾱᾱῆἰ ḡἰᾱᾱᾱᾱᾱᾱᾱᾱ ḡᾱᾱᾱᾱ ḡᾱᾱᾱ ᾱᾱᾱᾱ ᾱῆῆῆ.

ēēāāýýöëýēēí çïðëóëæëòààð àãíóóðúi àìüòàì àãíàð, ààðëð ãýðýý áàéãóóëàð

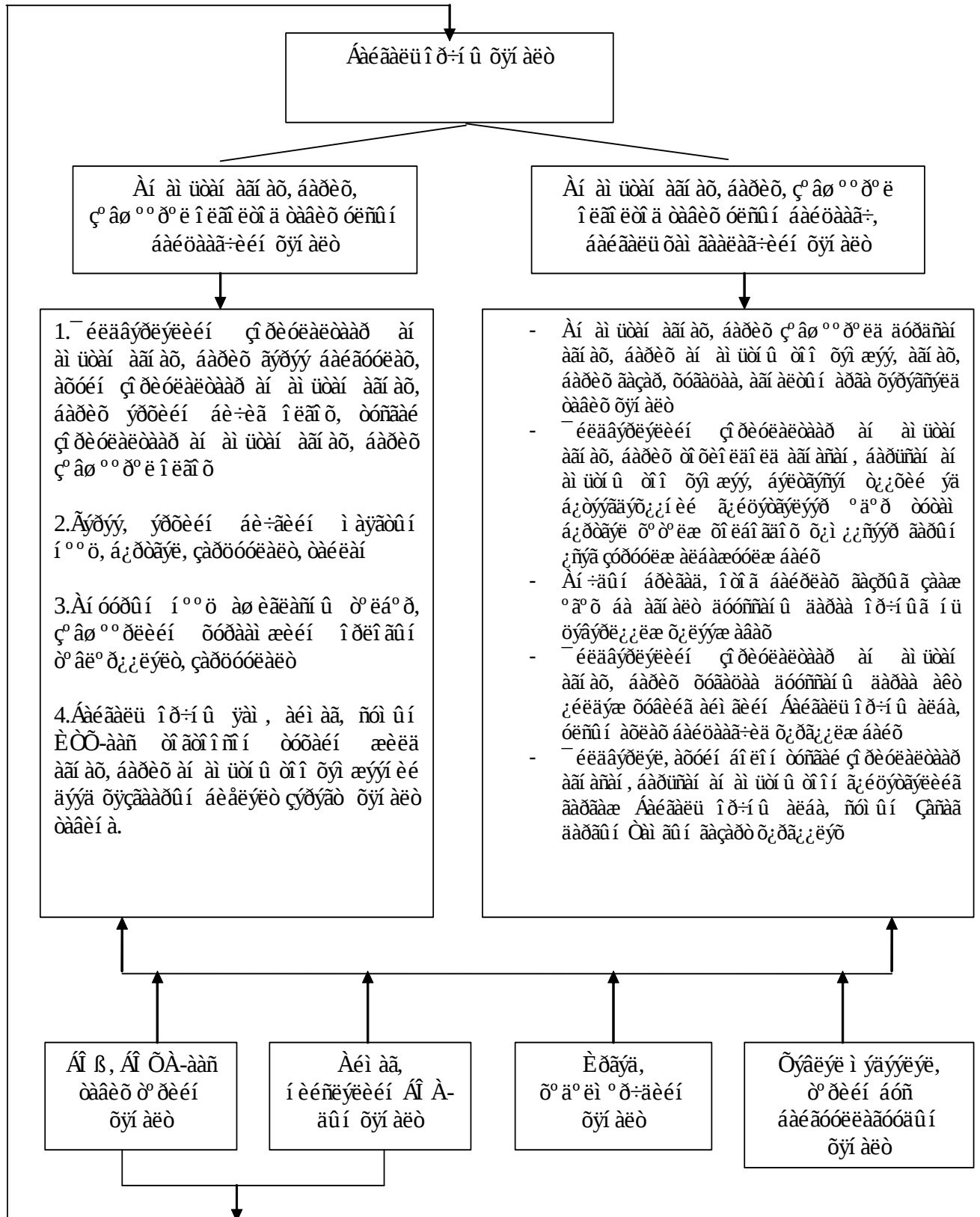
-ēēāyḏeyēēēī ḥīḏēōēāēōāāḏ āī àìùḡāī āāīāḑ, āāḑēōāāā Nōīūī Çāñāā āāḑāāḑē āyḏyý āāēāóōēīā: yēēāyḏeyēēēī ḥīḏēōēāēōāāḏ āāīóóḡūī àìùḡāī āāīāḑ, āāḑēō āyḏyýīā āāīāḑ, āāḑēō āāīóóḡūī àìùḡūī íyḑ, ōmī ḡylāyý, āāīāḑ ḡōāāōāā, āāçāḑ, áyēḡāyḑ ḡçḡḡē ēāēēī íyḑ ḡ°ḡ°ē, ōmī, ḡ°ēā°ḑ, ḡḡḑāàlæēēī ḡylāyýā ḡḡñāīā. Āī àìùḡāī āāīāḑ, āāḑēō ḡ°ēā°ḑ, ḡḡḑāàlæēēī īḑēīāūā īḑī īóḡāēēī ḡ°ñ°āḑ ḡ°ē°.

Òóñääé çîðëóëàèòààð àãíóóðûí àìüòàí àãíàõ, áàðëø ç°âø°ð°ë îëãíõ

[illegible]

- [illegible]

Àí àìüòàì àǎiǎò, àǎðëǒ ç°âø°ð°ë îëǎîëò,
àǎiǎò, àǎðëǒ ;ëë àæëëëàǎààrǎ òààëò öÿlǎëò

Хичээл IV.3. Ан амьтан, Тэдгээрийн гаралтай түүхий эдийн гарал үүслийн тодорхойлолт, олгогдвол зохих ан амьтан, тэдгээрийн түүхий эдийн жагсаалт, зүүлтийн тухай ойлголт
 Áí ääíóóðíí òóðàé òóóèéí 7-èéí 3 ääðü çààèð:

- 7.3. Áí àìùòàì, òyǎǎýýðeéí ààðàeòàé òççðèé ýǎeéǎ òóǎǎeǎǎð èðǎýí, àe àðóéí íýǎe, ááéǎóóèèǎǎǎ òòðàéí ñòì ààòü ááéǎǎeü ìð÷íú òèñüí ááéòǎǎ÷ ààðàé ççñeééí òìǎìðòìééíèò /òǎǎðèǎ "òìǎìðòìééíèò" ãýð/ ìeǎñí.
- 7.4. Ýíý òóóèèéí 7.3-ò çǎàñǎí òìǎìðòìééíèòüí çǎǎǎǎð, ìeǎñò æòðàì, òìǎìðòìééíèò ìeǎñǎǎǎíe çìðeð áí àìùòàì, òyǎǎýýðeéí òççðèé ýǎeéí æǎǎñǎǎeòüǎ ááéǎǎeü ìð÷íú ãñóóǎǎe ýððýeñýí ò°ðeéí çàòeððǎǎíú ò°ǎ ááéǎóóèèǎǎǎ áàðàeíǎ. / Ýíý ççéèéí 3, 4 äýð çàðeðüǎ 2002 ìú 4 äçǎýýð ñàðúí 25-íú òóóèèð ìýìñýí/

Àí àǎíóóđûí òóõàè õóóëèéí 15¹ äꞥãýýð çꞥéë

- 15^{1.1}. Ýíý ðóóèéí 7.3-ò çààñáì òíáíðòíééíèò áàáàáçé àì àìüòáì, òýááýýðééí áàðàèòàé òççðèé ýàèéá ðóáàèèáò, ðóáàèèáì áààòüâ òíðèäèíí. /Ýíý ççéèèè 2002 íü 4 äçäýýð ñàðüí 25-íü ºðèéí ðóóèèàð ìýìñýí/

Ìnàlè óèñúí Áàéääëù ìð÷íú nàéáúí 2002 yú 7áoãaaò nàðúí 26-íú "aðéeí 159 oño óóøààèààð:

- "Àí àìùòàí, òyǎǎyýðèéí ààðàèòàé òççðèé ýàèéí ààðàè ççñèèéí òíàíððíééíèò íèāíò, òýðýǎéyò òçð æóðàì",
- Àí àìùòàí, òyǎǎyýðèéí ààðàèòàé òççðèé ýàèéí ààðàè ççñèèéí òíàíððíééíèòúí çāāāð
- Ààðàè ççñèèéí òíàíððíééíèò íèāíāāíè çðèò àì àìùòàí, òyǎǎyýðèéí òççðèé ýàèéí æāāñāàèòūā òóñ òóñ āàðàèñāí.

Áàéãäëü îð÷íû ñàéäûí 2002 íú
159 ä;ãýýð óóøàäëüí 1 ä;ãýýð òàãñðàèò

**Ан амьтан, тэдгээрийн гаралтай түүхий эдийн гарал үүслийн
тодорхойлолт,олгох, хэрэглэх түр журам**

Íýã. Íèéòëýã ħíäýñëýë

1. Ýíýòçç æóðìùǎ áí àìùòàì, òýǎǎýýðééí ààðàèòàè òççðéé ýǎèéǎ áýèòǎýò, áíèíǎñðóóèàò, òýýǎýðéýò, òòǎǎèǎàò, òòǎǎèǎǎí áǎàò, áóñǎǎǎ ðèèǎççéýò çéè àǎèèèǎǎǎǎǎí òýìàèò òàǎèòǎǎ àǎǎǎ ì°ðǎ°í°.
- 1.1. Æóðìùì çìðèèǎí ìù áí áǎìǎò, òýǎǎýýðééí òççðéé ýǎèéǎ áýèòǎýǎ áíèíǎñðóóèàò, òýýǎýðéýò àǎèè, çéè÷èèǎý ýðòýèǎýǎ èðǎýì, àè àðóéí ìýǎǎ, áǎèǎóóèèǎǎì çéè àǎèèèǎǎǎǎí òýìàèò òàǎèò, áýìǎéýǎ ççççéýò, òóóèù áóñǎàð áí áǎìǎò, òýǎǎýýðééí òççðéé ýǎèéǎ áýèòǎýò, òòǎǎèǎàò, òòǎǎèǎǎí áǎàò, áóñǎǎǎ ðèèǎççéýò çéè àǎèèèǎǎǎǎ òàñèàì çìǎññìòìǎ ìðèèì.

Ōī,đ. Áí àìüòàì, òyääýýðéeí ãàðàèòàè ò¿;ðèè ýàèéí
ãàðàè ¿;ñèèéí òìäìðòìééíèò ìèäìò

- 2.1. Óòòàéí æèèä äðóéí áíēíí ¿éèäáýðēýēéí çîðēóèàèòàð äáíàð äáíóóðúí àìüòíú áýýä òýìæýýíä äáàðààí áí äáíàð ýððēéí àè÷èä, áýðýýä ¿íäýñēýí äáíàñàí äáíóóðúí àìüòàíä áí àìüòàí, òýäáýýðēéí äàðàèðàé ò¿¿ðēé ýäèéí äàðàé ¿¿ñēéí òíäíðîíēéíēð /òààðèä “òíäíðîíēéíēð” áýò/ íēäííí.
- 2.2. Óòòàéí ñòíúí òēñúí äàèòàà÷ áí àìüòàí, òýäáýýðēéí äàðàèðàé ò¿¿ðēé ýäèéí òíäíðîíēéíēðüä íēäíðäññ^ºðēéí ñòíúí Çàñää äàðäúí Òàíäúí äàçðààñ íēäíñíí äðóéí çîðēóèàèòàð áí äáíàð ýððēéí àè÷èä áíēíí ¿éèäáýðēýēéí çîðēóèàèòàð áí äáíàð áýðýýä ¿íäýñēýíý.
- 2.3. Èðäýí, äæ äðóéí íýäæ äàèäóóèèäää áí àìüòàí, òýäáýýðēéí äàðàèðàé ò¿¿ðēé ýäèèä àèíää, ñòí áíēíí íēèñýēééí íóðää áýäñäýðð òýýäýðēýí ò¿ðäýò, áíðēóóèäòäää òíäíðîíēéíēð ää÷ ýäàð ¿¿ðýäòý.

Ãóðàâ. Òîâîððîéëëèò, òççïä òàâèõ öÿïàèò

- 3.1. Òíàíðòíééíēòùí çààààð íú àí àìùòíú ççéýýñ òàìààð÷ òíàíðòíééíēò àē÷ēā, ççēò áýñýí ýēāāàðē áāēò āā áçðòāýā ēíāāēñāççēñýí ñāðē, āòāāàðòāē áāēòāàð òýāēççēñýí áāēíā.
- 3.2. Òíàíðòíééíēòùā íýāñýí æòðìààð òýāēççéýð, ìðíí íòðāāð òçðāççéýð, áçðòāýð çýðýā àæēùā Áìāēíāùí òýðýāæēēðēēā çìðēòóóēāð āāçàð òāðēóòāì çìðēíí áāēāóóēíā.
- 3.3. Òíàíðòíééíēòùā íēñíā, òççíēēā òýðýāēýā áāēāā çēē àæēēēāāāíā áāēāāēù ìð÷íú òýíāēòùí ò°ā, ìðíí íóðāēēí áāēāóóēēāāā, óóòēù òýíāēòùí áóñāā áāēāóóēēāāā òýíāēò òāāēíā.

- 3.4. Ɔiaɖɖɔɖɔɖɔɖɔɖɔɖɔ ɖɔ÷eioyɛ ʔaəɖ ɖɔʔaəʔaəʔaə ɖɔɖaɛi ɖɔɖɔi ɖeɖɔi ʔaəʔaəʔaə÷, ɖiaɖɖɔɖɔɖɔɖɔ ʔaəʔaə÷ iʔɖ ɖaɖeəʔaɖ ɖiɖeɖiɖeɖiɖe ɖiaɖɔɖɔɖɔ. Ɔɔ÷eioyɛ ʔaəɖ ʔyɔyʔa ɖɔʔaəʔaə iɖ 6 ɖaɖaəɖ eɛɛɛɛɛ ʔaəʔaə ɔiɖeɖi.
- 3.5. Ɔiaɖɖɔɖɔɖɔɖɔɖɔ ɔaɖaəɖeəɖ, ɖaəeə ɖeɖɔɖeəɖɔɖɔ ɖiɖeəeɖi.
- 3.6. Ɔiaɖɖɔɖɔɖɔɖɔɖɔ ɔʔaɖi ʔɖɖeɖi ʔiɖi ɛeəʔyɖeɖeɖeɖi ɔiɖeəeəɖaəɖ ʔaɖaɖaɖ ʔi ʔiɖeəi, ɖyʔyɖeəeɖi ʔaɖeəɖeə ɖɔɖeə yʔyʔa ɖeɖi.
- 3.7. Ɔiaɖɖɔɖɔɖɔɖɔɖɔ “ɔyɖeɖyʔa ʔiɖeəi, ɖaəaɖeɖyʔa ɖaəeəʔaəɖ ɖɖaəe ɖeɖi ɖeɖɔi Ɔiɖaɖe”-eəi I, II ɖaəaɖeəɖaə ʔɖeəyʔaɖi ʔiɖi iɖi ɖiaɖ, ɖiaɖ ʔiɖeəi ɖyʔyɖeəeɖi ʔaɖeəɖeə ɖɔɖeə yʔyʔa ɖeɖiɖeə.
- 3.8. Ɔiaɖɖɔɖɔɖɔɖɔɖɔ ʔi ʔiɖeəi, ɖɔɖeə yʔeəi ɛeəeə ɖaəeəɖ, ɖaəeə ʔaə, ʔyɖeəyɖ, ɖyʔyɖeəyɖ, ʔiɖaɖeəɖaəɖ ɖiɖeəeɖi.
- 3.9. Yɖiɖɖɔi ʔaɖaə ʔɖɖeɖi ʔiɖi ɛeəʔyɖeɖeɖeɖi ɔiɖeəeəɖaəɖ ʔaɖaɖaɖ ʔiɖeəi ɛeə ɛeəʔyɖeə ʔiɖaɖeəɖaə ɖiɖeəeə ɖiaɖɖɔɖɔɖɔɖɔ ɛeəeə ʔaəeə ɖeɖi iɖ-iɖ ɖyɖeəɖi ɖeɖɔi ʔaəʔaə÷eəi ɖyɖeəɖi ʔiɖ iɖiɖeə ɛeəyʔa ɖiɖ ɖaəeəɖ, yɖi ɛiɖyɖi ʔyɖ yɖiɖeəi ɖiaɖɖɔɖɔɖɔɖɔ ɖeɖi.
- 3.10. Ɔɖeə ɔʔ÷eə ɖɖaəaɖaɖ ʔiɖeəi ʔaɖeəɖeə ɖɔɖeə yʔyʔa ɖiaɖɖɔɖɔɖɔɖɔ ɖeɖi.

Ä°ð°â. Áóñàä

- 4.1. Àeìàā, ièēñéýèééí Çañāā àāðāā, ààeāāēū īð÷īū òýīàēòūī óēñūī àōēāò ààēòāāā÷ īāð °ðēéí íòāāāò àē àðóéí íýāē, ààēāóōēēāāāā īēāīñī òýīāē ā¿ðòāýñýí òīāīððíēēīēòūī íýāýý, òàēēāīā àāðāā īū 1 ā¿āýýð ñāðūī 15-īū āīðīð Áīāēīāūī òýðýāēēēðēēā çīðēòóóēāò āāçāðò ò¿ðā¿ēíý.

Áàèãäëü îð÷íû ñàéäûí 2002 ïû
159 äçãýýð òóøàäëüí 2 äóãääð òàãñðàëò

Áí àìüòàì, òýääýýðëéí ãàðàèòàé ò¿¿ðëé ýàëéí
ãàðàè ¿¿ñëéí òìäìðòìëéíëòùí çããããð

Áí àìüòàí, òyǎǎyǒdeéí ãàðǎèòǎé òççõèè yǎééí ãàðǎé ççñèèéí òîǎîðõíééíèò íü áí àìüòíü ççééyýñ òàìààð÷ òîǎîðõíééíèò áé÷èǎ ýñǎvé çç;èò òyǎǎyǒdýð áǎéíà.

0ÄÏÐÕÊËÏ Æ×ÈÃ

Ñaǎdè.....

Àéîàã

Äóãààď

Ñói.....

Àí àìüòàí, òyāāýýðëéí āāðàèòàé ò; ðëé yā áýèòāýā÷ëéí íýð, òāyā

Àí àùòíú òî, òýìæýý

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооны гишүүн малчдын нөхөрлөлүүдийн идэвхтэн байгаль хамгаалагч бэлтгэх сургалт семинар

зургууд байсан хэдий ч энэ талаар дэлгэрэнгүй гарын авлагатай болохыг хүсч байлаа. Тэд байгаль орчны хууль тогтоомжын талаар дэлгэрэнгүй судлах болно гэдгээ хэлэн WCS-ийн дараагийн сургалтыг 9-р сарын дундуур зохиож өгөхийг хүслээ. Мөн самбар, хичээлийн дараа орой мэтгэлцээн болон өдөр судалж мэдсэн хичээлүүдээ бататган тэмцээн явуулах, спортын тэмцээн уралдаан, сургалтынхаа дараа байгаль орчиндоо үлдэхүйц зүйл хийх / бут сөөг тарих, орчныхоо хогыг цэвэрлэх /гэх мэт саналуудыг гаргалаа.

Дүгнэлт

Дорнод Монголын Нутгийн Иргэдийн Байгаль Хамгаалах Холбооноос /ДМНИБХХ/ зохион явуулсан тус сургалт семинар нь амжилттай явагдан өндөрлөлөө. Энэ үйл ажиллагаанд Зэрлэг амьтан хамгаалах нийгэмлэг /WCS/ идэвхитэй туслан дэмжлэг үзүүлсэн юм. Орон нутгийн идэвхтэн байгаль хамгаалагчидад сургагч багш, судлаач биологичид, өөрсдийн санал бодол, ажлын туршлагаасаа харамгүй хуваалцлаа. Тэдний хувьд хамгийн бахархууштай зүйл бол гарын авлага байсан бөгөөд өмнөх сургалтуудаар хичээлүүдээ ингэж өгдөггүй энэ нь анх удаагийн хичээлийн явц дунд авч буй гарын авлага гэдгээ ч нуусангүй. Түүнчлэн өнгөрсөн өдрүүдэд тэдний хичээлд оролцох байдалд ахиц гарч илүү их чөлөөтэй болон өөрсдийн санаа бодлоо бидэнд илэрхийллээ.

Мөн тэд оройн цагаар бид бүгдтэй уулзан өөрсдийн нөхөрлөлийн үйл ажиллагааны дагуу, байгаль орчны асуудлуудын талаар зөвлөгөө авч маш идэвхитэй оролцсон. Сургалтад 14 нөхөрлөл оролцсон бөгөөд үүний эрэгтэй 11, эмэгтэй 3-н идэвхтэн байгаль хамгаалагчид байлаа. Эцэст нь ДМНИБХХ, сургалтын явцад хичээл заасан багш нар, ялангуяа Зэрлэг амьтан хамгаалах нийгэмлэгийн /WCS/ байгаль хамгааллын биологич, судлаач Анн Винтерс нартаа баярласанаа илэрхийлэе.